

Theologie

Theologische Universiteit Apeldoorn

Uitgave:

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: secretariaat@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

© 2013 QANU / Q331

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUDSOPGAVE

Rapport over de bachelor- en masteropleiding Theologie van de Theologische Universiteit Apeldoorn.....	5
Administratieve gegevens van de opleiding	5
Administratieve gegevens van de instelling.....	5
Kwantitatieve gegevens over de opleidingen	5
Samenstelling van de commissie.....	6
Werkwijze van de commissie.....	6
Samenvattend oordeel over de kwaliteit van de bachelor- en masteropleiding Theologie van de Theologische Universiteit Apeldoorn.....	9
Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling.....	16
BIJLAGEN.....	57
Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie.....	59
Bijlage 2: Domeinspecifieke referentiekader.....	61
Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties	71
Bijlage 4: Overzicht van de programma's.....	79
Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleiding	87
Bijlage 6: Bezoekprogramma.....	89
Bijlage 7: Bestudeerde documenten en scripties.....	91
Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen.....	93

Rapport over de bachelor- en masteropleiding Theologie van de Theologische Universiteit Apeldoorn

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling van de NVAO. De commissie heeft zich op basis van dit beoordelingskader een oordeel gevormd over de bachelor- en masteropleiding Theologie van de Theologische Universiteit Apeldoorn.

Administratieve gegevens van de opleiding

Bacheloropleiding Theologie

Naam van de opleiding:	Theologie
Registratienummer CROHO:	56109
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	wo
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	n.v.t.
Locatie(s):	Apeldoorn
Variant(en):	voltijd
Vervaldatum accreditatie:	31 december 2014

Masteropleiding Theologie

Naam van de opleiding:	Theologie
Registratienummer CROHO:	60257
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	wo
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	n.v.t.
Locatie(s):	Apeldoorn
Variant(en):	voltijd
Vervaldatum accreditatie:	31 december 2014

Administratieve gegevens van de instelling

Naam van de instelling:	Theologische Universiteit Apeldoorn
Status van de instelling:	Bekostigd
Resultaat instellingstoets:	Instellingstoets niet aangevraagd

Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

De vereiste kwantitatieve gegevens over de opleiding zijn opgenomen in Bijlage 5.

Samenstelling van de commissie

De commissie die de bachelor- en masteropleiding Theologie van de Theologische Universiteit Apeldoorn beoordeelde, bestond uit:

- Prof. dr. Dirk Hutsebaut (voorzitter), emeritus hoogleraar Godsdienstpsychologie aan de KU Leuven;
- Ezra Delahaye MA, research master student Philosophy, Theology and Religious Studies aan Tilburg University;
- Prof. dr. Eibert Tigchelaar, hoogleraar Bijbelwetenschappen aan de KU Leuven;
- Prof. dr. Henk Witte, bijzonder hoogleraar Ignatiaanse spiritualiteit aan Tilburg University;
- Prof. dr. Hans-Georg Ziebertz, hoogleraar Religiepedagogiek aan de Universiteit van Würzburg.

De commissie werd ondersteund door dhr. Daan de Lange MA, die optrad als secretaris.

Het bezoek van de visitatiecommissie vond plaats op 10 en 11 april 2013.

Werkwijze van de commissie

De beoordeling van de bachelor- en masteropleiding Theologie van de Theologische Universiteit Apeldoorn is onderdeel van een clusterbeoordeling. In het kader van deze clustervisitatie werden in de periode tussen oktober 2012 en juli 2013 dertig theologische en religiewetenschappelijke opleidingen van tien verschillende instellingen beoordeeld. De commissie hield haar formele startvergadering in twee sessies: voor de ene helft van de commissie direct voorafgaand aan het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam (op 8 oktober); voor de andere helft direct voorafgaand aan het bezoek in Utrecht (21 november). Tijdens deze startvergaderingen werd de commissie geïnstrueerd, werden de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en kwam het domeinspecifieke referentiekader Theologie en Religiewetenschappen ter sprake. Dat referentiekader is opgenomen in Bijlage 2 bij dit rapport.

De commissie Theologie en Religiewetenschappen is samengesteld uit totaal twaalf commissieleden:

- Prof. dr. Dirk Hutsebaut (voorzitter), emeritus hoogleraar Godsdienstpsychologie aan de KU Leuven;
- Prof. dr. Herman Beck, hoogleraar Godsdienstwetenschap, in het bijzonder van de islam, aan de Universiteit van Tilburg;
- Kiki Boomgaard MA, alumna van de Research Master Religious Studies aan de Universiteit van Amsterdam;
- Ezra Delahaye MA, research master student Philosophy, Theology and Religious Studies aan Tilburg University;
- Prof. dr. Olav Hammer, hoogleraar Religiegeschiedenis aan de University of Southern Denmark;
- Prof. dr. Peter Nissen, hoogleraar Spiritualiteitsstudies aan de Radboud Universiteit;
- Prof. dr. Burcht Pranger, hoogleraar Geschiedenis van het Christendom aan de Universiteit van Amsterdam;

- Prof. dr. Eibert Tigchelaar, hoogleraar Bijbelwetenschappen aan de KU Leuven;
- Dr. Sipco Vellenga, Godsdienstsocioloog aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Stefan Wild, emeritus hoogleraar Islamitische studies en Semitische talen aan de Universiteit van Bonn;
- Prof. dr. Henk Witte, bijzonder hoogleraar Ignatiaanse spiritualiteit aan Tilburg University;
- Prof. dr. Hans-Georg Ziebertz, hoogleraar Religiepedagogiek aan de Universiteit van Würzburg.

Voor ieder bezoek werd op basis van eventuele belangenconflicten, expertise en beschikbaarheid een (sub)commissie samengesteld, bestaande uit vijf of zes commissieleden. Om de consistentie binnen het cluster te waarborgen, woonde professor Hutsebaud als voorzitter alle bezoeken bij. Coördinator van de clustervisitatie Theologie en Religiewetenschappen was Kees-Jan van Klaveren MA, medewerker van QANU. De secretarissen van de verschillende bezoeken voerden met het oog op de continuïteit herhaaldelijk overleg met de coördinator, die tevens bij de slotvergaderingen van de locatiebezoeken aanwezig was.

Voorbereiding

Na ontvangst van de zelfevaluatierapporten controleerde de projectleider deze op kwaliteit en compleetheid. De projectleider stuurde deze rapporten door naar de deelnemende commissieleden. Deze lazen de rapportages en formuleerden naar aanleiding van de inhoud vragen en opmerkingen. De projectleider verzamelde de vragen en groepeerde deze naar onderwerp en vervolgens naar gespreksgreemium.

Naast de zelfevaluatierapporten lazen de commissieleden gezamenlijk vijftien scripties per opleiding. Deze scripties werden aselekt, en in overleg met de commissievoorzitter, gekozen uit een lijst van afgestudeerden van de laatste twee voltooide studie jaren. Bij het trekken van de steekproef werd het eindcijfer als stratificatiecriterium gehanteerd.

Bezoek

Voorafgaand aan het bezoek maakte de projectleider in overleg met de commissievoorzitter en vertegenwoordigers van de opleidingen een programma voor de dagindeling. Het bezoekprogramma is in dit rapport opgenomen als Bijlage 6. Op verzoek van de commissie en de projectleider selecteerden de opleidingen gesprekspartners, met als uitgangspunt het criterium van representativiteit: studenten en alumni uit verschillende studie jaren en docenten met een variërende mate van senioriteit. Voorafgaand aan het bezoek werd de selectie van gesprekspartners ter goedkeuring aan de commissievoorzitter voorgelegd. Gedurende het bezoek sprak de commissie achtereenvolgens met het opleidingsmanagement, studenten, docenten, alumni, en leden van de opleidings- en examencommissie. Op de tweede bezoekdag kreeg de commissie een rondleiding langs de verschillende faciliteiten van de TUA.

De commissie bestudeerde tijdens het bezoek bovendien het ter inzage gevraagde materiaal. Studenten en medewerkers werden in de gelegenheid gesteld om buiten de reguliere gesprekken om met de commissie van gedachten te wisselen. Van deze mogelijkheid is geen gebruik gemaakt. Het laatste deel van het bezoek gebruikte de commissie voor een interne vergadering ter bespreking van de bevindingen. Het bezoek werd afgesloten met een openbare mondelinge rapportage van de eerste indrukken en algemene waarnemingen door de commissievoorzitter.

Rapportage

Op basis van de bevindingen van de commissie stelde de secretaris een conceptrapport op. De commissieleden die bij het bezoek aanwezig waren werden uitgenodigd om dit rapport te becommentariëren. Na vaststelling van het conceptrapport vroeg de projectleider de universiteit om het rapport te controleren op feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen werd vervolgens besproken met de voorzitter en, waar nodig, met de overige commissieleden. Daarna is het rapport definitief vastgesteld.

Beslisregels

De visitatie is uitgevoerd conform het Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs van de NVAO. Bij de beoordeling worden de volgende definities gehanteerd:

- ‘basiskwaliteit’ geeft aan dat de kwaliteit overeenkomt met wat in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs;
- de beoordeling ‘onvoldoende’ geeft aan dat de opleiding niet voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor de desbetreffende standaard;
- de beoordeling ‘voldoende’ geeft aan dat de opleiding voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor de desbetreffende standaard;
- de beoordeling ‘goed’ geeft aan dat de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven het niveau dat wordt vastgelegd door de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor de desbetreffende standaard;
- de beoordeling ‘excellent’ geeft aan dat de opleiding als een voorbeeld van *international best practice* mag worden beschouwd met betrekking tot de desbetreffende standaard.

Deze definities hebben betrekking op de scores van de standaarden en die van de opleiding als geheel. De standaardbeoordeling is ‘voldoende’, waarbij de opleiding voldoet aan de gestelde criteria. In de ogen van de commissie kan zij het oordeel ‘voldoende’ toekennen, ook wanneer zij kritische opmerkingen heeft gemaakt. Het is dan wel noodzakelijk dat er tegenover die kritische opmerkingen ook positieve observaties staan. Ook acht de commissie het mogelijk dat zij, als deze kritische opmerkingen adequaat worden opgepakt door de instelling, in een latere fase tot het oordeel ‘goed’ zou kunnen komen.

Samenvattend oordeel over de kwaliteit van de bachelor- en masteropleiding Theologie van de Theologische Universiteit Apeldoorn

---

Dit rapport geeft de bevindingen en overwegingen weer van de commissie Theologie en Religiewetenschappen over de bachelor- en masteropleiding Theologie van de Theologische Universiteit Apeldoorn. De commissie baseert haar oordeel op informatie uit het zelfevaluatierapport, de bestudeerde scripties, de documenten die tijdens het bezoek ter inzage beschikbaar waren en de tijdens de gesprekken verkregen inlichtingen. De commissie heeft voor beide opleidingen zowel positieve aspecten opgemerkt als verbeterpunten gesignaleerd. Na deze tegen elkaar te hebben afgewogen, is de commissie tot het oordeel gekomen dat beide opleidingen voldoen aan de eisen voor basiskwaliteit die de voorwaarde zijn voor heraccreditatie.

Bacheloropleiding Theologie

Beoogde eindkwalificaties

De TUA beoogt wetenschappelijke toerusting en praktisch-geestelijke vorming van aanstaande theologen. De wetenschappelijke vorming is gericht op het bijbrengen van zodanige kennis, vaardigheden en inzichten dat een afgestudeerde zelfstandig kan functioneren op de verschillende deelgebieden van de theologie en kan doorstromen naar een masteropleiding. De opleiding heeft een indirect beroepsvoorbereidend karakter: het beoogt een academische en theologische basis voor de eigen doorstroommaster die primair op het predikantschap is gericht. De opleiding richt zich echter ook op studenten die geen baan als predikant ambiëren. De eindkwalificaties sluiten aan bij het domeinspecifieke referentiekader, dat naar oordeel van de commissie de relevante kennis en vaardigheden voor de afgestudeerde theologen voldoende afdekt. De commissie heeft een aantal mogelijke inhoudelijke spanningsvelden bekeken: dat tussen kerkelijke verwachtingen en wetenschappelijke eisen, tussen onderzoeksvaardigheden en de focus op geestelijke vorming, en dat tussen de professionele en wetenschappelijke oriëntatie van de opleiding. Ze heeft daarbij op het vlak van de eindkwalificaties positieve conclusies getrokken.

Programma

Het programma heeft een encyclopedische opzet en bestaat grotendeels uit verplichte vakken. De commissie meent dat de opleiding een voldoende concrete en samenhangende uitwerking biedt van de geformuleerde leerdoelen. De nadruk ligt op basale academische vaardigheden. Het programma biedt een theologische basis die door de nadruk op het brontalenonderwijs sterk op exegese is gericht. Studenten leren Bijbelpassages vertalen en daarbij theologische interpretaties te begrijpen en kritisch af te wegen. De wetenschappelijke oriëntatie heeft daarmee volgens de commissie een heldere inhoud gekregen, maar is minder breed dan ze zou kunnen zijn. Het curriculum zou meer ruimte zou kunnen bieden aan een theoretisch en wetenschapsfilosofisch 'buitenperspectief'. Als aanvulling op de tekstgeoriënteerdheid zou meer aandacht voor godsdienstwetenschappelijke disciplines, praktische theologie en wijsgerige vorming de wetenschappelijke en analytische vaardigheden van bachelorstudenten kunnen verbreden.

De commissie meent dat het didactisch concept voldoende geconcretiseerd en doordacht is. De werk- en toetsvormen zijn op de leerdoelen afgestemd en laten door de jaren heen een goede opbouw zien. De meeste vakken gebruiken een combinatie van didactische vormen. Kern van het didactische klimaat aan de TUA wordt gevormd door de kleinschaligheid en betrokkenheid van staf en studenten. Studenten worden duidelijk opgenomen in een gemeenschap waarin naar elkaar wordt omgezien. De intensiteit van de begeleiding is groot,

en strekt zich ook uit tot het terrein van persoonlijke en spirituele vorming. De commissie meent dat het instroombeleid goed aansluit bij de doelstellingen van de opleiding. Ze maakt de opleiding een compliment over de manier waarop ze erin slaagt op verschillende manieren de studeerbaarheid van het programma te vergroten.

Personeel

De commissie constateert dat de TUA er ondanks de kwetsbaarheid die de geringe omvang van de instelling met zich meebrengt in slaagt een acceptabel personeelsbeleid te voeren. De opleiding wordt goed gerund en heeft een bekwame staf in huis. De inhoudelijke en didactische kwaliteiten van de docenten zijn in orde en dekken het profiel van de opleiding voldoende af. Wel ziet de commissie het zwaartepunt op de theologische disciplines tegenover de lichter geadresseerde godsdienstwetenschappelijke en filosofische disciplines in de samenstelling van de staf terug. Aandachtspunten zijn de inzet van ongepromoveerde docenten en de kleine aanstellingen van deeltijd docenten. Om de samenhang tussen de vakken te bevorderen zou het overleg geïntensiveerd en beter geïnstitutionaliseerd kunnen worden. Voor de toekomst lijkt meer structurele samenwerking of een fusie met andere instellingen een realistische oplossing voor de gesignaleerde kwetsbaarheid. De commissie heeft er op basis van de gevoerde gesprekken vertrouwen in dat de TUA haar opleidingen ook voor de lange termijn levensvatbaar houdt.

Voorzieningen

De commissie is positief over de huisvesting en materiële voorzieningen van de TUA. Ze heeft de indruk gekregen dat de opleiding goede omstandigheden creëert voor het onderwijs. De studiefaciliteiten zijn kwantitatief en kwalitatief op orde. De universiteit heeft een mooie bibliotheekcollectie met naslagwerken voor de verschillende theologische disciplines en biedt studenten uitstekende ondersteuning bij het studeren. Verschillende vormen van studiebegeleiding dragen actief bij aan de studievoortgang. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor mentoren en de studieadviseur. Eventuele knelpunten worden snel gesignaleerd en opgelost. De TUA ziet op het vlak van studiebegeleiding een verantwoordelijkheid die verder gaat dan die bij de meeste andere opleidingen. De opleiding creëert een stimulerend studieklimaat, dat mogelijk een wat dwingend karakter heeft maar door de studenten van de TUA gewaardeerd wordt.

Kwaliteitszorg

De commissie concludeert dat de TUA zich intensief en actief bezighoudt met het evalueren van haar onderwijskwaliteit en resultaten en daarbij gebruik maakt van verschillende goed functionerende gremia. De opleiding is bereid op basis van feedback, evaluaties en interne discussie maatregelen te nemen die de kwaliteit van de opleiding verhogen. De commissie waardeert het systeem van vak- en stage-evaluaties, enquêtes en jaargesprekken met studentencohorten en docenten, en stelt vast dat het onderwijs en de organisatie hiermee stapsgewijs verbeterd worden. De aanpassingen in het curriculum laten volgens de commissie zien dat de opleiding in staat is kritisch naar zichzelf te kijken en op basis daarvan te handelen. Tijdens het bezoek heeft zij kunnen constateren dat de betrokkenheid bij de opleiding van zowel staf als studenten groot is. De combinatie van dit commitment met de heldere en zorgvuldig omschreven procedures overtuigt de commissie ervan dat de kwaliteitszorg soepel functioneert.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De commissie heeft waardering voor het zorgvuldig geformuleerde toetsbeleid van de TUA. De omschreven procedures geven concreet aan welke instrumenten worden ingezet om de kwaliteit van de toetsing te waarborgen en wie voor welk onderdeel van het beleid

verantwoordelijk is. Het waarborgt ook voldoende feedback van docenten op het werk van studenten. De commissie constateerde tijdens de visitatie dat het om een recente verbeterslag gaat, maar wel een die breed gedragen wordt en serieus ter hand wordt genomen

De commissie stelt vast dat de toetsen aansluiten bij de gestelde leerdoelen. De opleiding toetst kennis, inzicht en toepassing op een voldoende niveau, waarbij een goede opbouw te zien is en in een aantal gevallen sterk uitgewerkte beoordelingsmodellen worden gebruikt. Op basis van de gelezen scripties, die overigens vaak veel langer waren dan voorgeschreven, concludeert de commissie dat de studenten erin slagen de beoogde eindkwalificaties te bereiken. Studenten zijn in staat een onderzoek op te zetten en te rapporteren over de behaalde resultaten. De commissie stelt vast dat studenten daarbij probleemstelling en analyse weten uit te werken, maar op het vlak van beredeneerde standpuntbepaling minder ver komen. Met het gedegen talenonderwijs kunnen ze goed voort, maar op het vlak van conceptueel denken moeten ze nog een slag maken. Dat illustreert de algemene conclusie van de commissie dat de gerichtheid op de brontalen zowel het sterke en profilerende aspect van de opleiding is als een zwakte - dat wil zeggen: een mogelijke rem op theoretische verdieping en verbreding.

Oordelen per standaard

De commissie beoordeelt de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling als volgt:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Oriëntatie van het programma	voldoende
Standaard 3: Inhoud van het programma	voldoende
Standaard 4: Didactische vormgeving van het programma	voldoende
Standaard 5: Aansluiting bij kwalificaties instromende studenten	voldoende
Standaard 6: Studeerbaarheid van het programma	goed
Standaard 7: Omvang en duur van het programma	voldoende
Standaard 8: Personeelsbeleid	voldoende
Standaard 9: Kwalificaties personeel	voldoende
Standaard 10: Omvang personeel	voldoende
Standaard 11: Huisvesting en materiële voorzieningen	voldoende
Standaard 12: Studiebegeleiding en informatievoorziening	goed
Standaard 13: Periodieke evaluatie	voldoende
Standaard 14: Verbetermaatregelen op basis van evaluatie	voldoende
Standaard 15: Kwaliteitszorg	voldoende
Standaard 16: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende

Algemene conclusie

Na afweging van deze oordelen volgens de beslisregels van de NVAO, komt de commissie tot het oordeel dat de kwaliteit van de bacheloropleiding als geheel als **voldoende** moet worden beoordeeld.

Masteropleiding Theologie

Beoogde eindkwalificaties

De TUA beoogt wetenschappelijke toerusting en praktisch-geestelijke vorming van aanstaande theologen en het verweven van deze twee oriëntaties in een geheel. De masteropleiding is primair een predikantsopleiding, maar biedt ook andere uitgangen. De opleiding richt zich op de christelijke religie en neemt daarbij de gereformeerde traditie als uitgangspunt. Gerichtheid op de bronteksten is het sleutelbegrip. De afgestudeerde beheerst de talen van de Bijbel en het oudchristelijk Latijn in die mate dat hij in staat is tot zelfstandig bronnenonderzoek. Gezien haar eigen traditie en expertise krijgen met name Reformatie en Nadere Reformatie veel aandacht. De doelstellingen en beoogde eindkwalificaties zoeken aansluiting bij het domeinspecifieke referentiekader, dat de relevante kennis en vaardigheden voor de afgestudeerde theologen voldoende afdekt. De eindtermen zijn geformuleerd op het juiste niveau.

Het profiel van de opleiding is gericht op het ontsluiten van de Bijbel. De commissie heeft de doelstellingen en inrichting daarom onderzocht op de manier waarop het 'binnenperspectief' van de eigen theologische traditie zich verhoudt tot het 'buitenperspectief' van bredere (*State of the Art*) theologiebeoefening. De TUA geeft in haar eindtermen voldoende rekenschap van de eisen die op wetenschappelijke vlak worden gesteld en concretiseert ook het professionele karakter. Juist ook om die beroepspraktijk wetenschappelijk te kunnen conceptualiseren en begrijpen en er als academisch gevormde professional in te functioneren, zouden studenten volgens de commissie echter met het oog op het ontsluiten en verstaan van de actuele context waarin de Bijbel begrepen wordt, op filosofisch en godsdienstwetenschappelijk niveau breder geschoold moeten worden dan nu het geval is. Hoewel de commissie concludeert dat de eindtermen van beide opleiding aan de maat zijn, zou de TUA er volgens de commissie goed aan doen dit buitenperspectief ook in de eindtermen meer gewicht te geven. Temeer omdat de opleiding zelf meent dat het beoefenen van gereformeerde theologie in de huidige maatschappij vraagt om een open samenwerking tussen theologen en andere wetenschappers.

Programma

Het programma bestaat uit twee delen, waarvan het eerste een voortzetting is van het encyclopedische aanbod van theologische disciplines uit de bacheloropleiding. Daarnaast wordt ruimte geboden om via keuzevakken alvast te werken richting de specialisatie in het laatste studiejaar. Hoewel de commissie heeft vastgesteld dat het niveau van de curriculumonderdelen over de verschillende jaren opklimt en er wordt toegewerkt naar zelfstandigheid en specialisatie, constateert zij ook dat geen van de vakken uit het eerste masterjaar expliciet de overgang naar de nieuwe opleiding markeert. Hier liggen kansen de opleiding helderder te profileren ten opzichte van de bacheloropleiding. Nu gebeurt dat vooral door de toevoeging van praktijkgerichte curriculumonderdelen, en minder door op conceptueel en theoretisch vlak een sprong te maken. Het huidige aanbod is zeer breed. De commissie waardeert de ruime keuzemogelijkheden, maar vraagt zich tegelijkertijd af of het niet verstandig zou zijn het aanbod te rationaliseren. Veel van de minoren zouden kunnen worden samengevoegd. Ook de grote hoeveelheid kleine vakken zou misschien in efficiëntere eenheden kunnen worden verpakt, die de integratie en samenhang in het programma kunnen bevorderen.

De commissie meent dat het didactisch concept voldoende geconcretiseerd en doordacht is. De werk- en toetsvormen zijn op de leerdoelen afgestemd en laten door de jaren heen een goede opbouw zien. De meeste vakken gebruiken een combinatie van didactische vormen. Kern van het didactische klimaat aan de TUA wordt gevormd door de kleinschaligheid en

betrokkenheid van staf en studenten. Studenten worden duidelijk opgenomen in een gemeenschap waarin naar elkaar wordt omgezien. De intensiteit van de begeleiding is groot, en strekt zich ook uit tot het terrein van persoonlijke en spirituele vorming. De commissie meent dat het instroombeleid goed aansluit bij de doelstellingen van de opleiding. Ze maakt de opleiding een compliment over de manier waarop de TUA erin slaagt op verschillende manieren de studeerbaarheid van het programma te vergroten.

Personeel

De commissie constateert dat de TUA er ondanks de kwetsbaarheid die de geringe omvang van de instelling met zich meebrengt in slaagt een acceptabel personeelsbeleid te voeren. De opleiding wordt goed gerund en heeft een bekwame staf in huis. De inhoudelijke en didactische kwaliteiten van de docenten zijn in orde en dekken het profiel van de opleiding voldoende af. Wel ziet de commissie het zwaartepunt op de theologische disciplines tegenover de lichter geadresseerde godsdienstwetenschappelijke en filosofische disciplines in de samenstelling van de staf terug. Aandachtspunten zijn de inzet van ongepromoveerde docenten en de kleine aanstellingen van deeltijd docenten. Om de samenhang tussen de vakken te bevorderen zou het overleg geïntensiveerd en beter geïnstitutionaliseerd kunnen worden. Voor de toekomst lijkt meer structurele samenwerking of een fusie met andere instellingen een realistische oplossing voor de gesignaleerde kwetsbaarheid. De commissie heeft er op basis van de gevoerde gesprekken vertrouwen in dat de TUA haar opleidingen ook voor de lange termijn levensvatbaar houdt.

Voorzieningen

De commissie is positief over de huisvesting en materiële voorzieningen van de TUA. Ze heeft de indruk gekregen dat de opleiding goede omstandigheden creëert voor het onderwijs. De studiefaciliteiten zijn kwantitatief en kwalitatief op orde. De universiteit heeft een mooie bibliotheekcollectie met naslagwerken voor de verschillende theologische disciplines en biedt studenten uitstekende ondersteuning bij het studeren. Verschillende vormen van studiebegeleiding dragen actief bij aan de studievoortgang. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor mentoren en de studieadviseur. Eventuele knelpunten worden snel gesignaleerd en opgelost. De TUA ziet op het vlak van studiebegeleiding een verantwoordelijkheid die verder gaat dan die bij de meeste andere opleidingen. De opleiding creëert een stimulerend studieklimaat, dat mogelijk een wat dwingend karakter heeft maar door de studenten van de TUA gewaardeerd wordt.

Kwaliteitszorg

De commissie concludeert dat de TUA zich intensief en actief bezighoudt met het evalueren van haar onderwijskwaliteit en resultaten en daarbij gebruik maakt van verschillende goed functionerende gremia. De opleiding is bereid op basis van feedback, evaluaties en interne discussie maatregelen te nemen die de kwaliteit van de opleiding verhogen. De commissie waardeert het systeem van vak- en stage-evaluaties, enquêtes en jaargesprekken met studentencohorten en docenten, en stelt vast dat het onderwijs en de organisatie hiermee stapsgewijs verbeterd worden. De aanpassingen in het curriculum laten volgens de commissie goed zien dat de opleiding in staat is kritisch naar zichzelf te kijken en op basis daarvan te handelen. Tijdens het bezoek heeft zij kunnen constateren dat de betrokkenheid bij de opleiding van zowel staf als studenten groot is. De combinatie van dit commitment met de heldere en zorgvuldig omschreven procedures overtuigt de commissie ervan dat de kwaliteitszorg soepel functioneert.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De commissie heeft waardering voor het zorgvuldig geformuleerde toetsbeleid van de TUA. De omschreven procedures geven concreet aan welke instrumenten worden ingezet om de kwaliteit van de toetsing te waarborgen en wie voor welk onderdeel van het beleid verantwoordelijk is. Het waarborgt ook voldoende feedback van docenten op het werk van studenten. De commissie constateerde tijdens de visitatie dat het om een recente verbeterslag gaat, maar wel een die breed gedragen wordt en serieus ter hand wordt genomen

De commissie stelt vast dat de kwaliteit van de toetsen wisselt, maar bevestigt dat ze aansluiten bij de gestelde leerdoelen. Men toetst kennis, inzicht en toepassing, en ook de niet-cognitieve leerdoelen. De opbouw in moeilijkheidsgraad door de verschillende jaren wordt door de commissie bevestigd. De toetsen uit de masteropleiding waren relatief gemakkelijker dan die uit de bacheloropleiding, dat wil zeggen: ze vertoonden weliswaar een verdere opbouw in moeilijkheidsgraad, maar markeerden geen duidelijke overgang naar een conceptueel en theoretisch hoger niveau. De commissie doet daarom de aanbeveling het eerste jaar van de masteropleiding te markeren met een ander type vak waarin de theologische praktijk conceptueel breder wordt benaderd. Voor de masterscripties geldt dat zij filologisch sterk, maar conceptueel kritisch zwakker waren. Dat in de meeste scripties vooral een exegese wordt uitgevoerd met relatief weinig conceptuele reflectie en kritische diepgang, is enerzijds te verklaren door de op het predikantschap gerichte studentenpopulatie, maar is anderzijds ook een spiegel van de manier waarop de masteropleiding is ingericht. Expliciete confrontatie met 'de buitenwereld' zou sterker kunnen, de methodische verscheidenheid groter, en studenten zouden in hun scripties een explicietere afweging kunnen maken om hun gekozen werkwijze en theoretische kader te verantwoorden. De commissie ziet verbeterpunten maar komt tot een positieve conclusie, omdat zij meent dat studenten de beoogde eindkwalificaties behalen.

Oordelen per standaard

De commissie beoordeelt de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling als volgt:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Oriëntatie van het programma	voldoende
Standaard 3: Inhoud van het programma	voldoende
Standaard 4: Didactische vormgeving van het programma	voldoende
Standaard 5: Aansluiting bij kwalificaties instromende studenten	voldoende
Standaard 6: Studeerbaarheid van het programma	goed
Standaard 6: Omvang en duur van het programma	voldoende
Standaard 8: Personeelsbeleid	voldoende
Standaard 9: Kwalificaties personeel	voldoende
Standaard 10: Omvang personeel	voldoende
Standaard 11: Huisvesting en materiële voorzieningen	voldoende
Standaard 12: Studiebegeleiding en informatievoorziening	goed
Standaard 13: Periodieke evaluatie	voldoende
Standaard 14: Verbetermaatregelen op basis van evaluatie	voldoende
Standaard 15: Kwaliteitszorg	voldoende
Standaard 16: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende

Algemene conclusie

Na afweging van deze oordelen volgens de beslisregels van de NVAO, komt de commissie tot het oordeel dat de kwaliteit van de masteropleiding als geheel als **voldoende** moet worden beoordeeld.

De voorzitter en de secretaris van de commissie verklaren hierbij dat alle leden van de commissie kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 2 oktober 2013

Prof. dr. D. Hutsebaut

---

drs. D. de Lange

Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling

---

De opleidingen van de Theologische Universiteit Apeldoorn

De Theologische Universiteit Apeldoorn (TUA) is voortgekomen uit de Theologische School van de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK), een predikantenopleiding die in 1894 werd gevestigd in Den Haag en sinds 1919 in Apeldoorn gehuisvest is. De Theologische School, sinds 1962 Theologische Hogeschool en vanaf 1989 Theologische Universiteit, is in 1968 ook opengesteld voor studenten die geen predikant (willen) worden in de CGK, maar wel een wetenschappelijke theologische opleiding willen volgen. Van iedere student wordt instemming gevraagd met de gereformeerde belijdenisgeschriften.

De TUA biedt een bachelor- en masteropleiding aan die gegeven hun gezamenlijke oorsprong in de ongedeelde predikantsopleiding nauw gerelateerd zijn. In 2010 is het curriculum van de bacheloropleiding ingrijpend veranderd, als gevolg van het wegvallen van de 'vooropleiding klassieke talen'. Latijn en Grieks zijn nu volledig in de bacheloropleiding geïntegreerd, naast Hebreeuws. Op het moment van visiteren was de invoering van het nieuwe curriculum tot het laatste bachelorjaar gevorderd, waardoor ervaringen met de nieuwe opzet met staf en studenten konden worden besproken, maar resultaten daarvan nog niet. Vanaf collegejaar 2013-2014 staat ook voor de masteropleiding een curriculumherziening gepland. De commissie heeft voor haar oordeel over de kwaliteit van de masteropleiding (de ervaringen met) het huidige programma bestudeerd, maar tijdens de gesprekken ook van gedachten gewisseld over het nieuwe curriculum (zie Standaard 3).

Binnen de masteropleiding kent de TUA een categorie studenten die men 'admissiaal' noemt. Deze studenten zijn na een admities-examen door het curatorium en het college van hoogleraren toegelaten tot de predikantsopleiding en na behalen van masterdiploma officieel beroepbaar in de Christelijk Gereformeerde kerken. Gedurende de opleiding worden deze studenten in mentorgesprekken en huisbezoeken begeleid en getoetst op 'geestelijke instelling' en 'psycho-sociale attitude'. De opleidingen kennen daarnaast nog een groep studenten die predikant willen worden in de Nederlands Gereformeerde Kerken en daartoe een aangepast traject volgen. De NG-Predikantenopleiding (NGP) leunt sterk aan tegen die van de CGK en verschilt voor 20 procent van het reguliere programma.

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1:

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

1.1 Bevindingen

De TUA beschrijft het doel van haar opleidingen Theologie in het zelfevaluatie-rapport als 'wetenschappelijke toerusting en praktisch-geestelijke vorming van aanstaande theologen'. De opleidingen beogen deze beroepsgerichte en academische oriëntatie in een geïntegreerd geheel te verweven en maken in dit opzicht geen expliciet onderscheid tussen bachelor- en masteropleiding. De wetenschappelijke vorming is gericht op het bijbrengen van zodanige kennis, vaardigheden en inzichten dat een afgestudeerde zelfstandig kan functioneren op de verschillende deelgebieden van de theologie. De praktisch-geestelijke vorming heeft als doel studenten ook in hun persoonlijk functioneren toe te rusten. Voor hen die predikant willen worden is de vorming gericht op het adequaat zelfstandig functioneren als predikant, met name in de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, maar ook in andere kerken. De opleiding staat daarnaast open voor studenten die het predikantschap niet ambiëren. Tijdens de visitatie benadrukte het opleidingsmanagement de TUA weliswaar te beschouwen als predikantsopleiding, maar de niet predikantsgerichte uitgang ook 'het volle pond te geven'. Binnen hetzelfde kader van eindtermen wordt de professionele vorming binnen die uitgang gericht op bijvoorbeeld pastoraat, zending, of gemeenteopbouwwerk. Dit is onder meer belangrijk omdat de weg naar het predikantschap binnen de CGK voor vrouwelijke studenten is uitgesloten.

De TUA richt zich op de christelijke religie en neemt daarbij de gereformeerde traditie als uitgangspunt. Gerichtheid op de bronteksten is het sleutelbegrip voor zowel de doelstelling als inrichting van de opleidingen. De eerste eindterm van zowel de bachelor- als de masteropleiding luidt: 'de afgestudeerde beheerst de talen van de Bijbel en het oudchristelijk Latijn in die mate dat hij in staat is tot zelfstandig bronnenonderzoek.' Tijdens de visitatie bleek dat voor zowel staf als studenten zelfstandige exegese van de bronteksten geldt als meest waardevolle en cruciale onderdeel van de opleidingen, en dat binnen het geheel van eindtermen het zwaartepunt ligt bij Einddoel 1 'in staat tot zelfstandig bronnenonderzoek'. Gezien haar eigen traditie en expertise krijgen met name Reformatie en Nadere Reformatie in het onderwijs aan de TUA veel aandacht. Tegelijkertijd stelt men in het zelfevaluatie-rapport dat de TUA ervan is doordrongen dat het beoefenen van gereformeerde theologie in een complexe maatschappij als de onze vraagt om een open samenwerking tussen theologen en andere wetenschappers, en dat ze met haar onderwijs en onderzoek een bijdrage wil leveren aan het doordenken van sociaal-culturele kwesties die spelen in de samenleving, binnen en buiten de kerk. De oecumenische openheid en breedte van de theologiebeoefening die deze doelstellingen impliceren, waren tijdens het bezoek terugkerende gesprekstema's. Het mogelijke spanningsveld tussen 'binnenperspectief' van de eigen theologische traditie en het 'buitenperspectief' van bredere theologiebeoefening was voor de commissie een rode draad bij de panelgesprekken. De TUA beoogt zowel een kritisch-wetenschappelijke benadering van de materie als dienstbaarheid aan kerk en samenleving.

De **bacheloropleiding** heeft 8 einddoelen geformuleerd, waarbinnen 24 eindtermen worden gerubriceerd. De opleiding is discipline-georiënteerd, met primaire aandacht voor het verwerven van de brontalen Grieks, Hebreeuws en Latijn. In het zelfevaluatie-rapport wordt aan de hand van een schema verantwoord op welke manier deze doelen de Dublin-descriptoren dekken (zie Bijlage 3).

De einddoelen zijn als volgt geformuleerd: de afgestudeerde...

1. is in staat tot zelfstandig bronnenonderzoek;
2. gaat zelfstandig om met relevante theologische literatuur en begrippen;
3. heeft initiële kennis van en inzicht in de Bijbelse, ecclesiologische, systematische en praktische vakken;
4. kan de theologie plaatsen ten opzichte van andere wetenschappen;
5. weet zijn theologische kennis en vaardigheden in te zetten voor kerk en samenleving;
6. kan een schriftelijk werkstuk wetenschappelijk acceptabel presenteren voor een publiek van specialisten;
7. heeft zich een geestelijke instelling en psycho-sociale attitude verworven om doelgericht te kunnen werken (in kerk en samenleving);
8. heeft een geestelijke instelling die getuigt van de liefde tot de Here God, Zijn Woord, Zijn dienst en Zijn gemeente.

De opleiding beoogt studenten voldoende actieve en toepasbare kennis van en inzicht in de theologie te laten verwerven om toegelaten te kunnen worden tot een masteropleiding theologie en tot de uitoefening van een beroep waarvoor een bacheloropleiding theologie gewenst is. De commissie kreeg uit het zelfevaluatie-rapport de indruk dat de opleiding vooral gericht is op doorstroom naar de masteropleiding en dat de finaliteit van de bacheloropleiding weinig prioriteit heeft. De opleidingsverantwoordelijken wezen er op dat uiteindelijk maar zo'n 50 procent van de studenten predikant wordt. Er zijn studenten die elders een predikantsmaster gaan volgen (bijvoorbeeld aan de PThU of de VU), of uitstromen naar andere masters (bijvoorbeeld klassieke talen) of de arbeidsmarkt. De uitstroom na de bacheloropleiding is gering (zo'n 10 procent).

Voor de **masteropleiding** zijn 9 einddoelen geformuleerd, met daarbinnen 38 eindtermen (Bijlage 3). Een afgestudeerd theoloog dient te beschikken over een zodanige expertise dat hij in staat is om theologische vraagstukken zelfstandig en op adequate wijze te behandelen. Hiertoe heeft hij zich kennis verworven van de belangrijkste theologische disciplines, weet hij de voor de theologie relevante begrippen en methoden op juiste wijze te hanteren en kan hij zijn standpunten gedocumenteerd en goed beargumenteerd uiteenzetten en presenteren.

De einddoelen zijn als volgt geformuleerd: de afgestudeerde...

1. is in staat tot zelfstandig bronnenonderzoek;
2. gaat zelfstandig om met relevante theologische literatuur en begrippen;
3. heeft grondige kennis van en inzicht in de Bijbelse, ecclesiologische, systematische en praktische vakken;
4. is in staat om theologie te bedrijven in de multidisciplinaire context van dit vakgebied.
5. weet zijn theologische kennis en vaardigheden vruchtbaar te maken voor kerk en samenleving;
6. kan door middel van een schriftelijk werkstuk een wetenschappelijke visie presenteren;
7. weet op verantwoorde wijze zijn theologische kennis en vaardigheden te vertalen naar een mondelinge of schriftelijke presentatie voor een niet-theologisch gespecialiseerd publiek;

8. heeft zich een geestelijke instelling en psycho-sociale attitude verworven om op adequate wijze leiding te kunnen geven en pastoraat te bedrijven in de gemeente en andere kerkelijke of maatschappelijke instanties;
9. heeft een geestelijke instelling die getuigt van de liefde tot de Here God, Zijn Woord, Zijn dienst en Zijn gemeente.

De TUA heeft haar eindtermen niet alleen verbonden met de Dublin-descriptoren, maar ook met de eindtermen uit het domeinspecifieke referentiekader. Dat kader is voorafgaand aan de clustervisitatie opgesteld door het Disciplineoverlegorgaan Godgeleerdheid (DGO) en in dit rapport opgenomen als Bijlage 2. De commissie kan zich goed vinden in het referentiekader. Het beschrijft de verscheidenheid aan structuren en doelstellingen die de opleidingen op het gebied van theologie en religiewetenschappen in Nederland bieden, met als belangrijk onderscheid dat tussen de religiewetenschappelijke en de theologische opleidingen. Na de vorige onderwijsvisitatie heeft een aantal belangrijke ontwikkelingen plaatsgevonden. Voor theologische curricula die tevens als ambtsopleiding gelden, zoals de opleiding aan de TUA, is de maximale studieduur van zes-en-een-half jaar verkort tot zes jaar en wordt kennis van de brontalen niet meer als vooropleidingseis gehanteerd maar in de opleiding zelf verworven.

De domeinspecifieke criteria die in het referentiekader zijn weergegeven, zijn gebaseerd op de Dublin-descriptoren en buitenlandse referentiekaders, met name de *benchmarks* van de Quality Assurance Agency voor Theology and Religious Studies. De opleidingen hebben als doel studenten op te leiden tot een elementair wetenschappelijk (bachelor), dan wel een meer specialistisch wetenschappelijk (master) niveau op het gebied van het object van de studie. Wegens het brede spectrum van opleidingen in deze clustervisitatie heeft het DGO gekozen voor een referentiekader dat niet prescriptief van aard is, maar ruimte geeft aan opleidingen voor eigen keuzes en accenten. De criteria zijn tot op zekere hoogte generiek en kunnen per opleiding verder worden ingevuld. Ze bieden een heldere vertaling van de Dublin-descriptoren en worden gerubriceerd voor de opleidingstypen 'bacheloropleiding religiewetenschappen', 'bacheloropleiding theologie' en 'masteropleiding theologie en religiewetenschappen'. Binnen de laatste categorie gelden er specifieke eisen en profielen voor de opleidingen die opleiden tot een kerkelijk ambt, opleidingen op het gebied van geestelijke verzorging en educatieve opleidingen.

1.2 Overwegingen

Zowel de bachelor- als de masteropleiding zoekt wat betreft doelstellingen en beoogde eindkwalificaties aansluiting bij het domeinspecifieke referentiekader. Naar oordeel van de commissie dekt dat kader de relevante kennis en vaardigheden voor de afgestudeerde theologen voldoende af. Van beide sets eindtermen is duidelijk omschreven hoe ze relateren aan de Dublin-descriptoren, waardoor ze wat betreft niveau en oriëntatie binnen het kwalificatieraamwerk passen. Het onderscheid tussen de eindtermen van de bachelor- en masteropleiding is daarbij helder: masterstudenten worden geacht op basis van een gevorderd en specialistisch kennisniveau zelf een wetenschappelijke visie te presenteren en daarmee aan wetenschap en samenleving bij te dragen. De beoogde eindkwalificaties beantwoorden volgens de commissie aan de internationale domeinspecifieke eisen. Ze zijn geformuleerd op het juiste niveau en concretiseren zowel het professionele als het wetenschappelijke karakter. De commissie herkent het DGO-kader in de eindtermen, maar ziet tegelijkertijd dat de opleiding deze heeft vertaald naar een eigen profiel waarin specifieke accenten worden gelegd.

Onder meer naar aanleiding van het rapport van de vorige visitatiecommissie, die pleitte voor meer aandacht voor godsdienstwetenschap als aanvulling op het sterk exegetische profiel, heeft de commissie de doelstellingen en inrichting van de programma's onderzocht

op de manier waarop het ‘binnenperspectief’ van de eigen theologische traditie zich verhoudt tot het ‘buitenperspectief’ van bredere (*state of the art*) theologiebeoefening. De commissie heeft een aantal inhoudelijke spanningsvelden bekeken: dat tussen kerkelijke verwachtingen en wetenschappelijke eisen, tussen onderzoeksvaardigheden en de focus op geestelijke vorming, en dat tussen de professionele en wetenschappelijke oriëntatie van de opleiding. Binnen het kader van deze standaard concludeert de commissie dat de opleidingen op deze punten voldoende scores. De TUA geeft in haar eindtermen voldoende rekenschap van de eisen die op wetenschappelijke vlak worden gesteld. Het is de commissie duidelijk geworden dat de manier waarop de opleidingen zijn ingebed in het direct betrokken afnemend veld (de CGK) hierin geen belemmering vormt: vanuit de kerk worden de doelstellingen op het vlak van zelfstandig wetenschappelijk onderzoek juist gestimuleerd en benadrukt, daar waar voor een deel van de studenten de beroepspraktijk als zodanig meer centraal staat.

Juist ook om die beroepspraktijk wetenschappelijk te kunnen conceptualiseren en begrijpen, en er als academisch gevormde professional in te functioneren, zouden studenten volgens de commissie echter op filosofisch en godsdienstwetenschappelijk niveau breder geschoold moeten worden dan nu het geval is (zie hiervoor: Standaard 2 en 3). Om theologische vraagstukken binnen en buiten gemeentes in de huidige (postmoderne, geseculariseerde) maatschappij te behandelen, is een methodologisch en theoretisch apparaat vereist dat de eigen theologische traditie niet alleen doorgrondt, maar ook overstijgt, en dat godsdienst als verschijnsel benadert. Hoewel de commissie herhaalt dat ze op basis van de voor Standaard 1 verzamelde informatie de conclusie heeft getrokken dat de eindtermen van beide opleidingen aan de maat zijn, zou de TUA er volgens de commissie goed aan doen dit buitenperspectief ook in de eindtermen meer gewicht te geven. Temeer omdat de opleiding zelf stelt dat de beoefening van gereformeerde theologie in de huidige complexe maatschappij vraagt om een open samenwerking tussen theologen en andere wetenschappers.

1.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Standaard 2:

De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk.

Toelichting:

Het programma heeft aantoonbare verbanden met actuele ontwikkelingen in het beroepenveld en het vakgebied.

2.1 Bevindingen

De onder Standaard 1 beschreven eindtermen zijn vertaald in twee curricula die onderling nauw samenhangen. In de documentatie die de commissie bestudeerd heeft, wordt veelal gesproken over ‘de opleiding’, met een studieduur van zes jaar en jaren die doorlopen van A, B en C (bacheloropleiding) naar D, E en F (masteropleiding) en waarin wetenschappelijke en beroepsmatige aspecten worden geïntegreerd en gecombineerd. Deze ‘simplex ordo’-opzet maakt dat de professionele en wetenschappelijke oriëntatie elkaar binnen de studie kunnen aanvullen. De commissie is voor beide opleidingen nagegaan hoe deze oriëntaties in de programma’s zijn vertaald. Het zelfevaluatierapport beschrijft de wisselwerking tussen de academische inhoud en de beroepspraktijk door te wijzen op vakken waarin theoretische bezinning op de praktijk plaatsvindt, vakken waarin concrete praktijkopdrachten worden uitgevoerd, en vakken met gastsprekers. Doordat alle hoogleraren en een aantal universitaire docenten ervaring hebben als predikant, komt bovendien via hun ervaringen de kerkelijke praktijk vaak ter sprake. Masterstudenten die predikant willen worden, doen een catechesestage en een gemeentestage, en de admissiale studenten leiden daarnaast minimaal 48 kerkdiensten. In de jaarlijkse integratiecolleges en themadagen vindt eveneens de wisselwerking tussen theorie en praktijk plaats. Tijdens de themadagen verblijven studenten en staf gedurende enkele dagen op een locatie buiten de TUA waar gastdocenten colleges verzorgen. Ook bezoeken ze verschillende plekken

Ondanks de verwevenheid tussen bachelor- en masteropleiding en hun gezamenlijke oriëntatie op het predikantschap, verschillen ze wel degelijk in oriëntatie. De bacheloropleiding heeft meer een indirect beroepsvoorbereidend karakter: ze biedt vooral een disciplinaire basis voor de primair op het predikantschap gerichte masteropleiding. Mede op advies van de vorige visitatiecommissie en naar aanleiding van alumni-enquêtes heeft de opleiding wel een aantal praktisch vormende elementen in de bacheloropleiding ingevoegd, om aan de intenties van de bachelor-masterstructuur tegemoet te komen. Een voorbeeld daarvan is het vak Persoonlijke en praktische vorming. De overweging om alle studenten een praktijkoriëntatie te laten doen is echter niet overgenomen: de bachelorstage is een keuzevak. In de Nationale Studentenenquête van 2012 staat dat de voorbereiding op de beroepsloopbaan van studenten op de TUA significant hoger wordt gewaardeerd dan het landelijk gemiddelde. Alumni gaven tijdens de visitatie aan dat ze na afronding van de masteropleiding ‘startbekwaam’ waren voor het beroepenveld, zeker waar het de admissiale studenten betrof. Over de praktijkbegeleiding waren zij positief.

De wetenschappelijke oriëntatie van de bacheloropleiding krijgt gestalte in de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden binnen de leerlijn Academische Vaardigheden, waarin studenten vertrouwd raken met bronnenonderzoek, het omgaan met theologische literatuur en het schrijven van papers. De leerlijn mondt uit in de bachelorscriptie. De algemene academische vorming en dwarsverbindingen met andere studierichtingen komen volgens het zelfevaluatierapport aan de orde in vakken als Methodologie, Filosofie, Oriëntatie Oude Testament en Oriëntatie Nieuwe Testament en de talen, die volgens de opleiding bijdragen aan een brede academische oriëntatie. De studenten die de commissie tijdens de visitatie sprak, vonden dat ze op het vlak van onderzoeksvaardigheden voldoende ontwikkeld werden.

Ze bevestigden echter de veronderstelling dat de methodologische scholing voornamelijk een hermeneutisch karakter heeft, en dat bijvoorbeeld sociaalwetenschappelijke methodologie daarop een nuttige aanvulling zou kunnen zijn. Ze tekenden daarbij aan dat het programma door de integratie van Grieks en Latijn al behoorlijk vol is.

Voor beide opleidingen wordt de wetenschappelijke oriëntatie in het zelfevaluatierapport verder geïllustreerd aan de hand van verschillende vormen van interactie tussen onderzoek en onderwijs, zoals het gebruik van eigen onderzoeksresultaten en actuele literatuur door docenten, en doelgerichte scriptieopdrachten. Zowel bachelor- als masterstudenten konden concrete voorbeelden geven van onderzoek van docenten dat in colleges behandeld was. De opleiding geeft in haar evaluatierapport een lijst met voorbeelden van actueel onderzoek dat in colleges aan de orde is gekomen, en van tentamenliteratuur en behandelde actuele theorieën en ontwikkelingen. De commissie vond deze tweede opsomming voldoende, maar niet indrukwekkend. Ze bevestigt dat de programma's voldoende invulling geven aan de wetenschappelijke oriëntatie.

Masterstudenten stelden dat ze gedurende beide opleidingen onderzoeksvaardigheden ontwikkelen, onder meer door wetenschappelijke artikelen te bespreken en daarbij de vraag te stellen hoe onderzoek moet worden opgezet. Academische vaardigheden komen verder aan de orde bij het vervaardigen van de preekvoorstellen, exegesescriptie en masterscriptie. Op de vraag hoe studenten methodologisch op het schrijven van een scriptie worden voorbereid was het antwoord echter dat hier wellicht een verbeterpunt voor de opleiding ligt. Veel van de vakken richten zich als het gaat om onderzoeksvaardigheden op vergelijkend bronnenonderzoek, terwijl vaardigheden als interviewtechnieken ook van pas zouden kunnen komen. Zowel bachelor- als masterstudenten meenden binnen de opleiding voldoende te worden gestimuleerd tot het doen van onderzoek en waren in dit opzicht zeer positief over hun docenten.

Tijdens de visitatie kwam in een aantal panelgesprekken het spanningsveld ter sprake tussen de professionele en academische oriëntatie van de masteropleiding. De masteropleiding beoogt wetenschappelijk onderlegde predikanten op te leiden, terwijl er, zo bleek ook tijdens de visitatie, een categorie studenten is die meer in de praktische aspecten van predikantschap geïnteresseerd zijn. De tweede helft van de masteropleiding is gericht op wetenschappelijke verdieping en specialisatie. De meeste studenten lopen in het laatste jaar daarnaast stage. Cruciaal leek de commissie dat de theoretische en praktische aspecten actief op elkaar betrokken worden, en dat studenten dus ook vanuit de praktijkkant weer terug de wetenschap in gaan. De opleidingscommissie meende dat deze theoretische reflectie op de praktijk gegarandeerd is, en dat op dit punt in het nieuwe curriculum van de predikantsmaster nog een verbeteringslag wordt gemaakt. De opleidingscommissie en docenten meenden dat de koppeling met hedendaagse praktijk voldoende in de opleiding zit, maar bedoelden daarmee niet theorie *over* de praktijk. Eerder doelden ze daarbij op antwoorden vanuit het kader van de eigen gereformeerde theologie op kwesties in de praktijk of huidige maatschappij. Een voorbeeld dat een aantal keer genoemd werd, was de invulling het vak Apologetiek. In dat vak leren studenten kritische vragen die aan het christelijk geloof worden gesteld, te herleiden tot hun vooronderstellingen en in een kritisch betoog te weerleggen.

2.2 Overwegingen

De commissie meent dat de opleidingen erin slagen zowel de wetenschappelijke als de professionele oriëntatie gestalte te geven. De bacheloropleiding heeft de professionele oriëntatie sinds de vorige visitatie enigszins versterkt, maar legt vooral nadruk op basale academische kennis en vaardigheden, en geeft in verschillende curriculumonderdelen een

eerste aanzet naar wetenschappelijk onderzoek. Het programma biedt een theologische basis die door de nadruk op het brontalenonderwijs sterk op exegese is gericht. Studenten leren Bijbelpassages vertalen en daarbij theologische interpretaties te begrijpen en kritisch af te wegen. De wetenschappelijke oriëntatie heeft daarmee volgens de commissie een heldere inhoud gekregen, maar is minder breed dan ze zou kunnen zijn. De commissie is van mening dat het curriculum meer ruimte zou kunnen bieden aan een theoretisch en wetenschapsfilosofisch ‘buitenperspectief’ op de theologie die in de opleiding bedreven wordt (vergelijk Standaard 3).

Ook voor de masteropleiding geldt dat enerzijds de bronontsluiting van voldoende wetenschappelijk niveau is om de bijbehorende eindkwalificaties te behalen, maar dat anderzijds de theologische contextontsluiting beter ondersteund zou kunnen worden, door meer aandacht te besteden aan godsdienstwetenschappelijke disciplines en een beschouwend metaperspectief. De doelstellingen van de masteropleiding vereisen, meer dan bij de bacheloropleiding, een programma dat zowel onderzoeksvaardigheden ontwikkelt als vaardigheden voor de beroepspraktijk, en daarbij de wetenschappelijke en praktische oriëntatie van de opleiding waar mogelijk integreert. Daartoe is volgens de commissie behoefte aan een conceptueel kader dat de theologische praktijk wetenschappelijk onderzoekbaar maakt. Dit zou een goede aanvulling zijn op de manier waarop ‘praktische theologie’ binnen de opleiding nu wordt ingevuld.

De commissie merkte op dat in de masteropleiding een spagaat dreigt tussen de invulling van het programma als predikantsopleiding en als wetenschapsopleiding. Het is een uitdaging om studenten, zeker wanneer zij in het laatste jaar sterk op de praktijk gericht zijn, de wetenschappelijke oriëntatie van de opleiding te laten invullen op het gevorderde niveau dat bij een masteropleiding hoort. De TUA formuleert de predikantsmajor als ‘nadrukkelijk gericht op zelfstandige wetenschappelijke vorming’ en gaf tijdens de visitatie voldoende blijk van besef van het hierboven gesignaleerde spanningsveld tussen ‘pastoraal’ en ‘wetenschappelijk’. De commissie is zeer positief over de studie-attitude waarmee zowel de opleiding als de studenten en alumni hun beroepsbestaan identificeren en heeft deze in de door haar bestudeerde eindwerken teruggezien. Ze beoordeelt deze standaard dan ook als voldoende, maar niet zonder de overweging mee te geven de wetenschappelijke insteek van de masteropleiding te verbreden door een meer multidisciplinaire benadering van theologie. Volgens de commissie zou de opleiding de hermeneutische werkwijze kunnen aanvullen met meer aandacht voor verbanden tussen theologische teksten, en een state-of-the-art benadering van praktische theologie die handvatten biedt om wetenschap en praktijk explicieter op elkaar te betrekken. Dit zou het theoretisch niveau van de masteropleiding verhogen en daarmee tegelijkertijd het verschil met de bacheloropleiding sterker markeren (vergelijk: Standaard 3).

2.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Standaard 3:

De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te halen.

Toelichting:

De eindkwalificaties van het programma zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend programma.

3.1 Bevindingen

Dit hoofdstuk onderzoekt de inhoud en samenhang van achtereenvolgens de bacheloropleiding en de masteropleiding.

3.1.1 Bacheloropleiding

Het bachelorprogramma omvat 180 ec en is encyclopedisch van opzet. Het bestaat voor het grootste deel uit verplichte vakken, die in de nieuwe opzet kunnen worden onderverdeeld in zeven categorieën:

- Talen (60 ec)
- Bijbelse vakken (42,5 ec)
- Ecclesiologische vakken (17,5 ec)
- Systematische theologie (10 ec)
- Praktische theologie (17,5)
- Algemene vakken (22,5 ec)
- Keuzevakken (10 ec)

Elk studiejaar is opgedeeld in vier blokken van 15 ec, waarin meestal vier vakken zijn ondergebracht. Om dit ritme consequent te kunnen volgen, zijn de meeste vakken opgesplitst in kleinere eenheden en verspreid over meerdere periodes en studie jaren. Zo is het vak Filosofie verdeeld over twee periodes (2 keer 2,5 ec) en wordt Latijn in zes periodes in twee studie jaren verdeeld (2,5 of 5 ec). De opleiding wordt afgerond met een bachelorproef van 7,5 ec, waarin het vak Methodologie 2 is ingesloten. Een overzicht van de vakken en hun programmering is in dit rapport opgenomen als Bijlage 4.

Om zich een oordeel te kunnen vormen over de kwaliteit van de curriculumonderdelen, heeft de commissie deels voorafgaand aan en deels tijdens de visitatie de beschikbare informatie over de inhoud van curriculumonderdelen bestudeerd. Tijdens de visitatie betrof dit een beredeneerde steekproef, met een verdeling over vaktype, inhoud, studiejaar, werk- en toetsvorm. Daaruit heeft de commissie geconcludeerd dat de inhoud van de vakken grotendeels aansluit bij de gestelde opleidingsdoelen en dat het niveau past bij een wetenschappelijke bacheloropleiding. In het zelfevaluatierapport wordt aangegeven dat alle eindtermen bij ten minste één vak in het curriculum terugkomen. Op basis van de vakomschrijvingen en een tabel waarin de relatie tussen de vakken en de eindtermen van de opleiding staan opgesomd (zie Bijlage 3) bevestigt de commissie dit. Elk jaar wordt voor het nieuwe studiejaar aan docenten gevraagd de leerdoelen en eindtermen van hun vakken aan te scherpen. Ook in de studiegids staat bij elk vak vermeld aan welke eindtermen ze een bijdrage leveren.

Bij het bestuderen van het bachelorcurriculum en het voeren van de panelgesprekken bleek dat het programma sterk inzet op de drie talen en daarbij een behoorlijk niveau nastreeft. Studenten bevestigden de nadruk op het brontalenonderwijs en de meesten van hen bleken dit onderwijs te ervaren als relatief zwaar en tijdsintensief. Afhankelijk van hoezeer talen een student liggen, bepalen de vakken Grieks, Hebreeuws en Latijn voor een belangrijk deel het

tempo en gemak waarmee de bacheloropleiding doorlopen wordt. Vrijwel alle docenten, studenten en alumni die de commissie tijdens de visitatie sprak, beschouwden het niveau van het talenonderwijs als het kenmerkende en sterke aspect van de opleiding. Zowel bachelor- als masterstudenten noemden het een belangrijke reden om voor de TUA te kiezen en bevestigden daarmee de conclusies uit de NSE en Keuzegids. Docenten en alumni benadrukten daarnaast dat ook het afnemend veld de talen als sterke punt van de opleiding beschouwt.

Op de vraag waarom de opleiding zo'n sterke nadruk op de talen legt, wees de staf op het uiteindelijke doel om predikanten op te leiden die in staat zijn 'de boodschap te brengen en daarbij zelf dicht bij de grondteksten te blijven'. Verschillende alumni stelden inderdaad dat zij wekelijks teruggrijpen op grondteksten en deze werkwijze als waardevol beschouwen. Het betekenisveld van een woord in de oorspronkelijke taal is rijker dan dat in een vertaling ervan. Lezen van de grondteksten noemden zij daarom een centraal onderdeel van hun beroepspraktijk. Het niveau dat afgestudeerden in hun opleiding bereikt hadden, was voldoende om zelfstandig uit de voeten te kunnen. De opleiding koppelt een deel van de tijd waarin studenten taalvaardigheid opdoen aan andere vakken, waardoor integratie plaatsvindt en het oefenen de gehele opleiding doorloopt, opklimmend in niveau. De talenkennis die de studenten tijdens de opleiding opdoen, komt vooral van pas voor hen die doorstromen naar de masteropleiding, met name de predikantsopleiding. Studenten bevestigden dat wie na de bacheloropleiding uitstroomt en bijvoorbeeld in het jeugdwerk terechtkomt, minder profijt heeft van dit zwaartepunt van de opleiding.

De nadruk op de talen zorgt ervoor dat de opleiding meer gericht is op zelfstandige analyse van Bijbelteksten, dan op secundaire literatuur en andere disciplines. Bij Exegese wordt ingegaan op de belangrijkste methodische stappen en het omgaan met tekstkritische vragen; bij de vakken Oude Testament en Nieuwe Testament komt de exegetische benadering terug, met nadruk op de eigen gereformeerde traditie. Deze insteek zorgt ervoor dat er minder ruimte is voor vakken waarbij invulling wordt gegeven aan de tweede DGO-eindterm. Daarin staat onder meer: 'elementaire kennis van en inzicht in Bijbelwetenschappen, de geschiedenis van het christendom en de theologie, de geschiedenis van de filosofie, de godsdienstfilosofie en/of de systematische theologie'. Voor Godsdienstwetenschap is in het bachelorcurriculum 2,5 ec ingeruimd; voor Filosofie 5 ec (tegenover bijvoorbeeld 10 ec voor Kerkgeschiedenis). Tijdens de visitatie stelde het opleidingsmanagement dit te beschouwen als logisch gevolg van de keuze voor de talen. Het ontbreken van godsdienstsociologie en -psychologie is volgens het management ook door de synode als aandachtspunt aangemerkt. Het management lichtte toe deze disciplines in het verleden wel te hebben aangeboden, maar er nu minder ruimte voor te zien. Bovendien stelde zij zich op het standpunt dat je deze vakken alleen zou moeten aanbieden als dat kan op een niveau en met een intensiteit die ze inhoudelijk recht doen.

De commissie heeft het curriculum ook onderzocht op de mate waarin studenten methodologisch geschoold worden en academische vaardigheden verwerven. In het zelfevaluatierapport stelt de TUA dat zij zich met de ontwikkeling van de leerlijn academische vaardigheden ten doel stelt hier meer samenhang in te bewerkstelligen. Er is meer aandacht voor de mondelinge en schriftelijke vaardigheden van studenten. Ook is het curriculum opgebouwd vanuit de visie dat de student kritisch moet leren denken en steeds meer zelfsturend kan werken. De commissie bestudeerde onder meer de vakken Methodologie 1 en Schriftelijke opdracht uit jaar 1. Deze zijn leerdidactisch goed uitgewerkt en richten zich primair op de basale vaardigheid om op academisch niveau grip te krijgen op teksten, literatuur op te zoeken, te verwerken en samen te vatten. Het onderdeel Methodologie 2, dat aan het eind van het curriculum geprogrammeerd staat, bleek een soort opfriscursus op dit

terrein. Het wetenschappelijk problematiseren van teksten heeft de commissie relatief weinig in de vakken teruggezien.

De commissie heeft tijdens de gesprekken de vraag gesteld of de opzet van het curriculum, met zo veel kleine vakken, wel voldoende tegemoet komt aan de wens tot integratie. De TUA meent een evenwichtig programma te hebben ontwikkeld waarbij de volgorde van de studieonderdelen en de spreiding van de stof over de jaren vastliggen. In het zelfevaluatierapport staat dat dit wordt bevestigd door de resultaten van de NSE 2012. Bij ‘samenhang tussen de verschillende onderdelen van de opleiding’ scoort de TUA hoger dan het landelijk gemiddelde. Ook scoort de opleiding op de onderdelen ‘niveau van de inhoud past bij de fase vak’, ‘het vak vormt een waardevol onderdeel in de studie’, en ‘duidelijkheid van de leerdoelen per vak’. De studenten die de commissie tijdens de visitatie sprak, waren tevreden over de opzet met vele kleine vakken.

Een aantal kleine vakken in de opleiding heeft een expliciet overkoepelend karakter en loopt de hele opleiding door. Studiepunten hiervoor worden aan het eind verzilverd. Het gaat om Integratiecolleges, waarin een specifiek theologisch thema wordt uitgewerkt met oog op de samenhang tussen de disciplines; Themadagen; en Persoonlijke en praktische vorming. Dat laatste vak is een geformaliseerde variant van intensieve studiebegeleiding, waarbij studenten aan de hand van praktische opdrachten en ‘leerwinstverslagen’ reflecteren op hun studievaardigheden en ontwikkeling (zie Standaard 12).

3.1.2 masteropleiding

Het masterprogramma omvat net als het bachelorprogramma 180 ec en wordt onderverdeeld in twee fasen. In de situatie tot 2012-2013 bestaan die beide uit 90 ec (1,5 jaar), waarin een disciplinegeoriënteerd vervolg op de bacheloropleiding (‘Master I’) wordt aangevuld met een specialisatie (‘Master II’). Studenten kiezen daarin één van de 12 majoren en twee van de 22 minoren. Het masterprogramma dat vanaf 2013 ingaat, verkleint de specialisatiefase naar 60 ec en maakt daarmee in de disciplinegeoriënteerde fase ruimte voor keuzevakken en voor een staartje van het talenonderwijs uit het bachelorprogramma (wat op zijn beurt weer wat ruimte geeft in het bachelorprogramma). Op verzoek van de commissie heeft de opleiding de twee situaties naast elkaar gezet (zie onderstaand schema).

Een overzicht van de vakken en hun programmering is in dit rapport opgenomen als Bijlage 4. Uit deze studiegidsinformatie blijkt dat de verdeling van studiepunten over de zes blokken van Master I niet helemaal evenredig is, maar schommelt rond de 15 ec (van 14,7 tot 16,5 ec) De studenten volgen in deze fase meer (kleinere) vakken per periode, die in sommige gevallen uit slechts 1,5 ec bestaan. Het programma maakt daardoor een versplinterde indruk. Feitelijk bestaat deze fase uit een vervolg

op de encyclopedische leerlijn uit de bacheloropleiding. Er komt een aantal theologische disciplines bij, zoals Catechetik, Apologetiek, Poimeniek, Kerkrecht en Pastorale

OUDE SITUATIE	NIEUWE SITUATIE
Bachelor – 3 jaar Discipline georiënteerd - 180 EC 70 EC talen (waarvan 32½ keuzevak voor degenen die Grieks en Latijn op VWO deden) 102½ EC vast curriculum 7½ EC keuzevakken	Bachelor – 3 jaar Discipline georiënteerd - 180 EC 60 EC talen (waarvan 32½ keuzevak voor degenen die Grieks en Latijn op VWO deden) 110 EC vast curriculum 10 EC keuzevakken
Master – 3 jaar Discipline georiënteerd - 90 EC 1½ jaar 90 EC vast curriculum	Master – 3 jaar Discipline georiënteerd - 120 EC 2 jaar 5 EC Talen 87½ EC vast curriculum 27½ EC keuzevakken
Specialisatie 90 EC 1½ jaar 58 EC major 14 EC minor 14 EC minor 4 EC keuzevakken	Specialisatie 60 EC 1 jaar 50 EC major 10 EC minor

Psychologie. Geen van de vakken uit jaar 4 markeert echter expliciet de overgang naar de master. Studenten gaven tijdens de visitatie aan de vakken uit de masteropleiding niet per se moeilijker te vinden, maar over de 6 jaar wel duidelijk een geleidelijke opbouw in niveau en vereiste zelfstandigheid te ervaren. De vakken uit de masteropleiding vonden zij 'leuker en uitdagender'.

Volgens het zelfevaluatie-rapport komt de ontwikkeling van een academische attitude in het mastercurriculum met name tot uitdrukking bij het zelfstandig werken aan het onderzoek voor de preekvoorstellen, de exegesescriptie en de masterscriptie. De grotere mate van zelfsturing komt ook naar voren in de mate van eigen inbreng in de colleges en in de omvang en vorm van de tentamens. De samenhang wordt bevorderd door het feit dat de docenten kennis hebben van de inhoud van elkaars vakgebied. In het college van hoogleraren worden vakoverstijgende aspecten besproken vanuit de vraag hoe deze een plaats kunnen krijgen in de opleiding. De commissie heeft tijdens de visitatie staf, alumni en masterstudenten gevraagd naar hun visie op het mastercurriculum. Over de mate waarin wetenschappelijke en analytische vaardigheden aan bod komen waren zij positief. Ook de inhoudelijke breedte, zoals bij Exegese de aandacht voor een contextuele benadering, vonden ze voldoende. Het beeld van de masteropleiding is dat van een academische beroepsopleiding die studenten praktisch voorbereidt, juist ook door specialistisch de diepte in te gaan. De ervaringen met stages waarover tijdens de visitatie verteld werd, waren zeer positief. Studenten krijgen voldoende supervisie en trekken intensief op met de predikant die ze tijdens de praktijkstage begeleidt.

De specialisatiefase biedt een grote reeks mogelijkheden aan majoren (zie Bijlage 4). Die komen neer op een verdieping in een gekozen hoofdvak, die vorm krijgt in een aantal werkcolleges, zelfstudie en een scriptie van 21,5 ec. De commissie heeft steekproefsgewijs naar de invulling van enkele majoren gekeken en daarbij vastgesteld dat inderdaad sprake was van een gevorderd (master)niveau, waarbij de inhoud eerder gevolgde onderdelen niet overlapt. De major werkt gericht toe naar een scriptie. In de studiegids worden diverse modellen voor de invulling van de masteropleiding gegeven, waarbinnen in overleg met de docent andere accenten gelegd kunnen worden. Bij wijze van voorbeeld staan er een aantal specialisatiepakketten ter voorbereiding op een beroepskeuze anders dan het predikantschap: instellingspastoraat, zending, missionair werk, voorlichting, gemeenteopbouwwerk, Bijbelvertaalwerk en godsdienstonderwijs. Voor degenen die predikant willen worden, zijn speciale predikantsmajors ontwikkeld. Het gedeelte van de specialisatiefase dat buiten de major valt, vullen studenten in met twee minoren. De keuzemogelijkheden zijn voor niet-admissiale studenten groter dan voor admissiale studenten, omdat voor de admissiale studenten de gemeentestage een verplicht onderdeel van de specialisatie is. De specialisatiefase biedt studenten veel vrijheid. Een deel kan ook buiten de universiteit worden gevolgd, bijvoorbeeld de opleiding tot eerstegraads godsdienstleraar of een Bijbelvertaalstudie aan de Vrije Universiteit Amsterdam of Universiteit Leiden.

3.2 Overwegingen

De commissie stelt op basis van de zelfstudie, panelgesprekken en de geraadpleegde informatie over de vakinhoud vast dat het **bachelorprogramma** een voldoende concrete en samenhangende uitwerking biedt van de geformuleerde leerdoelen, die op hun beurt de beoogde eindkwalificaties van de opleiding voldoende afdekken. Het programma zet relatief beperkt in op zelfstandige wetenschappelijke analyse en onderzoeksvaardigheden. In plaats daarvan ligt een grote prioriteit bij de brontalen, die alle drie door de studie jaren heen opklimmen tot een meer dan acceptabel niveau en waarvoor studenten veel inspanning moeten leveren. Dat de opleiding een deel van de tijd waarin studenten taalvaardigheid

opdoen koppelt aan andere vakken, beschouwt de commissie hierbij als pluspunt. De betreffende curriculumonderdelen en leerdoelen worden functioneel geïntegreerd.

Hoewel ze voor een aantal studenten mogelijk een struikelblok vormen, lijkt de nadruk op de brontalen daarnaast goed aan te sluiten bij de voorkeur van veel van de studenten. Hun opvattingen over theologie en visie op de toekomstige beroepspraktijk blijken te zijn toegespitst op zelfstandige exegetische binnen de gereformeerde traditie. De wetenschaps- en studieopvatting die uit deze nadruk op exegetische voortvloeit, is wat de commissie betreft echter wat eenzijdig. Andere benaderingen in de theologie dan alleen deze tekstoriëntatie blijven in het curriculum relatief onderbelicht. Het programma is encyclopedisch van opzet en probeert de puzzel op te lossen die is ontstaan deels met het wegvallen van de vooropleidingsklassieke talen. Een deel van de oplossing bestaat uit het verplicht invullen van veel van de keuzeruimte met talen (tenzij studenten het gymnasium hebben gevolgd). Daardoor is het door de vorige visitatiecommissie gesignaleerde punt van beperkte keuzeruimte nog steeds aan de orde. Het programma is aan de volle kant en lijkt bovendien wat zwaar, terwijl tegelijkertijd een aantal vakken mager vertegenwoordigd is. De commissie doelt op godsdienstwetenschappelijke disciplines, praktische theologie en wijsgerige vorming. Meer aandacht voor deze disciplines zou volgens de commissie de wetenschappelijke en analytische vaardigheden van bachelorstudenten verbreden.

Het **masterprogramma** bestaat uit twee delen, waarvan het eerste een voortzetting is van het encyclopedische aanbod van theologische disciplines uit de bacheloropleiding. Daarnaast wordt ruimte geboden om via keuzevakken alvast te werken richting de specialisatie in het laatste studiejaar. De voortzetting van een disciplinegeoriënteerd programma geldt voor zowel het bestudeerde oude als het nieuwe programma. Het nieuwe gaat hierin zelfs nog wat verder, door nog een klein deel van het talenonderwijs op te nemen. Hoewel de commissie heeft vastgesteld dat het niveau van de curriculumonderdelen over de verschillende jaren (bachelor en master) opklimt en de masteropleiding duidelijk toewerkt naar zelfstandigheid en specialisatie, constateert zij ook dat geen van de vakken uit het eerste masterjaar expliciet de overgang naar de nieuwe opleiding markeert. Hier liggen kansen de opleiding helderder te profileren ten opzichte van de bacheloropleiding. Nu gebeurt dat vooral door de toevoeging van praktijkgerichte curriculumonderdelen, en minder door op conceptueel en theoretisch vlak een sprong te maken.

Het huidige aanbod van majoren en minoren waarmee de studenten de tweede fase van hun masteropleiding kunnen invullen, is zeer breed. Het niveau van de vakken is daarbij in orde en de zorgvuldigheid die men betracht bij het samenstellen programma's per student garandeert voldoende inhoudelijk samenhang, al zou de commissie graag zien dat theorie en praktijk op een analytisch niveau nog beter op elkaar betrokken worden. De commissie waardeert de ruime keuzemogelijkheden, maar vraagt zich tegelijkertijd af of het niet verstandig zou zijn het aanbod te rationaliseren. Veel van de minoren zouden kunnen worden samengevoegd. Ook de grote hoeveelheid kleine vakken zou misschien in efficiëntere eenheden kunnen worden samengebracht: dat kan het zicht van studenten op integratie en samenhang bevorderen en past bovendien bij beter bij een masteropleiding.

De commissie constateert bij beide opleidingen ruimte voor theoretische verbreding en meer van het eerdergenoemde 'buitenperspectief'. Gegeven het volle en zware bachelorprogramma, dat met haar talenonderwijs de TUA juist haar sterke en unieke karakter geeft, zou het logisch zijn de masteropleiding deze theoretische verbreding te laten verwezenlijken. Theologie zou op masterniveau multidisciplinairder kunnen worden ingevuld. De commissie geeft de opleiding ter overweging mee het begin van de masteropleiding te markeren met een vak van

grotere omvang dat een groter beroep op zelfstandigheid en de theologische praktijk breed conceptueel benadert.

Ondanks de gesignaleerde aandachtspunten benadrukt de commissie dat beide programma's de studenten ook nu in staat stellen de beoogde eindkwalificaties te realiseren. Ze concludeert dan ook dat deze standaard voor beide opleidingen als voldoende moet worden beoordeeld.

3.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Standaard 4:

De vormgeving van het programma zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken .

Toelichting:

Het didactisch concept is in lijn met de beoogde eindkwalificaties en de werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

4.1 Bevindingen

In het zelfevaluatie-rapport staat dat de TUA een onderwijsconcept heeft opgesteld met de volgende vijf uitgangspunten:

- **Doorlopende leerlijnen.** Een logische opbouw van kennis en vaardigheden.
- **Actief leren.** Onderwijsvormen zijn erop gericht studenten uit te dagen om zelfstandig en kritisch met de theologie als wetenschap bezig te zijn.
- **Leren van en met elkaar.** Studenten en docenten wisselen in allerlei activiteiten van de universiteit van gedachten, ook buiten de colleges.
- **Groeien in zelfstandigheid.** Het onderwijs wordt zo ingericht dat gedurende de opleiding de student steeds zelfstandiger met de theologie leert omgaan en dat in de praktijk ook zal doen.
- **Zoeken naar meer dan het gewone.** De student wordt gestimuleerd om buiten de eigen kaders te denken en een onderzoekende houding te ontwikkelen.

De commissie heeft de meeste recente versie van het onderwijsconcept tijdens de visitatie bekeken en zich op basis van de vakomschrijvingen en panelgesprekken een beeld gevormd van de didactische opzet van de opleidingen. De TUA benadrukt in haar onderwijsvisie drie belangrijke oriëntaties: wetenschappelijkheid, gerichtheid op de praktijk en bijdrage aan persoonlijke vorming. Studenten worden opgenomen in een academische en geloofsgemeenschap, waarin ze worden aangezet tot zelfreflectie en interactie met anderen, en waarin zij intensief begeleid worden. De studenten met wie de commissie tijdens de visitatie van gedachten wisselde, waren erg te spreken over de intensieve betrokkenheid die studeren aan de TUA met zich meebrengt. De kleinschaligheid van de opleiding maakt volgens hen inderdaad mogelijk dat studenten en docenten veel van elkaar leren en omzien naar elkaar. Dit gebeurt bij uitstek in jaaroverstijgende groepen (bijvoorbeeld bij exegesevakken, kritiekcolleges) en tijdens de themadagen en integratiecolleges

Een van de leerlijnen die de TUA hanteert, is die van Academische Vaardigheden. Deze loopt van het werkstuk aan het begin van de opleiding (de 'nulmeting') tot aan de bachelorproef in jaar 3. Hierop is onder Standaard 3 ingegaan. Een andere leerlijn is die van Persoonlijke vorming. Gedurende de hele opleiding (ook in de master) wordt gewerkt aan de groei in persoonlijke vorming en praktische vaardigheden van de student. De opleidingscommissie streeft ernaar de leerlijnen duidelijker aan te geven in de studiegids. Tijdens de visitatie lichtte zij toe dat onder andere te doen door het niveau van de vakken expliciet met een cijfer (1, 2, 3) aan te geven. Een conceptdocument over de leerlijnen lag tijdens de visitatie ter inzage. De opbouw wordt volgens de opleidingscommissie nu ook al gegarandeerd, door de ingangseisen die voor verschillende vakken gelden.

De werkvormen waarmee de opleiding beoogt het actief leren en het zelfstandig en kritisch denken te stimuleren, staan in de studiegids en in een tabel die in dit rapport is overgenomen in Bijlage 4. Bij een groot deel van de vakken wordt gewerkt met hoor- en werkcolleges. Als reden hiervoor wordt de ruime mogelijkheid van interactie genoemd. Ook de hoorcolleges

neigen naar een vorm van responsie- en werkcolleges. In de loop van de studie zal uit de interactie de zelfstandige en kritische houding van de student moeten blijken. De overige werkvormen die de opleidingen noemen, zijn zelfstudie, praktische opdracht, Bijbelstudie, discussie en ‘causerie’. In onderstaande tabel, overgenomen uit het zelfevaluatie rapport, wordt de verdeling van studielast over de verschillende werkvormen weergegeven:

Jaar	Hoor-colleges	Werk-colleges	Hoor-Werkcolleges	Vorbereiding colleges	Werkstuk/scriptie/presentatie	Zelfstudie	Gesprekken	Stage	Totaal
A-jaar	40	108	206	254	28	1044	0	0	1680
B-jaar	44	88	162	292	104	990	0	0	1680
C-jaar	96	109	128	164	299	870	14	0	1680
D-jaar	148	152	80	138	141	969	14	38	1680
E-jaar	56	83	28	40	69	612	14	0	902
F-jaar	0	0	80	102	893	1033	0	412	2520

Bij verschillende vakken wordt van de studenten een presentatie of schriftelijk onderzoek verwacht over een tevoren opgegeven of zelf gekozen onderwerp. De inbreng neemt in de loop van de studie jaren in omvang en intensiteit toe. Ook de eigen inbreng van de studenten bij de keuze van de onderwerpen voor de opdrachten en tijdens de colleges neemt toe. Studenten gaven in hun panelgesprekken aan deze opbouw als logisch te ervaren, en het niet erg te vinden dat de opdrachten in de eerste fase van de opleiding sterk gestuurd zijn, met voorgeschreven onderwerpen. De inbreng en zelfstandigheid zijn het grootst in de masteropleiding. Studenten bepalen in overleg met de docent de inhoud van de vakken en bereiden bij toerbeurt een onderwerp voor dat zij inleiden tijdens college. De masteropleiding wordt afgesloten met een scriptie van ongeveer 21 ec. Studenten die predikant willen worden, gaan in deze fase zelfstandig voor in de zondagse erediensten.

4.2 Overwegingen

De commissie meent dat het didactisch concept voldoende geconcretiseerd en doordacht is. De werk- en toetsvormen zijn op de leerdoelen afgestemd en laten door de jaren heen een opbouw zien van hoorcollegevormen en tentamens, naar meer discussiecolleges en zelfstandige presentatie in papers en verslagen. De meeste vakken gebruiken een combinatie van didactische vormen, die de commissie vrij klassiek maar zinvol lijken. Kern van het didactische klimaat aan de TUA wordt gevormd door de kleinschaligheid en betrokkenheid van staf en studenten. Studenten worden duidelijk opgenomen in een gemeenschap waarin naar elkaar wordt omgezien. De intensiteit van de begeleiding is groot, en strekt zich ook uit tot het terrein van persoonlijke en spirituele vorming. De commissie kreeg de indruk dat dit de studenten aanspreekt. Dit geldt met name voor de studenten die de predikantsopleiding volgen. Over de bij de praktijkonderdelen gehanteerde didactiek is de commissie positief.

De opleidingen hebben met het gepresenteerde materiaal voldoende aangetoond dat de inbreng van studenten in de loop van de jaren in omvang en inhoud toeneemt en dat de vijf genoemde uitgangspunten in praktijk worden gebracht. De commissie heeft wel de indruk dat het aspect van toenemende zelfstandigheid nog verder kan worden versterkt en dat studenten meer gestimuleerd zouden kunnen worden tot zelfstandige wetenschappelijke analyse. Ook meent zij dat de leerlijnen waarover in de zelfstudie wordt gesproken explicieter in het programma en de presentatie daarvan in de studiegids kunnen worden verwerkt. De opleiding heeft laten zien hier zelf voldoende aandacht voor te hebben.

4.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 4 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 4 als **voldoende**.

Standaard 5:

Het programma sluit aan bij de kwalificaties van de instromende studenten.

Toelichting:

De gehanteerde toelatingseisen zijn realistisch met het oog op de beoogde eindkwalificaties.

5.1 Bevindingen

In het OER staat dat een vwo-diploma (alle profielen) en een hbo-propedeuse (of een daaraan gelijkgesteld diploma) toegang geven tot de bacheloropleiding. Hierboven kwam al ter sprake dat de TUA zeer hecht aan de doelstelling om studenten zelfstandig de grondteksten te kunnen laten bestuderen en daartoe tot 2010 de klassieke talen Grieks en Latijn als vooropleidingseis hanteerde. Met de wetswijziging ‘versterking besturing’, is de TUA echter een bekostigde instelling geworden en moet zij voldoen aan de regels die gelden voor alle universiteiten die de studie theologie aanbieden. De instroomeis klassieke talen, die werd ondervangen in een eenjarige vooropleiding, is afgeschaft. Het brontalenonderwijs is in het bachelorprogramma geïntegreerd en heeft daarin als gezegd een prominente plaats. Studenten die geen Grieks en/of Latijn gedaan hebben, wordt de mogelijkheid geboden deze ‘deficiënties’ in de ‘keuzevakruimte’ weg te werken. Eventuele verschillen van niveau van de klassieke talen op het vwo worden opgevangen door eerdere of latere instroom bij de vakken. Voor verreweg de meeste studenten geldt dat zij de keuzeruimte in de bacheloropleiding gebruiken voor de klassieke talen. Van het huidige cohort eerstejaars kwam slechts één student van het gymnasium. De vrijstellingen die studenten zoals deze krijgen worden gevuld met andere vakken, waarbij de opleiding sterke aanbevelingen doet. De opleiding biedt daarnaast een extracurriculaire cursus Leesvaardigheid Duits om het gedaalde ingangsniveau op dit vlak te kunnen compenseren.

Om aan de TUA te kunnen studeren, geldt tevens als toelatingseis instemming met de gereformeerde belijdenisgeschriften. Studenten die voldoen aan de vereisten om te worden ingeschreven, maar niet kunnen instemmen met de gereformeerde belijdenisgeschriften, en toch affiniteit met het gereformeerde belijden hebben, wordt gevraagd het gereformeerde karakter van de TUA te respecteren. Toetsing aan deze confessionele voorwaarde vindt plaats in een gesprek vooraf, waarbij twee hoogleraren aanwezig zijn. Van dit gesprek wordt een schriftelijk verslag gemaakt dat gevoegd wordt bij het dossier van de student en waarvan melding aan het curatorium wordt gedaan, zo is in het OER te lezen. De commissie heeft tijdens de visitatie aan staf en studenten gevraagd hoe met deze confessionele ingangseis wordt omgegaan. Het antwoord was dat daar in de praktijk in die zin niet zwaar aan wordt getild, dat studenten genoeg ademruimte ervaren: ze mogen tijdens de studie alle ‘ketterijen’ ventileren.

Het totaal aantal studenten varieert, maar ligt meestal rond de 100. Het percentage vrouwen in de gehele opleiding varieerde jaren lang rond de 10 procent. Veruit de meeste bachelorstudenten stromen in met een vwo-diploma als hoogst genoten vooropleiding. De doorstroom van de TUA-bachelor naar de masteropleiding is groot. Ook uit het buitenland stromen studenten in, voornamelijk uit Zuid-Korea. Deze studenten komen meestal naar Nederland om te promoveren, maar stromen in bij de (laatste fase van de) opleiding om deficiënties weg te werken. Een overzicht van de kwantitatieve gegevens rond instroom en rendement is in dit rapport opgenomen in Bijlage 5.

Aantal ingeschrevenen per studiejaar per 1 oktober 2012

Studiejaar	Bachelor totaal	Master totaal	Ongedeelde opleiding	Man	Vrouw	Totaal
2006-2007	38	21	30	91%	9%	89
2007-2008	45	28	20	87%	13%	93
2008-2009	44	39	15	92%	8%	98
2009-2010	54	39	8	94%	6%	101
2010-2011	54	44	0	92%	8%	98
2011-2012	59	45	0	89%	11%	104
2012-2013	55	33	0	83%	17%	88

Voor elke student die vanuit een hbo- of wo-opleiding instroomt stelt de examencommissie een eigen instrooppakket samen. De studieadviseur speelt hierbij een belangrijke rol. Zij bekijkt welke vakken een student elders heeft gedaan en welke literatuur daarbij gebruikt is. Vervolgens doet zij een voorstel voor een instrooppakket dat met één van de leden van de examencommissie wordt besproken en indien nodig met de betrokken docenten. De beslissing wordt genomen door de examencommissie. Om dit proces te vereenvoudigen en transparanter te maken, heeft de opleiding voor een aantal hbo-opleidingen een standaardprogramma opgesteld. In het zelfevaluatie-rapport staat dat daarnaast in de afgelopen jaren ook voor verschillende vakken instapcisen zijn vastgesteld. Een belangrijke reden hiervoor was dat studenten die een eigen studieroute volgen (waardoor vakken elkaar niet logisch hoeven op te volgen) soms in moeilijkheden kwamen. De examencommissie beoordeelt voor de masterstudenten de voorgestelde pakketten, en let daarbij op samenhang en realisatie van de beoogde eindkwalificaties. Ook hierbij zijn trajecten gestandaardiseerd. Studenten van de NG-predikantsopleiding volgen een traject waarvan een deel speciaal op hen is toegesneden. De commissie heeft bij de visitatie aandacht aan dit NGP-programma besteed.

Een van de gespreksthema's tijdens de visitatie was het door de commissie gesignaleerde verschil in onderwijsbehoefte tussen twee categorieën studenten in de predikantsopleiding. De masteropleiding Theologie aan de TUA is de enig mogelijke weg naar het predikantschap in de CGK en trekt daardoor verschillende typen studenten aan. Er is een groep studenten voor wie de opleiding primair een beroepsvoorbereidend karakter heeft en de praktijkgerichte oriëntatie prevaleert boven de wetenschappelijke doelstellingen. Dit spanningsveld kwam ook al onder Standaard 2 ter sprake. De docenten bevestigden een verschil in attitude te ervaren tussen de meer theoretisch en meer praktisch georiënteerde studieopvattingen, en bij studenten in de tweede categorie soms extra te moeten investeren in scriptiebegeleiding. Toch benadrukten ze dat het om een relatief klein percentage gaat, onder meer doordat het eerste jaar in dit opzicht als filter functioneert. Bovendien meenden zij dat de verschillende oriëntaties elkaar in de colleges juist zinvol bevruchten.

5.2 Overwegingen

De commissie meent dat het instroombeleid goed aansluit bij de doelstellingen van de opleiding. Met de aandacht voor de brontalen onderscheidt de TUA zich positief, en ondanks de eerder gesignaleerde aandachtspunten die dit zwaartepunt met zich meebrengt, stelt de commissie voor deze standaard vast dat het curriculum in dit opzicht aansluit op het gekozen profiel en op de kwalificaties van instromende studenten. Wie voorkennis op het vlak van klassieke talen ontbeert, krijgt in het programma ruimschoots de mogelijkheid deze alsnog op te doen of bij te spijkeren. De vraag is overigens wel of de door de opleiding gehanteerde terminologie van 'deficiënties' in de nieuwe situatie nog wel de meest juiste is. De opleiding blijkt goed te voldoen aan de verwachtingen van de studenten. De mogelijkheid om het niveau van Duits op te vijzelen getuigt naar oordeel van de commissie bovendien van

zorgvuldige aandacht voor de aansluiting van het programma op de kwalificaties van de instromende studenten.

De commissie heeft tijdens de visitatie een positieve indruk gekregen van de rol die de studieadviseur en examencommissie spelen bij de toelating van studenten en de beoordeling van individuele studieroutes. Er zijn standaard instroomprogramma's, maar de opleidingen bieden ook maatwerk. De onderwijsvisie die de TUA ontvouwt in haar didactisch concept wordt hiermee in praktijk gebracht. Een groep veelal wat oudere studenten krijgen zo de mogelijkheid de studie de facto in deeltijd te volgen en toch een samenhangend programma te doorlopen. De commissie signaleert een spanningsveld tussen de praktische insteek van een categorie studenten enerzijds, en de wetenschappelijke oriëntatie van de opleiding anderzijds. De opleiding heeft de commissie ervan overtuigd hierop voldoende grip te hebben.

5.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 5 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 5 als **voldoende**.

Standaard 6:

Het programma is studeerbaar.

Toelichting:

Factoren die betrekking hebben op het programma en die de studievoortgang belemmeren worden zoveel mogelijk weggenomen. Studenten met een functiebeperking krijgen bovendien op dit aspect extra studieloopbaanbegeleiding.

6.1 Bevindingen

Beide programma's kennen een studiebelasting van 180 ec, die zo veel mogelijk worden verspreid over de studie jaren. In de studiegids staat dat dit neerkomt op structureel 1680 uren per jaar, verdeeld over zelfstudie en contactmomenten (zie de tabel bij Standaard 4). Een overzicht van het gemiddelde aantal contacturen per studiejaar is in dit rapport opgenomen in Bijlage 5. Van 12 uur per week in de bacheloropleiding daalt dit gemiddelde licht in de 'Master I'-fase. In het laatste jaar van de masteropleiding wordt een grote mate van zelfstandigheid van de student verwacht. Het aantal contacturen ligt dan veel lager.

Tijdens de visitatie gaven zowel docenten als studenten hun visie op de studielast en studeerbaarheid van de opleidingen. Er geldt een aanwezigheidsplicht en van studenten wordt verwacht dat zij 40 uur per week studeren, wat gegeven de studiebelasting voor de talen in de bacheloropleiding niet onrealistisch is. Een inventarisatie onder de bachelorstudenten gaf aan dat zij inderdaad ruim 35 uur per week studeren. Met elke nieuwe student wordt aan het begin van de opleiding een intakegesprek gevoerd, dat volgens de studieadviseur een 'waarschuwend karakter' heeft. Serieus studeren is een noodzakelijke voorwaarde om de opleiding succesvol te kunnen doorlopen. De opleiding hanteert een BSA van 40 ec. Qua studielast lijkt de bacheloropleiding meer te eisen dan de masteropleiding. Zowel bachelor- als masterstudenten benadrukten tijdens de panelgesprekken dat zij het programma studeerbaar vinden en waardering hebben voor de maatregelen die de opleiding neemt om de studeerbaarheid te garanderen.

Staf en studenten wijten eventuele vertraging of uitval eerder aan persoonlijke omstandigheden dan aan factoren die studeerbaarheid zouden belemmeren. De rendementcijfers van de opleidingen zijn opgenomen in Bijlage 5. Masterstudenten hebben gemiddeld een studie-uitloop van 6,5 maand op de reguliere 36 maanden. In het zelfevaluatierapport wordt dit verklaard met het feit dat bij deze afstudeercohorten de harde knip nog niet gold, waardoor studenten zich al konden inschrijven als masterstudent vóór afronding van de bachelorstudie. De gemiddelde instellingsverblijfsduur van studenten die zowel de bachelor- als de masteropleiding aan de TUA hebben gevolgd is 84 maanden. Dat betekent dat studenten gemiddeld 1 jaar studievertraging oplopen tijdens de zesjarige opleiding.

In het zelfevaluatierapport wordt gesteld dat de TUA de studeerbaarheid van de opleidingen voortdurend in de gaten houdt en probeert te optimaliseren. Een belangrijke bron van informatie daarbij zijn de uitkomsten van de vakevaluaties en de jaargesprekken die de beleidsmedewerker onderwijs jaarlijks met elk studiejaar heeft. De uitkomsten worden in diverse gremia besproken en omgezet in verbetermaatregelen. De commissie heeft hierover onder meer met de opleidingscommissie gesproken (zie Standaard 14). Met betrekking tot de studeerbaarheid zijn diverse maatregelen doorgevoerd. Deze worden in het zelfevaluatierapport toegelicht. Een aantal daarvan zijn:

- De studieadviseur houdt studievoortgang in de gaten. Bij studieproblemen ontvangen studenten extra studiebegeleiding. In de jaarlijkse mentorgesprekken en de halfjaarlijkse

gesprekken met de studieadviseur neemt de studievoortgang een belangrijke plaats in (zie Standaard 12).

- In de studiegids worden regelingen ter ondersteuning van de studie genoemd. Bij een aantal vakken zijn instapeisen geformuleerd zodat voor de student duidelijk is welke voorkennis wordt verwacht. Daarnaast staan er voorbeelden van vakkenpakketten ter voorbereiding op een beroepskeuze anders dan gemeentepredikant. De opleidingscommissie werkt aan verbredingsminoren, waarin leerlijnen worden uitgezet gericht op de toekomstige beroepskeuze van de student.
- Omdat de kennis van het Duits bij veel studenten onvoldoende bleek, organiseert de TUA sinds enkele jaren een extracurriculaire cursus Leesvaardigheid Duits (zie Standaard 5). Uit de ruime deelname en resultaten van de tentamens waarvoor Duitse literatuur wordt opgegeven, blijkt dit een succesvol initiatief.
- Studenten met een handicap krijgen speciale aandacht. Waar nodig worden individuele afspraken gemaakt over wensen en aanpassingen die nodig zijn om de colleges te kunnen volgen en tentamens af te leggen. Voor studenten met een visuele beperking wordt de verplichte literatuur ingesproken door medestudenten. Regelmatig vindt met deze studenten afstemming plaats over hun wensen en verbeteringen in de faciliteiten. De commissie heeft dit tijdens haar bezoek en de rondleiding kunnen verifiëren.
- Na de vorige visitatie is besloten een portfolio in te voeren waarin de verschillende studieonderdelen worden opgenomen die betrekking hebben op het einddoel 'heeft een geestelijke instelling die getuigt van de liefde tot de Here God, zijn Woord, zijn dienst en zijn gemeente'. Het portfolio functioneert als begeleidingsdocument. Naast de doorgaande lijn in de gesprekken over geloofsgroei is er ook een doorgaande lijn in de gesprekken over studiemotivatie en studievoortgang. Het vak Persoonlijke en praktische vorming speelt een vergelijkbare rol en helpt om de inhoud van de colleges met de praktijk te verbinden. Studenten waren positief over dit curriculumonderdeel, dat door beide opleidingen heen loopt.
- Voor Grieks, Hebreeuws en Latijn is een extra herkansingsdatum ingevoerd. Daarnaast bieden docenten en ouderejaars studenten extra begeleiding bij de talen.
- De TUA hanteert voor de overgang van de bachelor- naar de masteropleiding de harde knip. Bij wijze van uitzondering, wanneer de situatie en argumenten van de student daar aanleiding voor geven, kan de examencommissie onder voorwaarden toestemming verlenen deel te nemen aan colleges van de master.

6.2 Overwegingen

De commissie concludeert dat de opleiding er op verschillende manieren in slaagt de studeerbaarheid van het programma te vergroten, en op dit terrein sinds de vorige visitatie bovendien een grote stap vooruit heeft gezet. Een deel van de maatregelen is samen te vatten onder de noemer studiebegeleiding. Op dit aspect zal onder Standaard 12 worden ingegaan, maar vast staat dat de zorgvuldige en intensieve begeleiding van studenten een positieve bijdrage levert aan de studeerbaarheid. Het gaat hier niet alleen om de rol van de studieadviseur en mentoren, die studenten tussendoor steeds een aanspreekpunt bieden en hun voortgang bewaken, maar ook om de kleinschaligheid van de opleidingen en de betrokkenheid van de docenten. Aan de TUA heerst een stimulerend studieklimaat waarin studenten serieus met hun studie bezig zijn en daarbij uitstekend begeleid en gefaciliteerd worden. Verschillende vakoverstijgende curriculumonderdelen dragen bij aan dit klimaat, zoals themaweek en integratiecolleges. Ook de leerlijn Persoonlijke en praktische vorming speelt hier een positieve rol. De commissie kon zich voorstellen dat studenten de opleiding op dit punt als wat al te dwingend ervaren, maar stelt vast dat zij zich er juist goed in thuis voelen.

De commissie heeft geconstateerd dat de opleiding met de invoering van de harde knip, en strenger handhaven van deadlines voor het afronden van vakken een slag maakt in het verbeteren van het studierendement. Op het vlak van scripties en werkstukken kan dit ook winst opleveren: veel eindwerken die de commissie bekeek waren nog aan de lange kant, klaarblijkelijk als gevolg van niet afgeremd enthousiasme. De opleiding heeft de commissie overtuigend uitgelegd hoe de studeerbaarheid door deadlines en de inrichting van Academische Vaardigheden ook op dit punt is vergroot. De inrichting van het programma levert naar oordeel van de commissie geen belemmeringen op. Er zijn voldoende contacturen, de indeling is duidelijk en mogelijke struikelblokken hebben volle aandacht van de opleidingscommissie en het management. De investeringen die de opleiding in het talenonderwijs doet, zoals extra ondersteuning en herkansingsmogelijkheden, vindt de commissie lovenswaardig. Dat geldt ook voor het initiatief om een extracurriculaire cursus Duits aan te bieden.

Waar mogelijk en verantwoord wordt studenten maatwerk geboden in hun studietraject. De roostering gebeurt zorgvuldig. Hierdoor is er categorie studenten die de opleiding kan combineren met een baan. Omdat de opleiding daarnaast ook studenten met een functiebeperking extra begeleiding biedt, vindt de commissie de conclusie gerechtvaardigd dat de TUA voor beide opleidingen op het vlak van studeerbaarheid uitstijgt boven het niveau van basiskwaliteit. De duidelijke begeleidingsstructuur en kwaliteitszorg op dit vlak zijn bovengemiddeld. Factoren die betrekking hebben op het programma en die de studievoortgang zouden kunnen belemmeren, worden aantoonbaar weggenomen.

6.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 6 als **goed**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 6 als **goed**.

Standaard 7:

De opleiding voldoet aan wettelijke eisen met betrekking tot de omvang en duur van het programma.

Toelichting:

hbo-bachelor: 240 studiepunten;

wo-bachelor: 180 studiepunten;

hbo-master: in beginsel minimaal 60 studiepunten;

wo-master: in beginsel minimaal 60 studiepunten, afhankelijk van de opleiding.

7.1 Bevindingen

Het programma van de bacheloropleiding Theologie omvat 180 ec en voldoet daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum. Het programma van de masteropleiding Theologie omvat eveneens 180 ec en voldoet daarmee ook aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

7.2 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 7 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 7 als **voldoende**.

Standaard 8:

De opleiding beschikt over een doeltreffend personeelsbeleid

Toelichting:

Het personeelsbeleid voorziet in de voor de realisatie van het programma benodigde kwalificaties, scholing, beoordeling en omvang van het personeel.

8.1 Bevindingen

De TUA is een kleine universiteit en voert daarom een pragmatisch personeelsbeleid, zo staat vermeld in het zelfevaluatie-rapport. Daarin wordt verwezen naar de Nota Strategisch Beleid 2007-2012' en de 'Formele Regelingen Theologische Universiteit Apeldoorn' die tijdens het bezoek ter inzage lagen. De commissie heeft zich op basis van deze informatie en de panelgesprekken met docenten en het opleidingsmanagement een beeld gevormd van het gevoerde beleid. Een eenduidig benoemingsbeleid vanuit de TUA is niet mogelijk, vanwege de kerkelijke aspecten aan de opleiding: hoogleraren worden door de generale synode van de Christelijk Gereformeerde Kerken benoemd. Bij de voordracht voor een nieuwe hoogleraar aan de generale synode zijn het college van hoogleraren, het college van bestuur en het curatorium betrokken. De hoogleraren zijn *qualitate qua* adviseurs van het curatorium en van de generale synode. Zij nemen het kerkelijke proponentsexamen af en leggen huisbezoek af bij de admissie studenten. Deze onderdelen maken formeel geen deel uit van het TUA-curriculum; ze vallen onder verantwoordelijkheid van de CGK. Dit illustreert de manier waarop kerk en universiteit op het vlak van personeel met elkaar verbonden zijn. Het College van Bestuur is in principe verantwoordelijk voor het invullen van de vacatures voor docenten. Dit gebeurt op advies van het college van hoogleraren, door middel van een sollicitatieprocedure of voordracht van een geschikt geacht persoon. Het curatorium wordt bij de invulling betrokken. Onderwijsondersteunend personeel wordt benoemd door het College van Bestuur, na een sollicitatieprocedure.

Met alle medewerkers worden jaarlijks ontwikkelingsgesprekken gevoerd, door de algemeen bestuurder (en rector). Daarin komen werkomstandigheden, samenwerking met anderen, loopbaanontwikkeling en uitkomsten van de vakevaluaties ter sprake. Daarnaast worden er afspraken gemaakt met betrekking tot onderwijs, onderzoek, en valorisatie. De afspraken betreffen ook de scholingswensen en het faciliteren daarvan door de TUA. In het kader van het BKO-beleid heeft de staf cursussen moeten volgen en de opdracht gekregen een portfolio samen te stellen. Daarnaast bestaat er een 'inwerkbeleid', dat als richtlijn stelt dat nieuwe medewerkers bij aanvang van hun functie gefaciliteerd worden hun BKO zo snel mogelijk te halen. In 2015 moet 75 procent van de staf een BKO bezitten.

Tijdens de visitatie kwam ook de financiële kwetsbaarheid van een zo kleine instelling ter sprake en de uitwerking die deze op het personeelsbeleid heeft. Verschillende stafleden spraken het vermoeden uit dat het in stand houden van zelfstandige universiteit op lange duur moeilijk vol te houden is, en dat op het bestaande fundament een grotere massa wenselijk zou zijn. De overtuiging bestaat wel dat het bestuderen van gereformeerde theologie zeker niet aan relevantie afneemt. Het onderhouden van een eigen instelling met fysieke faciliteiten en een volwaardig geheel van theologische vakgebieden is echter lastig. De TUA heeft maar een kleine vaste staf (zie Standaard 10) en werkt veel met deeltijd docenten. De kwetsbaarheid is hierdoor relatief groot, en een zekere mate van fragmentarisering dreigt. Tijdens de visitatie bleek dat er docenten met kleine aanstellingen zijn die behoefte hebben aan meer overleg en onderlinge afstemming. Overleg over het onderwijs is er buiten de opleidingscommissie voornamelijk binnen het college van hoogleraren.

8.2 Overwegingen

De commissie constateert dat de TUA er ondanks de kwetsbaarheid die de geringe omvang van de instelling met zich meebrengt in slaagt een acceptabel personeelsbeleid te voeren. Dat beleid voorziet in de inhoudelijke invulling van de vakgebieden en de professionele scholing van de docenten. Er is een BKO-beleid en beleid met betrekking tot de verdeling van hoogleraraanstellingen over onderwijs, onderzoek, en bestuurlijke activiteiten ('40-30-30'). Tijdens de visitatie werd echter wel duidelijk dat de hoogleraren overbelast zijn wat onderwijs betreft. De tijd die daadwerkelijk overblijft voor het doen van onderzoek is beperkt. Daarnaast zijn de kleine aanstellingen van de deeltijd docenten (met een gemiddelde van 0,25 fte) een aandachtspunt. Om de samenhang te bevorderen zou het overleg geïntensiveerd en beter geïnstitutionaliseerd kunnen worden. Voor de toekomst lijkt meer structurele samenwerking met andere instellingen een realistische oplossing voor de gesignaleerde kwetsbaarheid. De commissie heeft er op basis van de gevoerde gesprekken vertrouwen in dat de TUA haar opleidingen ook voor de lange termijn levensvatbaar houdt.

8.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 8 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 8 als **voldoende**.

Standaard 9:

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Toelichting:

De feitelijk bij het personeel aanwezige expertise sluit aan bij de eisen gesteld aan een hbo- of wo-opleiding.

9.1 Bevindingen

Onder de vorige standaard kwam ter sprake dat de opleiding haar staf in het kader van het BKO-beleid cursussen heeft laten volgen en de opdracht gegeven een portfolio samen te stellen. Dit dient als bewijsstuk voor de BKO en laat zien over welke didactische, organisatorische, vakinhoudelijke en professionele kwalificaties de docent beschikt. Ook geeft het inzicht in verbeterpunten. Het portfolio wordt getoetst door een onderwijskundig geschoolde beleidsmedewerker, die advies geeft aan het College van Bestuur over het uitreiken van certificaten. In de overzichten die de instelling verstrekt heeft, is te zien dat nog geen BKO officieel is toegekend. Nieuwe en zittende medewerkers worden gestimuleerd zich te professionaliseren en daarin gefaciliteerd. In het jaar 2012-2013 krijgen alle docenten individuele coaching met betrekking tot hun onderwijskundige vaardigheden. Hiervoor is een externe deskundige aangetrokken, die dit traject in samenwerking met de beleidsmedewerker uitvoert. De commissie heeft dit geverifieerd.

In het zelfevaluatie-rapport staat dat bij de aanstelling van hoogleraren en docenten de professionele deskundigheid op het betreffende vakgebied een belangrijke factor is. De commissie heeft een bijlage bestudeerd met de samenstelling van het personeel. In het overzicht wordt de staf gerubriceerd naar functie: hoogleraar, docent, wetenschappelijk medewerker en onderwijsondersteunend personeel. Van alle personeelsleden wordt op een rij gezet hoe hun aanstellingstijd is verdeeld over onderwijs, onderzoek en overige taken, en welke graad ze bezitten. Niet alleen de hoogleraren, maar ook de helft van de docenten is gepromoveerd. De inzet van niet gepromoveerde docenten was ook onderwerp van gesprek. Het gaat om docenten met een heel kleine aanstelling. De meeste van deze docenten bleken bezig te zijn met een promotieonderzoek. De docenten voor de kernvakken zijn allen gepromoveerd.

Bij de aanstelling van het onderwijsondersteunend personeel wordt naast de opleidingskwalificatie gekeken naar inhoudelijke deskundigheid, zo claimt het zelfevaluatie-rapport. Ook aan deze personeelsleden worden scholingsmogelijkheden aangeboden. Voorbeelden hiervan zijn de cursussen die de bibliothecaris volgde en de tweejarige opleiding die de persoonlijk begeleider volgde. Daarnaast is de medewerker 'Bibliotheek en Instituut voor Reformatieonderzoek' bezig met een promotieonderzoek aan de Universiteit Utrecht.

9.2 Overwegingen

De commissie meent dat de opleidingen goed gerund worden en een bekwame staf in huis hebben. Het beeld dat de commissie heeft gekregen van de inhoudelijke en didactische kwaliteiten van de docenten is positief. Uit het gepresenteerde overzicht blijkt een voldoende brede deskundigheid en ervaring om de doelstellingen van beide opleidingen te realiseren. Ze dekken het profiel van de opleiding voldoende af, al ziet de commissie het eerder gesignaleerde zwaartepunt op de theologische disciplines tegenover de veel lichter geadresseerde filosofische en godsdienstwetenschappelijke disciplines ook in de samenstelling van het personeel terug. De staf heeft voldoende wetenschappelijke ervaring, hoewel de inzet van ongepromoveerde docenten een aandachtspunt blijft.

Hoewel uit het overzicht duidelijk wordt dat nog geen van de docenten op moment van visiteren een BKO heeft, is de commissie op basis van de gepresenteerde vakinformatie en informatie over de onderwijskundige professionaliseringstrajecten overtuigd van de didactische kwaliteiten van de staf. Dit wordt bevestigd door positieve evaluaties, waarin studenten hun waardering over de kwaliteiten van de docenten laten blijken. Ook de halfjaarlijkse onderwijsbijeenkomsten waarin docenten en hoogleraren met elkaar over onderwijsthema's van gedachten wisselen, dragen bij aan een klimaat waarin expertise wordt gedeeld en verder ontwikkeld. De commissie is daarnaast positief over de deskundigheid van het onderwijsondersteunend personeel. De doelmatige inzet van een onderwijskundige als beleidsmedewerker bleek onder meer uit de kwaliteit van verschillende beleidsdocumenten en procedurebeschrijvingen. De conclusie van de commissie luidt daarom dat de feitelijk bij het personeel aanwezige expertise voldoet en aansluit bij de eisen gesteld aan een wo-opleiding.

9.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 9 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 9 als **voldoende**.

Standaard 10:

De omvang van het personeel is toereikend voor de realisatie van het programma.

10.1 Bevindingen

De staf-studentratio wordt door de TUA berekend over de bachelor- en masteropleiding samen, omdat er in de aanstellingen van docenten geen onderscheid gemaakte wordt tussen bachelor en master. In het zelfevaluatieport wordt die ratio berekend op 1:17,3 en wordt het volgende overzicht gegeven van de kwantitatieve samenstelling (in fte) van het wetenschappelijk en onderwijzend personeel:

Personeel	Onderwijs	Onderzoek	Overig	Man	Vrouw	Totaal
Hoogleraren	2	1.4	1.35	4.75	0.0	4.75
Docenten	2.63	1.5	0.0	2.75	1.38	4.13
Wetenschappelijk medewerkers	0.0	0.6	0.7	1.3	0.0	1.3
Totale formatie	4.63	3.5	2.05	8.8	1.38	10.18

Aan de TUA geldt als regel dat een hoogleraar 40 procent van zijn tijd aan onderwijs besteedt en 30 procent aan onderzoek. De overige 30 procent is voor diverse bestuurlijke activiteiten, die in een kleine opleiding als de opleiding Theologie van de TUA een zware wissel op de docenten trekken. Daarbij komt dan nog representatie en dienstverlenende inzet binnen de kerken, zoals lidmaatschap van kerkelijke commissies, het adviseurschap bij synodevergaderingen, het regelmatig houden van lezingen voor plaatselijke gemeenten, studentenverenigingen en andersoortige verbanden. Al met al is de werkdruk hierdoor behoorlijk.

Ieder jaar heeft een van de hoogleraren gedurende een semester (half jaar) recht op studieverlof. Dat betekent dat hij dan in principe gedurende twee blokken is vrijgesteld van het geven van colleges. Dit geeft de hoogleraren de ruimte om meer met onderzoek bezig te zijn. Wanneer hoogleraren studieverlof hebben of door langdurige ziekte zijn verhinderd om college te geven, worden de colleges verzorgd door gastdocenten of wetenschappelijk medewerkers. Het College van Bestuur overweegt het automatisme van een periodiek studieverlof te vervangen door een studieverlof waaraan concrete afspraken gekoppeld zijn wat betreft beoogd resultaat.

10.2 Overwegingen

De commissie concludeert dat de opleiding voldoende personeel inzet om de studenten te ondersteunen en het programma te realiseren. De beperkte middelen die de geringe omvang van de universiteit met zich meebrengt, maken de het personeelsbestand wel kwetsbaar. Er zijn veel relatief kleine vakken en de staf is niet groot. De commissie begrijpt dat het opvolgen van de bij Standaard 3 gedane aanbevelingen over verbreding van het disciplinaire aanbod in het licht van deze situatie gemakkelijker gezegd is dan gedaan. De onderwijslast drukt in combinatie met overleg en begeleiding behoorlijk zwaar op de beschikbare tijd van de aanwezige staf. Wellicht zou de opleiding daarom toch kritisch kunnen kijken naar het huidige aanbod, waarin veel keuze wordt geboden (bijvoorbeeld in minormogelijkheden) en de meeste vakken een kleine omvang hebben. De constructie waarin verschillende deeltijd docenten kleine vakken voor hun rekening nemen lijkt niet optimaal, en kan een zekere verbrokkeling van het (master)curriculum in de hand te werken. Het onder Standaard 3 gesuggereerde rationaliseren van het onderwijsaanbod zal naar inschatting van de commissie ook in het kader van de doelmatige inzet van personeel een verbetering kunnen betekenen.

Op basis van de huidige staf-studentratio, de positieve evaluaties en de zorgvuldige organisatie van de opleiding, oordeelt de commissie ondanks bovenstaande aandachtspunten dat de omvang van het personeel volstaat om de doelstellingen van het programma te kunnen realiseren.

10.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 10 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 10 als **voldoende**.

Standaard 11:

De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend voor de realisatie van het programma.

11.1 Bevindingen

De TUA is gehuisvest in een historische villa nabij het centrum van Apeldoorn, waaraan in de loop van de tijd een aantal uitbreidingen zijn gerealiseerd. Tijdens de tweede dag van het visitatiebezoek heeft de commissie een rondleiding gekregen door de universiteit. Deze voerde onder meer langs de vijf collegezalen (voor respectievelijk 8, 12, 25, 26 en 65 studenten, alle voorzien van een beamer), vergaderruimten, aula, ontmoetingsruimte en tuinkamer met aangrenzende kantine, ‘senaatskamer’, kantoorruimtes, computerruimte, studentenzolder, administratie, studiezaal en bibliotheek.

In de bibliotheek werd stilgestaan bij de collectie en het beschikbare budget. De wetenschappelijke bibliotheek heeft in de eerste plaats ten doel studenten en docenten te ondersteunen in hun onderzoek en studie, maar ook andere belangstellenden mogen ervan gebruik maken. De collectie omvat ruim 50.000 titels, waaronder 5400 brochures en 2450 oude drukken, waarvoor een brandwerende kluis in gebruik is. Het aantal tijdschriften met een lopend abonnement bedraagt 150. Het budget is recentelijk geslonken, waardoor de TUA genoodzaakt wordt keuzes maken en samenwerking te zoeken met andere instellingen. Men zit in een oriënterende fase, zo werd toegelicht. De collectie kan bijvoorbeeld worden afgestemd met de Theologische Universiteit Kampen. Studenten maken intensief gebruik van de bibliotheek en zijn tevreden over de ondersteuning. Titels die er niet zijn komen via Interbibliothecair Leenverkeer (IBL) naar Apeldoorn. Volgens het zelfevaluatie rapport wordt intussen gewerkt aan de verbetering van ICT-faciliteiten, die voor een goed functionerende digitale bibliotheek van groot belang zijn.

Studenten gaven aan dat de ICT-faciliteiten wat verouderd zijn. Velen studeren graag op de universiteit maar nemen dan hun eigen laptop mee. In het hele universiteitsgebouw is Wi-Fi aanwezig. Het internetgebruik is vrij. In het zelfevaluatie rapport staat dat studenten de beschikking hebben over het programma *Bible Works 8* en toegang hebben tot verschillende bibliografische zoekmachines en digitale bestanden, zoals ATLA. Ten behoeve van het goed functioneren van de ICT voorzieningen is een ICT-platform opgericht dat knelpunten bespreekt en met suggesties voor oplossingen of verbeteringen te komen.

11.2 Overwegingen

De commissie is positief over de huisvesting en materiële voorzieningen van de TUA. Ze heeft de indruk gekregen dat de opleiding goede omstandigheden creëert voor het onderwijs en het ondersteunen van een actieve academische gemeenschap. Ze kan zich goed voorstellen dat staf en studenten er graag vertoeven, al bleek tijdens de visitatie ook dat er ook studenten zijn voor wie de afzondering in Apeldoorn het gemis betekent van een breder en gevarieerder universitair leven. Het gebouw is te klein voor kamers voor al het onderwijzend personeel, wat betekent dat buiten de colleegetijd de docenten niet standaard op de TUA aanwezig zijn. De studiefaciliteiten zijn kwantitatief en kwalitatief op orde. Er zijn voldoende goed geëquipeerde zalen, goede studieplekken en ict-faciliteiten. Die laatste acht de commissie niet indrukwekkend, maar zeker in orde. De universiteit heeft een mooie bibliotheekcollectie met naslagwerken voor de verschillende theologische disciplines en biedt studenten uitstekende ondersteuning bij het studeren.

11.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 11 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 11 als **voldoende**.

Standaard 12:

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bevorderen de studievoortgang en sluiten aan bij de behoefte van studenten.

12.1 Bevindingen

In het zelfevaluatie-rapport staat dat studiebegeleiding bestaat uit mentoraat door een hoogleraar of docent, het vak Persoonlijke en praktische vorming, en studiebegeleiding door de studieadviseur. De studieadviseur vervult daarbij de rol van persoonlijk begeleider en heeft daarvoor een opleiding gevolgd. Voor admissiale studenten geldt dat zij daarnaast ook door het curatorium worden begeleid.

Studenten krijgen aan het begin van de studie een mentor toegewezen. Diens begeleiding is gericht op studievoortgang, de persoonlijkheidsvorming en geloofsontwikkeling. Deze drie elementen zijn volgens de opleidingen nauw met elkaar verbonden. Bij bijna alle studenten speelt roepingsbesef een rol in de keuze voor de studie Theologie. Tijdens de studie maken veel studenten een geloofsontwikkeling door, met daarin ook momenten van crisis. Studenten hebben minimaal één keer per jaar een gesprek met hun mentor. Het vak Persoonlijke en praktische vorming begint in het eerste blok en loopt vervolgens door alle studie jaren heen. In het eerste jaar wordt ingegaan op studievaardigheden, planning en het ontwikkelen van een eigen leerstijl. Tweemaal per jaar voeren studenten een uitgebreid gesprek met de persoonlijk begeleider. Die gesprekken zijn zowel gericht op de studievoortgang als op persoonlijke vorming met het oog op de beroepspraktijk. De onderwerpen uit de colleges Persoonlijke en praktische vorming worden daarbij als uitgangspunt gebruikt. Studenten stellen een persoonlijk ontwikkelingsplan op en maken vervolgens een portfolio, waarin de gespreksverslagen en de papers ter voorbereiding op de gesprekken worden bewaard, naast de preekvoorstellen die de studenten tijdens hun studie maken en de evaluaties vanuit de gemeenten waarin zij voorgaan. Ook bij vakken als Pastorale psychologie, Spiritualistiek en Homiletiek komt persoonlijke ontwikkeling aan bod.

Naast deze vormen van reguliere begeleiding maakt de studieadviseur op eigen initiatief een afspraak met studenten die vertraging oplopen, mede gelet op het bindend studieadvies voor de propedeuse. Ook in het college van hoogleraren wordt met regelmaat aandacht geschonken aan het (wetenschappelijk) niveau van de studenten, waarbij input vanuit de mentorgesprekken en de studieadviseur wordt gebruikt. Admissiale studenten krijgen jaarlijks huisbezoek van een hoogleraar en curator-begeleider, met wie onder meer preekvoorstellen en vorderingen in de studie en geestelijke ontwikkeling worden besproken. Ook tijdens de stages worden met studenten veel begeleidingsgesprekken gevoerd.

Er is kortom veel begeleiding en controle. Tijdens de visitatie vroeg de commissie in hoeverre studenten deze begeleiding niet alleen als ondersteuning ervaren maar ook als druk. Studenten en docenten bevestigden dat deze druk er inderdaad is, maar meenden dat deze niet te dwingend wordt gevonden. Er heerst geen 'big brother-gevoel'. Men sprak waardering uit voor de intensiteit van de opleiding. Ook voor de aanwezigheidsplicht is begrip, omdat de groepen klein zijn en interactie als kern van de didactiek wordt beschouwd. Alleen in bepaalde gevallen kan op de aanwezigheidsplicht een uitzondering worden gemaakt. De kleinschaligheid wordt in verschillende evaluaties als positief onderscheidend kenmerk genoemd. Voor sommige studenten was dit zelfs een reden om naar de TUA te komen.

Door de korte lijnen en de informele sfeer zijn de studieadviseur en docenten goed bereikbaar en weten studenten bij wie ze terecht kunnen. Naast de bereikbaarheid en behulpzaamheid van de ondersteunende diensten wordt informatievoorziening door de studenten dan ook in

verschillende onderzoeken goed beoordeeld. In het zelfevaluatie-rapport wordt een aantal voorbeelden toegelicht, zoals introductiedagen, (uitleg over) de studiegids, de website, nieuwsbrief, relatie-magazine, informatieavond, meeloopdagen en de al eerder besproken introductiegesprekken met de eerstejaars. De commissie heeft de informatievoorziening tijdens de visitatie aan de orde gesteld.

12.2 Overwegingen

De commissie is van mening dat de opleiding erin slaagt met verschillende vormen van studiebegeleiding actief bij te dragen aan de studievoortgang. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor mentoren en de studieadviseur. Eventuele knelpunten worden snel signaleerd en zo mogelijk opgelost. De TUA ziet op het vlak van studiebegeleiding een verantwoordelijkheid die verder gaat dan die bij de meeste andere opleidingen. Dat heeft vooral te maken met het feit dat zij studenten niet alleen wetenschappelijk en beroepsvoorbereidend wil ondersteunen, maar ook een voortdurende en stimulerende gesprekspartner wil zijn in hun persoonlijke geloofsontwikkeling. De commissie heeft kunnen vaststellen dat de opleiding daar in slaagt. De studieopvatting die hieruit voortvloeit, is naar oordeel van de commissie wel sterk op exegese gericht. Al eerder concludeerde de commissie dat de opleiding een stimulerend studieklimaat creëert, dat mogelijk een vrij sterk regulerend en mogelijk wat dwingend karakter kent maar door de studenten van de TUA gewaardeerd wordt. Studenten vinden dat ze goed ondersteund worden en waarderen de vorm waarin de begeleiding plaatsvindt. Ze worden achter hun broek gezeten, maar daarbij wordt ook echt naar ze omgezien.

De kleinschaligheid van de instelling heeft voor- en nadelen voor de kwaliteit van de opleidingen. In het kader van deze standaard benadrukt de commissie graag de positieve punten. De lijnen zijn kort, en de informatievoorziening is zeer compleet en goed gestructureerd. Naar het oordeel van de commissie leiden bovenstaande overwegingen tot de conclusie dat beide opleidingen voor Standaard 12 boven het niveau van basiskwaliteit uitstijgen.

12.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 12 als **goed**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 12 als **goed**.

Standaard 13:

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Toelichting:

De opleiding bewaakt de kwaliteit van de beoogde eindkwalificaties, het programma, het personeel, de voorzieningen, de toetsing en de gerealiseerde eindkwalificaties via regelmatige evaluaties. De opleiding verzamelt tevens managementinformatie met betrekking tot de rendementen en staf-studentratio.

13.1 Bevindingen

De bachelor- en masteropleiding worden volgens een vaste systematiek periodiek geëvalueerd. De systematiek beschrijft de verantwoordelijkheden en de tijdsplanning, waarbij wordt uitgegaan van de PDCA-cyclus ('plan-do-check-act'). De informatie wordt eerst ingewonnen, vervolgens geanalyseerd en gerapporteerd, met oog voor sterke en zwakke punten, waarna verbeterpunten in maatregelen worden verwerkt. De uitgevoerde maatregelen worden weer geëvalueerd, waarna de cyclus zich herhaalt. In het zelfevaluatie-rapport worden de verschillende evaluatie-instrumenten toegelicht.

- **Vakevaluaties.** Na elk vak worden kwaliteit van de colleges; kennis en voordracht van de docent, de gebruikte werkvormen, toetsing, het vak als geheel en de tijdsbesteding door de student geëvalueerd. De commissie heeft deze vakevaluaties tijdens de visitatie kunnen bekijken. De opleidingscommissie stelde dat minimaal 70 procent van de formulieren terug moet komen. Voor de jaren A tot en met D lukt dit, maar in de laatste jaren van de masteropleiding worden bijna geen schriftelijke tentamens meer afgenomen. Voor deze fase wordt daarom een vragenlijst ontwikkeld die aan het eind van de studie afgenomen wordt, om de major en beide minors te evalueren. De anonimiteit van de evaluaties, die gegeven de kleinschaligheid van de instelling precair wordt geacht, wordt gegarandeerd doordat een andere medewerker de resultaten digitaal verwerkt. De themadagen en integratiecolleges worden met een specifieke vragenlijst geëvalueerd.
- **Jaargesprekken en opleidingsenquête.** Aan het eind van een studiejaar voert de beleidsmedewerker gesprekken met de studenten per jaargroep. Daarin komt het niveau van de opleiding, het mentoraat, de stage, de tentamens, de studeerbaarheid, de organisatie van het onderwijs en de faciliteiten.
- **Alumni-enquêtes.** Zesjaarlijks wordt afgestudeerden gevraagd wat zij als de sterke en zwakke punten beschouwen en of ze goed zijn opgeleid voor het afnemende werkveld.
- **Evaluatie van de stage.** Er zijn drie mogelijke stages: praktijkoriëntatie, de stage catechetiek en de gemeentestage. De evaluaties worden besproken met de begeleiders. De gemeentestage wordt ook door de kerkenraad geëvalueerd; verslag daarvan gaat naar het college van hoogleraren.
- **Evaluatie van proponeren.** Admissiale studenten gaan tijdens hun studie voor in kerkdiensten. De kerkenraad van de gemeente evalueert die preekbeurten aan de hand van een evaluatieformulier.

Voor de vakevaluaties zijn streefdoelen geformuleerd op het vlak van de respons. De conclusies per vak worden getrokken op basis van signaalwaarden en gaan naar de docent, zodat deze zo nodig verbetermaatregelen kan nemen. Jaarlijks worden ook de rendementen berekend en gerapporteerd in het jaarverslag. Hiermee houden de opleidingscommissie en examencommissie zich bezig. De selectiviteit van het eerste jaar is heel wisselend, maar gemiddeld vrij hoog, wat wordt toegeschreven aan de curriculumopbouw en een strak gehanteerd BSA-beleid. De TUA streeft naar een maximaal uitstroompercentage van 15 procent in het eerste studiejaar. De rendementen na vier jaar zijn gemiddeld tot hoog in vergelijking met rendementscijfers van vergelijkbare opleidingen.

De opleidingscommissie komt ongeveer vijf keer per jaar bijeen. De commissie vroeg tijdens de visitatie of zij behalve op vakniveau ook het curriculum als geheel kritisch onder de loep neemt. Ze legde uit het nieuwe bachelorcurriculum als geheel te evalueren. Een van de uitkomsten daarvan is dat een klein deel van het talenonderwijs naar het eerste masterjaar wordt doorgeschoven. In vakgroepen wordt één of twee keer per jaar vergaderd over de afstemming van de inhoud. Al eerder kwam ter sprake dat de rol van de hoogleraren hierbij veel groter is dan van de overige docenten.

13.2 Overwegingen

De commissie concludeert dat de TUA zich intensief en actief bezighoudt met het evalueren van haar onderwijskwaliteit en resultaten. Ze maakt daarvoor gebruik van verschillende goed functionerende gremia; de frequentie waarmee die informatie verzamelen is in orde. Uit verzorgde zelfstudie en het tijdens de visitatie ter inzage gelegde materiaal kon de commissie bovendien opmaken dat de staf van de opleiding grip heeft op de organisatie en dat de procedures en beschrijvingen daarvan zeer gestructureerd zijn. In combinatie met het commitment van de verschillende betrokkenen bij de opleiding dat tijdens het bezoek uit de verschillende gesprekken naar voren kwam, overtuigt dit de commissie ervan dat de kwaliteitszorg soepel functioneert. Om hierbij boven het niveau van basiskwaliteit uit te kunnen stijgen, adviseert de commissie de TUA nog nadrukkelijker een ‘macroperspectief’ te hanteren, waarbinnen de richting en opzet van de curricula als geheel structureel en met alle betrokkenen geëvalueerd blijven worden.

13.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 13 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 13 als **voldoende**.

Standaard 14:

De uitkomsten van deze evaluaties vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

14.1 Bevindingen

De evaluatiesystematiek sluit ook maatregelen in die tot doel hebben het onderwijs te verbeteren. In de zelfstudie worden daarvan een aantal concrete voorbeelden gegeven. Tijdens de visitatie heeft de commissie een paper bekeken waarin de opleidingscommissie knelpunten in het nieuwe bachelorcurriculum inventariseert en verbeterpunten voorstelt. Het gaat om een negental punten die variëren van de evenredige verdeling van de talen over de blokken tot de omvang en planning van vakken in het curriculum. Ook studenten konden tijdens de panelgesprekken concrete voorbeelden noemen van vakken die na kritische evaluaties waren aangepast.

Docenten en hoogleraren ontvangen de evaluatie-uitkomsten van de door hen gegeven vakken en stellen op basis hiervan, met ondersteuning van de beleidsmedewerker, zo nodig verbeterplannen op. De verbetermaatregelen zijn per docent verschillend. Voorbeelden van veranderingen die worden doorgevoerd door docenten zijn aanpassingen in de literatuur, de werkvormen en de studiebelasting. Uit de opleidingsenquête kwam naar voren dat masterstudenten tevreden zijn over toetsing maar graag meer onderbouwing willen bij de beoordeling. Volgens het zelfevaluatie-rapport worden de belangrijkste verbeteringen behaald door de korte lijnen in de organisatie. Naar aanleiding van de vorige visitatie en een interne audit in 2009 zijn verscheidene verbeteringsvoorstellen gedaan op basis waarvan inderdaad wijzigingen zijn doorgevoerd. De commissie heeft een overzicht van deze verbetermaatregelen in het zelfevaluatie-rapport bekeken. Daarin staan onder meer de controle op representativiteit van toetsing, toename van het aandeel vrouwen in de wetenschappelijke staf, verbeteren van de evaluatieformulieren, de structurering van het mentoraat en de invoering van het portfolio. De nieuwe opzet van de studentbegeleiding sluit aan bij de opmerkingen die alumni hebben gemaakt over het tekort aan praktische vaardigheden in de opleiding (vergelijk Standaard 6).

14.2 Overwegingen

De commissie concludeert dat de opleiding bereid is op basis van feedback, evaluaties en interne discussie, maatregelen te nemen die de kwaliteit van de opleiding verhogen. De commissie waardeert het systeem van vak- en stage-evaluaties, enquêtes en jaargesprekken met studentencohorten en docenten, en stelt vast dat het onderwijs en de organisatie hiermee stapsgewijs verbeterd worden. De aanpassingen in het curriculum laten volgens de commissie goed zien dat de opleiding in staat is kritisch naar zichzelf te kijken en op basis daarvan te handelen. Op grond van de evaluatiesystematiek en de gebleken bereidheid tot concrete maatregelen, concludeert de commissie dat de opleidingen op Standaard 14 met een voldoende moet worden beoordeeld.

14.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 14 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 14 als **voldoende**.

Standaard 15:

Bij de interne kwaliteitszorg zijn de opleidings- en examencommissie, medewerkers, studenten alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

15.1 Bevindingen

Medewerkers, studenten en alumni zijn structureel bij de kwaliteitszorg betrokken, zo blijkt uit de vorige twee standaarden. De universiteit onderhoudt de contacten met haar alumni door tweejaarlijks een alumnidag te organiseren. Tevens blijven alumni betrokken via de maandelijkse nieuwsbrief en uitnodigingen voor congressen. Het College van Bestuur vergadert met groepen uit het werkveld. Naast structureel overleg via de curatorenvergaderingen heeft er bovendien overleg plaatsgevonden met predikanten over de invulling van het nieuwe mentoraat. Het werkveld is daarnaast betrokken via de gesprekken met studenten die voorgaan in een kerkdienst en hun oordeel via de evaluatieformulieren van het proponeren. Gastdocenten uit het werkveld participeren in het onderwijs en krijgen een reactie van de studenten op de colleges die zij geven. Onderwijsondersteunend personeel is ook betrokken: de beleidsmedewerker is verantwoordelijk voor het verbeteren van de evaluatie-instrumenten, de planning en voortgang van alle evaluatieactiviteiten in samenspraak met de opleidingscommissie. Zij analyseert de uitslagen en doet daarvan verslag. Ook doet zij (on)gevraagd verbetervoorstellen.

De opleidingscommissie speelt een centrale rol in de kwaliteitszorg. Haar taakuitvoering en samenstelling voldoet aan de wettelijke kaders. De opleidingscommissie krijgt de uitkomsten van de vakevaluaties, de jaargesprekken en de evaluatie van integratiecolleges en themadagen. Net als in de vergadering van het college van hoogleraren worden de uitkomsten besproken, waarna eventuele adviezen in de vergadering worden ingebracht. Ook de examencommissie is bij kwaliteitszorg betrokken, als eindverantwoordelijke voor de kwaliteitsborging van de toetsing. Hierop wordt ingegaan onder Standaard 16. Relevant om hier te vermelden is het beleid om een extern lid aan de examencommissie te laten deelnemen. Deze ‘ogen van buiten’ verscherpen de blik.

15.2 Overwegingen

De commissie heeft tijdens het bezoek kunnen constateren dat de betrokkenheid bij de opleiding van zowel staf als studenten groot is. De commissie bevestigt dat de zorgvuldigheid die de TUA betracht bij het in gesprek blijven met haar stakeholders over de kwaliteit van de opleidingen, bijdraagt aan een actieve vorm van kwaliteitszorg. De kleine omvang van de opleiding maakt dat iedereen actief kan bijdragen aan de evaluatie van het onderwijs en het voorstellen van verbeteringen. Het verschil op dit vlak tussen hoogleraren en de overige (deeltijd)docenten is wel een aandachtspunt. Over de betrokkenheid van een extern lid in de examencommissie is de commissie positief. Zij meent dat de belangrijke stakeholders voldoende bij de kwaliteitszorg betrokken zijn en komt op grond daarvan tot een positief oordeel over deze standaard.

15.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 15 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 15 als **voldoende**.

Standaard 16:

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de afstudeerwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk.

16.1 Bevindingen

Deze standaard behandelt eerst de toetsing en het beleid dat de TUA op dit vlak voert, en vervolgens de scripties en het gerealiseerde eindniveau van de opleidingen.

16.1.1 Toetsbeleid

Bij het bestuderen van de curricula heeft de commissie ook steekproefsgewijs naar een aantal toetsen gekeken, om te kunnen vaststellen of deze aansloten bij de gestelde leerdoelen en pasten bij het niveau van dat van de opleidingen verwacht mag worden. In de studiegids staat op welke wijze, wanneer en op welke inhoud studenten getoetst worden. De commissie heeft in het zelfevaluatie-rapport een overzicht van werk- en toetsvormen bestudeerd (zie Bijlage 4). Daarin staan genoemd: mondeling tentamen, schriftelijk tentamen, paper (of leesverslag, scriptie) en testimonium. In het algemeen is er weinig variatie in de gebruikte toetsvormen. Kennis en inzicht worden veelal getoetst in schriftelijke tentamens. Deze toetsvorm komt in de bacheloropleiding het meest voor; in de masteropleiding stijgt het aandeel papers en mondelinge tentamens. Docenten geven als voordeel van mondelinge tentamens onder meer aan dat inzicht beter getoetst wordt. Studenten vinden mondelinge tentamens ook een meerwaarde hebben, maar zetten vraagtekens bij de mate van objectiviteit en wijze van de beoordeling van mondelinge tentamens. In de bacheloropleiding worden om die reden nauwelijks nog mondelinge tentamens afgenomen, zo beschrijft het zelfevaluatie-rapport. In de masteropleiding blijven mondelinge tentamens deel uitmaken van de toetspraktijk, vanwege de gewenste diepgang van de tentamens, de aard van de tentamenstof (bijvoorbeeld bij Exegese) en het één-op-één onderwijs dat in de specialisatiefase vaak aan de orde is. Er zijn beoordelingsformulieren die de transparantie bevorderen.

Tijdens de visitatie heeft de commissie met docenten en leden van de examencommissie gesproken over het toetsbeleid van de TUA. De stukken die de commissie hierover heeft bestudeerd, dateren van 2012. Het gaat om het toetsbeleidsplan en de handleiding 'Geslaagd toetsen', die onder verantwoordelijkheid van de examencommissie en het College van Bestuur tot stand zijn gekomen als onderdeel van het kwaliteitsbeleid. In het beleidsplan staat beschreven hoe de kwaliteit van examinatoren wordt gewaarborgd, hoe docenten (elke docent is als examiner aangewezen) hierbij worden ondersteund, en hoe de examencommissie de kwaliteit van toetsing en beoordeling waarborgt. Met behulp van de handleiding maken docenten zelf toetsmodellen en tentamens. Deze handleiding stimuleert impliciet een zelfevaluatie van de toetsing voor afname van de toets, en een grotere variatie in toetsvormen, waaraan na evaluaties behoefte bleek. Het maken van een format voor een toetsmodel per vak en het opstellen van richtlijnen voor een beoordelingsmodel is nu verplicht. Docenten beaamden dat er op dit vlak professionalisering nodig was en deze te herkennen in het nieuwe beleid. Tentamens bevatten meestal al de drieslag 'kennis, inzicht, toepassing', bovendien werden ze snel nagekeken en kregen studenten daarbij voldoende feedback, zo werd door diverse panels bevestigd. De procedures die de validiteit en betrouwbaarheid van de toetsen waarborgen, zijn nu echter in detail vastgelegd.

Na bestudering van de stukken bevestigt de commissie dit. Voor elk onderdeel uit het NVAO-beoordelingskader is een korte omschrijving van activiteiten, instrumenten en beleidsdocumenten rond kwaliteitsborging aangegeven, met daarbij de verantwoordelijken, uitvoerenden en frequentie. De verbeteringslag waarvan een aantal van deze procedures een neerslag en een aantal een voorbode zijn, is mede in gang gezet met ondersteuning vanuit het ICLON, die workshops heeft verzorgd over het opstellen van toetsen en advies heeft gegeven. Studenten gaven aan gemiddeld tevreden te zijn over de manier waarop hun kennis en vaardigheden getoetst worden, en duidelijk een opbouw in moeilijkheidsgraad te ervaren door de jaren heen.

De examencommissie kon goed uitleggen hoe zij invulling geeft aan haar wettelijke verantwoordelijkheid. Ze wordt gevormd door een hoogleraar, een docent, een NGP-docent, een extern lid, de studieadviseur en een ambtelijk secretaris. Tijdens de visitatie ging de commissie onder meer in op de steekproefsgewijze controle van tentamens op inhoud, niveau en beoordelingsmodel, die zij halfjaarlijks uitvoert. Elke vijfde scriptie wordt gecontroleerd op juistheid en consistentie van beoordeling. De beleidsmedewerker voert analyses uit op vraagniveau; de examencommissie checkt daarnaast cijferuitdraaien op normaalverdeling. De kritische blik op de kwaliteit van toetsing en beoordeling krijgt een extra impuls door de aanwezigheid van een extern lid in de examencommissie, die ook bij het panelgesprek aanwezig was. De commissie vroeg zich bij bestudering van het curriculum af hoe het vak Persoonlijke ontwikkeling wordt getoetst. Dat gebeurt door het bijhouden van een portfolio waarin verslagen worden bewaard van gesprekken met begeleider, mentor en hoogleraren (vergelijk Standaard 12). Het toetsen van dit vak heeft een sterk formatief karakter en kenmerkt zich door voortdurende feedback en reflectie.

De examencommissie gaf tevens een toelichting op de bestrijding van fraude en op de procedure rond het vaststellen van de admissiale status van studenten. Dit laatste valt onder verantwoordelijkheid van het curatorium en feitelijk buiten het kader van deze opleidingsbeoordeling.

16.1.2 Scripties en gerealiseerd eindniveau

Het zelfevaluatie-rapport stelt dat de opleiding haar studenten scripties en papers laat schrijven om de vaardigheid van onderzoek doen en het ontwikkelen van een kritische houding te toetsen. In de jaargesprekken hebben studenten aangegeven van deze onderdelen veel te leren, maar graag meer feedback te willen ontvangen op het eindresultaat. Zowel de bachelor- als de masteropleiding wordt afgesloten met een scriptie, van respectievelijk 7,5 en 22,5 ec. Die scripties worden aan alle hoogleraren gegeven en in hun vergadering besproken. Op voordracht van de begeleider komt er een beargumenteerd cijfervoorstel, waarbij de tweede lezer een inbreng heeft. De examencommissie is hierbij altijd vertegenwoordigd.

De criteria waarop scripties worden beoordeeld, zijn vastgelegd in het scriptiereglement: wetenschappelijk gehalte, coherentie, consistentie, structuur, originaliteit, verwerking van literatuur en de kracht van de argumentatie. Het college van hoogleraren is eveneens betrokken bij het goedkeuren van de scriptieplannen. Bachelorstudenten kiezen eerst een vakgebied, waarna in overleg een scriptieonderwerp tot stand komt. Het onderwerp van de schriftelijke opdracht wordt door de opleiding vastgesteld. Masterscripties worden ook beoordeeld op een korte presentatie waarbij de begeleider, twee hoogleraren of externe deskundigen vragen stellen. De examencommissie is bezig het verbeteren van de beoordelingsformulieren voor scripties en papers.

Om het gerealiseerde eindniveau te toetsen, heeft de commissie voorafgaand aan de visitatie van elke opleiding gezamenlijk 15 scripties uit verschillende beoordelingscategorieën gelezen en haar bevindingen besproken. Tijdens de visitatie claimde de staf de studenten binnen de aanwezige vakgebieden veel vrijheid te bieden in mogelijke vraagstellingen. De commissie constateerde echter dat de meeste scripties voornamelijk exegetisch van aard waren. Het type theologische scriptie waarin maatschappijvragen het vertrekpunt vormen zag zij niet terug, wel een aantal meer persoonlijke ‘zoektochten’. Dat veel scripties filologisch sterk, maar conceptueel-kritisch zwakker waren, werd door docenten herkend. Zij beaamden dat studenten graag exegetische scripties schrijven, en hun hermeneutische bezinning daarbij niet altijd expliciet maken. Docenten ondernemen wel pogingen om studenten te stimuleren interdisciplinair te werken en een breder theoretisch kader te hanteren, maar zijn daarin vaak niet succesvol. ‘Je moet ook niet te veel pushen.’ Anderzijds verklaren docenten dit ook te maken heeft met het feit dat de opleiding zich sterk op predikanten richt.

In het zelfevaluatie-rapport wordt gesteld dat studenten de eindkwalificaties halen, omdat deze allemaal zijn vertaald in concrete leerdoelen en omdat studenten voor alle vakken uit het curriculum een voldoende moeten halen. Om een indruk te geven van de resultaten van studenten op schriftelijke tentamens wordt het gemiddelde tentamencijfer van studiejaar 2011/2012 weergegeven voor de zes opeenvolgende jaren, variërend van een 6,6 tot een 7,3.

Een derde manier voor de commissie om een indruk te krijgen van het gerealiseerde eindniveau, was door te kijken naar hoe alumni in de beroepspraktijk functioneren en hoe zijn vanuit dit perspectief op de opleiding(en) terugkijken. In de Keuzegids is te lezen dat één derde van de afgestudeerden snel een baan op niveau vindt. Ongeveer de helft wordt predikant; 20 procent komt in het onderwijs terecht. Alumni waren erg positief over hun opleiding, zowel over de praktijkgerichte als de wetenschappelijke onderdelen. In de scriptie hadden de meesten veel meer tijd gestoken dan er qua studiepunten voor stond. Veel alumni van de bacheloropleiding stromen door naar eigen masteropleiding (zie Standaard 5), of stromen door in een predikantsopleiding elders. Een aantal van de masterstudenten die de commissie tijdens de visitatie sprak wilde juist geen predikant worden, maar door in het onderzoek. Op de vraag waar deze studenten met onderzoeksambitie terecht kunnen antwoordde het management zelf helaas geen geld voor aio’s te hebben, maar kon het wel een voorbeeld noemen van een TUA-alumnus die elders succesvol was in het bemachtigen van een onderzoeksplek. ‘Op onderzoeksgebied doen we goed mee.’

16.2 Overwegingen

De commissie heeft waardering voor het zorgvuldig geformuleerde toetsbeleid van de TUA. De omschreven procedures geven concreet aan welke instrumenten worden ingezet om de kwaliteit van de toetsing te waarborgen en wie voor welk onderdeel van het beleid verantwoordelijk is. Het waarborgt ook voldoende feedback van docenten op het werk van studenten. De handleiding ‘Geslaagd toetsen’ voor het vervaardigen van toetsmodellen en tentamens biedt een goede aanzet om ervoor te zorgen dat toetsen valide en betrouwbaar zijn. De commissie constateerde tijdens de visitatie dat het om een recente verbeterslag gaat, maar wel een die breed gedragen wordt en serieus ter hand wordt genomen. De procedures maken deel uit van een breder kader van maatregelen rond kwaliteitszorg, waarin alle elementen van het beoordelingskader van de NVAO verwerkt zijn, zodat de inhoudelijke en onderwijskundige kwaliteit van de opleiding blijvend gewaarborgd en verbeterd kan worden. De toetshandleiding stimuleert daarbij zelfevaluatie en een grotere variatie in toetsvormen. De commissie concludeert net als de opleiding dat hier een verbeterpunt ligt.

De commissie stelt vast dat de kwaliteit van de toetsen wisselt, maar bevestigt dat de toetsen van de bachelor- en masteropleiding in het algemeen aansluiten bij de gestelde leerdoelen. Er wordt kennis, inzicht en toepassing getoetst. Ook de niet-cognitieve leerdoelen worden getoetst. De opbouw in moeilijkheidsgraad door de verschillende jaren wordt door de commissie bevestigd. De toetsen uit de bacheloropleiding vond de commissie voldoende, met een mooie opbouw en enkele mooi uitgewerkte beoordelingsmodellen. Sommige toetsen waren wat aan de moeilijke kant. De toetsen uit de masteropleiding waren echter relatief gemakkelijk, dat wil zeggen: ze vertoonden weliswaar een verdere opbouw in moeilijkheidsgraad, maar markeerden geen duidelijke overgang naar een conceptueel en theoretisch hoger niveau (vergelijk Standaard 3). De commissie doet daarom nogmaals de aanbeveling het eerste jaar van de master te markeren met een met een ander type vak waarin de theologische praktijk conceptueel breder wordt benaderd. De opleiding zou daarmee een hoger wetenschappelijk eindniveau kunnen realiseren en invulling geven aan een programma dat, zoals de TUA beoogt, ‘nadrukkelijk is gericht op het uitvoeren van zelfstandig wetenschappelijk onderzoek’.

Op basis van de gelezen scripties concludeert de commissie evenwel dat de studenten er ook nu in slagen de beoogde eindkwalificaties te bereiken. Studenten zijn in staat een onderzoek op te zetten en te rapporteren over de behaalde resultaten. De becijfering van de scripties liet een goede spreiding zien, en de beoordeling was in de meeste gevallen transparant en valide. Van de meeste bachelorscripties, die gemiddeld veel langer waren dan is voorgeschreven, concludeert de commissie dat probleemstelling en analyse zeer degelijk werden uitgewerkt, maar dat ze op het vlak van beredeneerde standpuntbepaling minder hoog scoorden. Op basis van het gedegen talenonderwijs kunnen studenten goed voort; op het vlak van conceptueel denken moeten ze echter nog een slag maken om naadloos te kunnen aansluiten op andere masteropleidingen dan Theologie aan de TUA. Gerichtheid op brontalen heeft wat dit betreft ook andere kant van de medaille, waarop onder Standaard 2 en 3 al is gewezen.

Voor de masterscripties geldt dat zij filologisch sterk, maar conceptueel kritisch zwakker waren. Dat in de meeste scripties vooral een exegese wordt uitgevoerd met relatief weinig conceptuele reflectie en kritische diepgang, is enerzijds te verklaren door de op het predikantschap gerichte studentenpopulatie, maar is anderzijds ook een spiegel van de manier waarop de masteropleiding is ingericht. Expliciete confrontatie met ‘de buitenwereld’ zou sterker kunnen, de methodische verscheidenheid groter, en studenten zouden in hun scripties een explicietere afweging kunnen maken om hun gekozen werkwijze en theoretische kader te verantwoorden. De commissie ziet hier verbeterpunten die hiervoor al zijn toegelicht. Positief vindt de commissie de zorgvuldige procedure rond de scriptiebeoordeling, en het feit dat ook een openbare verdediging van het werk deel uitmaakt van het eindcijfer.

Het geheel van elementen onder Standaard 3 afwegend, komt de commissie tot een positieve conclusie. Er zijn duidelijke verbeterpunten, maar ook sterke elementen. De doorslag geeft het feit dat de studenten erin slagen de eindkwalificaties te behalen.

16.3 Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 16 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 16 als **voldoende**.

Algemeen eindoordeel

De commissie is van oordeel dat de bachelor- en masteropleiding Theologie van de Theologische Universiteit Apeldoorn voldoende wetenschappelijk en professioneel georiënteerd zijn en voldoen aan de eisen die op basis van het domeinspecifieke referentiekader en de Dublin-descriptoren gesteld worden. Het onderwijs is van een voldoende niveau en de curricula zijn voldoende samenhangend opgebouwd. Hoewel de commissie voor beide opleidingen een aantal concrete verbeterpunten heeft gesignaleerd, is zij er van overtuigd dat de onderwijsleeromgevingen studenten in staat stellen de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De opleidingen beschikken over een adequaat systeem van toetsing. De commissie is van oordeel dat het niveau van de scripties hoger zou kunnen, maar meent dat de beoogde eindkwalificaties voor beide opleidingen worden gerealiseerd.

Conclusie

De commissie beoordeelt de *bacheloropleiding Theologie* als **voldoende**.

De commissie beoordeelt de *masteropleiding Theologie* als **voldoende**.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

---

Prof. dr. D. (Dirk) Hutsebaut (1943) studeerde Filosofie en Psychologie aan de KU Leuven. Tussen 1970 en 1976 was hij assistent-onderzoeker aan het Centrum voor Godsdienstpsychologie, waar hij promoveerde op een dissertatie over religieuze houdingen bij volwassenen. Vanaf 1976 doceerde hij 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling bij adolescenten'; vanaf 1980 ook 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling bij kinderen'. In 1986 werd hij benoemd tot hoofddocent Godsdienstpsychologie en methodologie van het empirisch religieonderzoek. Hij doceerde daarnaast het vak 'Psychology of Religion' aan studenten theologie, wijsbegeerte en antropologie. Na zijn promotie tot hoogleraar was hij gedurende zes jaar voorzitter van het departement Psychologie aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de KU Leuven. Sinds 2006 is hij met emeritaat. Hij doceerde nog twee jaar het vak 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling'. Sinds 2011 doceert hij het vak Godsdienstpsychologie aan het Lumen Christi Institute in Arusha, Tanzania.

Dhr. E. (Ezra) Delahaye MA (1988) is een promovendus in Filosofie aan de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit en masterstudent aan de Tilburg School of Catholic Theology of Tilburg University. Hij behaalde zijn MA in filosofie aan de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit in 2012. Zijn promotie-onderzoek richt zich op de interpretatie van de apostel Paulus in de hedendaagse metafysica.

Prof. dr. E. J. C. (Eibert) Tigchelaar (1959) is sinds 2009 als onderzoeksprofessor Bijbelwetenschappen verbonden aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven. Hij promoveerde in 1994 aan de Rijksuniversiteit Groningen, en had daarna aanstellingen als post-doc in Groningen (1997-2005) en als full professor aan the Florida State University (2006-2009). Hij publiceert voornamelijk op het terrein van de Dode-Zeerollen, als co-editor van de rollen van Qumran grot 11 (*Discoveries in the Judaean Desert 23*; Oxford: Clarendon, 1998) en van *The Dead Sea Scrolls Study Edition* (Leiden: Brill, 2000), en als auteur van *To Increase Learning for the Understanding Ones* (Leiden: Brill, 2001) en vele artikelen in boeken en in tijdschriften als *Revue de Qumran*. Hij is editor-in-chief van de *Journal for the Study of Judaism*, en secretaris van de *International Organization for Qumran Studies*.

Prof. dr. H.P.J. (Henk) Witte (1947) is bijzonder hoogleraar theologie en spiritualiteit vanuit Ignatiaans perspectief aan de Tilburg School of Catholic Theology van Tilburg University. Na zijn studie in Tilburg en Nijmegen was hij als wetenschappelijk medewerker, later universitair docent dogmatiek werkzaam aan de Theologische Faculteit Tilburg. Tussen 1995 en 2005 werkte hij tevens als senior beleidsmedewerker aan het Secretariaat van de Nederlandse Bisschoppenconferentie en vanaf 2005 als universitair hoofddocent aan wat nu de Tilburg School of Catholic Theology is. Van 2007 tot 2011 was hij lid van het managementteam als vicedecaan onderwijs. Hij is gepromoveerd in Tilburg op een onderwerp betreffende Vaticanum II en publiceerde vooral op het gebied van de ecclesiologie, oecumenica en ambtstheologie.

Prof. Dr. H.-G. (Hans-Georg) Ziebertz (1956) studeerde theologie, pedagogiek en sociologie aan de Universiteit Münster. Hij promoveerde in 1990 op een dissertatie over moraalpedagogiek aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen. In 1993 volgde een dissertatie in de pedagogiek over seksuelethische pedagogiek en in 1994 is hij gehabiteerd in de Godsdienstpedagogiek aan de Universiteit te Mainz. Ziebertz werkte tussen 1990-1995 als universitair docent aan de KU Nijmegen, tussen 1995-1998 als hoogleraar Praktische

Theologie aan de KTU (Utrecht) en is sindsdien als hoogleraar Praktische Theologie/Godsdienspedagogiek verbonden aan de Universiteit te Würzburg.

Bijlage 2: Domeinspecifieke referentiekader

Domeinspecifieke criteria (Disciplineoverleg Godgeleerdheid, juni 2012)

Inleiding: Religiewetenschap en theologie sinds de vorige onderwijsvisitatie

De opleidingen op het gebied van religiewetenschappen en theologie in Nederland bieden een grote verscheidenheid aan structuren en doelstellingen. Zij hebben gemeen dat zij religies bestuderen vanwege hun belang voor respectievelijk het individu, de samenleving en de cultuur; in het geval van theologische opleidingen ook vanwege het belang voor kerken en levensbeschouwelijke instellingen.

Een belangrijk onderscheid is dat tussen enerzijds de theologische opleidingen waarin de christelijke, islamitische en andere religies in al hun facetten centraal staan en anderzijds de religiewetenschappelijke opleidingen waarin het fenomeen religie in meer algemene zin en de verschillende religies in het bijzonder centraal staan. Ook is er een verschil in wetenschapsopvatting, dat echter niet altijd op dezelfde wijze wordt gearticuleerd. De religiewetenschappen bestuderen religie als een cultureel fenomeen en hanteren een cultuurwetenschappelijke benadering. Religiewetenschappers gaan niet uit van openbaring of van normatieve religieuze tradities, maar kunnen deze uiteraard wel als menselijk fenomeen bestuderen. Empirische benaderingen spelen in de religiewetenschap een grote rol. In de theologie is er een grote verscheidenheid van benaderingen. Vaak is er nauwelijks verschil met de religiewetenschappelijke benadering, maar in andere gevallen onderscheidt theologie zich van religiewetenschap doordat zij het zelfverstaan van de religieuze traditie doordenkt, religieuze documenten en/of een bepaalde traditie als gezaghebbend accepteert en zich aan laat spreken door religieuze waarheidsclaims. Bovendien maken in deze opvatting de disciplines systematische theologie en praktische theologie deel uit van de theologische encyclopedie. De verschillende theologische disciplines dragen bij aan de academische zelfontvouwing van een religieuze traditie. Wat de universitaire inrichting van het domein religiewetenschap en theologie betreft, is de afgelopen jaren het onderscheid tussen een religiewetenschappelijke en een theologische bestudering van religie toegenomen.

Ten opzichte van de vorige onderwijsvisitatie hebben tenminste vier belangrijke ontwikkelingen plaatsgevonden:

1. een versterking van het religiewetenschappelijk accent;
2. een toenemende institutionele inkadering van opleidingen in het religiedomein in grotere, veelal geesteswetenschappelijke, eenheden;
3. verkorting van de maximale studieduur voor een theologisch curriculum inclusief ambtsopleiding tot in totaal zes jaar;
4. volledige afschaffing van de vooropleidingen klassieke talen en inbouw van modules die de kennis van de brontalen moeten waarborgen in het theologisch curriculum.

Ad (1). Tot in de jaren tachtig bestonden er geen gescheiden religiewetenschappelijke opleidingen, maar maakten de religiewetenschappen in meerdere of mindere mate deel uit van het theologisch curriculum. Sindsdien worden in toenemende mate gescheiden religiewetenschappelijke opleidingen aangeboden. Die tendens heeft zich de afgelopen periode doorgezet, met name aan de RU, de UL en de UU. Op dit moment is het landschap veelkleurig en bestaan er naast strikt theologische en strikt religiewetenschappelijke opleidingen ook opleidingen die religiewetenschappelijke en theologische componenten in één opleiding combineren.

Ad (2). Van oudsher werden academisch theologische opleidingen (en voor zover die bestonden, religiewetenschappelijke opleidingen) aangeboden door zelfstandige theologische universiteiten of door theologische faculteiten binnen bredere universiteiten. De afgelopen jaren is er een trend tot fusie van theologische faculteiten met andere faculteiten (waarbij 'geesteswetenschappen' favoriet lijkt). Twee tot dusver zelfstandige katholieke theologische universiteiten (TFI en KTU) zijn als faculteit opgegaan in een universiteit, maar de kerkelijke opleidingen van de protestantse kerk in Nederland zijn juist verzelfstandigd in een nieuwe Protestantse Theologische Universiteit. Waar theologische opleidingen zijn opgegaan in grotere institutionele verbanden, heeft dat in meerdere of mindere mate invloed op de algehele onderwijscultuur aan die opleidingen (onderwijs- en examenreglementen, evaluatiecycli, regels over het minimum aantal studenten in cursussen, etc.). Ook kan het invloed hebben op de curricula.

Ad (3). Ten tijde van de vorige visitatie werden academisch-theologische opleidingen die een ambtsopleiding insloten, gefinancierd voor maximaal zes-en-half jaar; studenten ontvingen voor eenzelfde periode studiefinanciering. Sinds de invoering van de BaMa structuur bestaan er nog slechts bachelor- en masteropleidingen. Bacheloropleidingen duren drie jaar, masteropleidingen een, twee of drie jaar. Studenten die vroeger in nominaal zes-en-half jaar bachelor, master en ambtsopleiding konden doen, doe nu in zes jaar een driejarige bachelor, gevolgd door een driejarige master die een ambtsopleiding insluit. De totale studieduur is voor deze studenten dus verkort.

Ad (4). Voor sommige studenten is de totale studieduur nog meer verkort, namelijk voor die studenten die in het verleden een vooropleiding van één of twee jaar moesten doen. Tot en met het collegejaar 2009–2010 bestond er nog een tweedeling tussen bacheloropleidingen die kennis van Grieks en Latijn veronderstelden, en bacheloropleidingen waarin de mogelijkheid om kennis van deze 'brontalen' (en van het Hebreeuws, de derde voor theologie belangrijke brontaal) te verwerven, was geïntegreerd. Sinds 1 januari 2010 is overal de instroomeis m.b.t. Grieks en Latijn vervallen; daarmee is het ook het fenomeen van de vooropleiding Grieks en Latijn verdwenen. In de hier beschreven criteria gaan wij uit van de nieuwe situatie (zonder vooropleiding).

Bij het opstellen van deze domeinspecifieke criteria is gebruikgemaakt van soortgelijke documenten uit het buitenland, met name van de benchmarks van de Quality Assurance Agency voor Theology and Religious Studies. Het referentiekader is gebaseerd op de descriptorren van het kwalificatieraamwerk voor het hoger onderwijs, de zgn. Dublin-descriptorren. Binnen de Dublin-descriptorren worden vijf aspecten onderscheiden: kennis en inzicht, toepassen van kennis en vaardigheden, oordeelsvermogen, communicatie en leervermogen.

Soorten opleidingen

De bachelor- en masteropleidingen die in de visitatie Religiewetenschap en theologie worden beoordeeld, hebben als doel studenten op te leiden tot een elementair wetenschappelijk (bachelor), dan wel een meer specialistisch wetenschappelijk (master) niveau op het gebied van het object van de studie.

Zowel in de religiewetenschappen als in de theologie duren de bacheloropleidingen drie jaar; van die drie jaar kan brontalenstudie (Grieks, Latijn, Hebreeuws, Arabisch, of nog andere talen) een kleiner of groter deel uitmaken. De driejarige bacheloropleidingen worden door de overheid bekostigd en de studenten in deze opleidingen ontvangen drie jaar studiefinanciering. Met uitzondering van de UvA bieden alle aan de visitatie deelnemende

instellingen een bachelor theologie aan; bacheloropleidingen religiewetenschap zijn er aan de RU, de RUG, de UL, de UU, de UvA, de UvT en de VU.

In vervolg op de bacheloropleiding worden één-, twee- en driejarige masteropleidingen aangeboden. De meeste masteropleidingen (doorstroom masters, eenjarige masters) hebben een studieduur van één jaar. Research masters hebben een studieduur van twee jaar. Theologische masters die tevens ambtsopleiding zijn kennen een studieduur van drie jaar.

Wie toegelaten wil worden tot een kerkelijk ambt, volgt een bachelor theologie en een driejarige master theologie. De driejarige masters worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. De studieduur van zes jaar die wordt vol gemaakt wanneer men zowel de bachelorgraad als de mastergraad behaalt, is in overeenstemming met wat internationaal zowel door de protestantse kerken (verenigd binnen de Europese, Leueningse Kirchengemeinschaft) alsook door de Rooms-Katholieke kerk in de apostolische constitutie Sapiientia Christiana wenselijk wordt geacht. Vrijwel alle instellingen die dit type opleiding aanbieden, staan rechtstreeks onder kerkelijk gezag of hebben de kerkelijke verantwoordelijkheid voor deze opleiding nader geregeld. Driejarige masteropleidingen zijn er aan de PThU, de ThUK, de RU, TST (UvT), de TUA en de VUA.

Naast driejarige masteropleidingen zijn er opleidingen van twee jaar; dit zijn research masters. Deze opleidingen leiden op tot onderzoeker. Hoewel de research master een eindkwalificatie is, wordt beoogd dat een aanzienlijk deel van de afgestudeerden van research masters na hun mastersgraad tevens een doctoraat behaalt. Deze tweejarige opleidingen worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. Research masters in de theologie worden aangeboden aan de UvT en de VUA. De UVA biedt een tweejarige strikt religiewetenschappelijke onderzoeksmaster aan. De RUG biedt een research master in godsdienstwetenschap en theologie aan. Research masteropleidingen vallen buiten de in DGO-verband georganiseerde onderwijsvisiting en blijven hier daarom verder buiten beschouwing.

Verder bestaan er theologische masteropleidingen van één jaar, die zich op meerdere beroepsvelden richten. Zij leiden op tot een loopbaan in de (theologische) wetenschap of tot beroepen op het terrein van het onderwijs, de geestelijke verzorging, de kerken, de media, de zorg, de overheid of het bedrijfsleven waar de in deze studie verworven kennis gewaardeerd wordt. Deze éénjarige masteropleidingen worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. Eénjarige opleidingen in de theologie worden aangeboden aan de PThU, de RUG, de ThUK, de UU, de UvT, de VUA.

Binnen het domein van de opleidingen op het gebied van de religiewetenschappen worden éénjarige masterprogramma's aangeboden gericht op de kennis van het fenomeen religie in het algemeen en de verschillende religies in het bijzonder. De aandacht is hierbij speciaal gericht op hun bronteksten, geschiedenis, leer en praktijken. In deze masterprogramma's zijn meestal beroepsvoorbereidende studie-onderdelen opgenomen ten behoeve van beroepen op het terrein van religieuze gemeenschappen en/of maatschappelijke organisaties, het onderwijs, de overheid, de media en de zorg. Sommige opleidingen kennen in plaats van of naast de beroepsvoorbereidende onderdelen een onderzoeksvariant. Eénjarige religiewetenschappelijke masteropleidingen worden aangeboden aan de RU, RUG, UL, de UU, de VUA, de UvA en de UvT.

Beschrijving van de eisen voor de bacheloropleidingen

De bachelorprogramma's voor de diverse theologische opleidingen kennen minder dan vroeger een vaste, parallelle structuur. Sommige opleidingen kennen een strakke opbouw met weinig keuzemogelijkheden, andere opleidingen laten relatief veel keuzevrijheid aan de student. Dit laatste is veelal het geval in opleidingen die in meer of minder sterke mate zijn ingebed in geesteswetenschappelijke faculteiten of schools.

De bachelorprogramma's van de opleidingen op het gebied van de religiewetenschappen zijn veelal in nauwe samenwerking met faculteiten sociale en/of geesteswetenschappen opgesteld. De keuzevrijheid van studenten is meestal groot.

Omdat de visitatie betrekking heeft op een breed spectrum van opleidingen, is gekozen voor een referentiekader dat niet prescriptief van aard is, maar veel ruimte geeft aan opleidingen om eigen keuzes te maken en accenten te leggen. Hier worden slechts generieke criteria geven; in de zelfstudies kunnen de opleidingen aangeven, hoe ze deze toepassen en op welke wijze zij aan de NVAO-criteria voor niveau en oriëntatie voldoen.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen en -kwalificaties voor een bacheloropleiding theologie:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de theologie en de plaats die de theologie binnen het geheel der wetenschappen inneemt;
- Elementaire kennis van en inzicht in de Bijbelwetenschappen, de geschiedenis van het christendom en de theologie, de geschiedenis van de filosofie, de godsdienstfilosofie en/of de systematische theologie, de ethiek, de religiewetenschappen, en de sociale wetenschappen en/of de praktische theologie;
- Elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de theologie als wetenschap;
- Meer gevorderde kennis van en inzicht in één van de bovengenoemde terreinen van de theologie, die onder meer blijken uit een scriptie/bacheloreindwerkstuk.

Vaardigheden

- In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot schriftelijke en mondelinge rapportage daarover;
- In staat tot verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken;
- In staat tot het schrijven van een werkstuk volgens de binnen de theologie gangbare eisen;
- Het beheersen van voor de theologie relevante ICT-vaardigheden;
- In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen, en deze vraagstukken vanuit theologisch perspectief te evalueren;
- Vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de theologie;
- Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding;
- In staat tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Academische attitude

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;

- Blijk geven van het vermogen tot reflectie op eigen verantwoordelijkheid;
- Respect tonen voor de meningen en (geloofs-)overtuigingen van anderen.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Uit de opleiding blijkt dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Mogelijke beroepsuitgangen zijn die van het leraarschap met een tweedegraads bevoegdheid of het kerkelijk werkerschap. Vanuit beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen theologie echter vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die boven omschreven zijn.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een bachelor religiewetenschappen:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de religiewetenschappen en de plaats die de religiewetenschappen binnen het geheel der wetenschappen innemen;
- Elementaire kennis van en inzicht in de wereldreligies, hun geschiedenis, hun voornaamste geschriften, hun verwevenheid met diverse culturen, hun invloed op het persoonlijk en maatschappelijk leven;
- Elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de religiewetenschappen;
- Meer gevorderde kennis van en inzicht in één religie en/of thema binnen de religiestudies, die onder meer blijkt uit een scriptie/bacheloreindwerkstuk.

Vaardigheden

- In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot schriftelijke en mondelinge rapportage daarover;
- In staat tot verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken;
- In staat tot het schrijven van een werkstuk volgens de eisen van de religiewetenschap;
- Het beheersen van voor het vakgebied relevante ICT-vaardigheden;
- In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen, en deze vraagstukken vanuit religiewetenschappelijk perspectief te evalueren;
- Vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de religiewetenschap;
- Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding;
- In staat tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Academische attitude

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;
- Blijk geven van het vermogen tot reflectie op eigen verantwoordelijkheid;
- Respect tonen voor de meningen en overtuigingen van anderen.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Uit de opleiding blijkt dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Een mogelijke beroepsuitgang is die van het leraarschap met een tweedegraads bevoegdheid. Vanuit beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen religiewetenschap echter vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die boven omschreven zijn.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Eén verdere bacheloropleiding moet hier nog apart genoemd worden: Islam en Arabisch (UU). De reden om deze opleiding mee te nemen in de landelijke visitatie van theologische en religiewetenschappelijke opleidingen is dat deze opleiding vanaf 2007 is ondergebracht bij het departement Religiewetenschap en Theologie van de UU, en in samenhang daarmee is geherprofileerd tot een opleiding die de islamstudie centraal stelt, meer dan de taal- en letterkunde. Deze herprofilering is met ingang van 1 september 2012 ook zichtbaar gemaakt in een nieuwe opleidingsnaam, te weten Islam en Arabisch.

De vorige visitatie van deze opleiding, die toen nog Arabische, Nieuwperzische en Turkse Talen en Culturen heette, vond plaats in 2006 als onderdeel van de onderwijsvisitatie Overige Talen van Europa en het Nabije en Midden-Oosten (QANU 2007). Het daarin gebruikte domeinspecifieke referentiekader voor die opleidingen was gebaseerd op een Common European Framework for Languages, en richtte zich op de volgende kennisdomeinen: taalverwerving, letterkunde, cultuur- en geschiedenis, taalkunde, en wetenschapsfilosofische achtergronden. Het kader hield er al wel rekening mee dat sommige gevisiteerde opleidingen de taal- en letterkunde meer centraal konden stellen, terwijl voor andere de cultuur en geschiedenis van een regio belangrijker is.

Gezien het huidige profiel en de inbedding van de Utrechtse opleiding Arabische Taal en Cultuur (ATC, vanaf 1 september 2012 “Islam en Arabisch”, I&A) kunnen de criteria die binnen DGO zijn afgesproken voor een bachelor religiewetenschappen tevens worden gebruikt voor ATC/I&A, met uitzondering van de eis dat de studenten elementaire kennis dienen te hebben van de wereldreligies. In plaats van die eis kunnen de criteria voor taalverwerving en voor cultuur en geschiedenis uit de visitatie van Overige Talen van Europa en het Nabije en Midden-Oosten van 2006 worden gehanteerd, te weten:

- Kennis van de taalkundige structuur van het Arabisch (syntaxis, fonologie, morfologie, semantiek, etc.);
- Kennis van de woordenschat van het Arabisch;
- Kennis van de synchrone en diachrone dimensie van de betreffende taal gelieerd aan taalkundige theorieën;
- Brede kennis van en inzicht in de landen, de culturen en de en samenleving waarin Arabisch wordt of werd gebruikt;
- kennis van de geschiedenis van die landen.

Beschrijving van de eisen van de masterprogramma's

Binnen DGO bestaat overeenstemming over de volgende algemene eindtermen en -kwalificaties voor alle masters binnen het domein:

Kennis

Afgestudeerden beschikken over gespecialiseerde vakkennis en methodisch inzicht op een zodanig niveau, dat zij zich zelfstandig verder kunnen ontwikkelen in de door hen gekozen disciplinaire specialisatie. Zij zijn in staat om zelfstandig onderzoek te doen.

Vaardigheden

Afgestudeerden

- beschikken over de technische en theoretische vaardigheden om op een zelfstandige en wetenschappelijke wijze bronnen en literatuur te verzamelen, te analyseren en te beoordelen met als doel op een creatieve wijze verklarende of inzichtelijke werkhypothesen te formuleren en te toetsen en daarmee een bijdrage te leveren aan relevante wetenschappelijke debatten;
- zijn in staat om te gaan met divers en weerbarstig bronnenmateriaal;
- zijn in staat tot reflectie op academisch niveau op religie in het algemeen en op de actuele situatie van godsdienstige gemeenschappen en individuen in hun historische en hedendaagse maatschappelijke context;
- zijn in staat een zelfstandig oordeel te vormen op het terrein van theologie en religiewetenschap;
- zijn in staat verworven kennis toe te passen op complexe vraagstukken rond theologie en/of religie;
- Zijn in staat vakmatige inzichten en de resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten, en deel te nemen aan het maatschappelijk debat.

Academische attitude

Afgestudeerden zijn bereid en in staat tot rekening houden met historische, methodische, maatschappelijke en ethische aspecten bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken op het eigen vakgebied.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Afgestudeerden beschikken over voldoende van de genoemde vaardigheden om de academische beroepen of functies te kunnen vervullen waarvoor de betreffende masteropleiding opleidt. Hierbij kan men denken aan kerkelijke ambten en de functies van eerstegraads bevoegd leraar, geestelijk verzorger, consulent op het gebied van religie, en wetenschappelijk onderzoeker. Daarnaast is te denken aan andere academische beroepen, waarin duurzame kennisontwikkeling, -verwerving of -verwerking, bereidheid om nieuw en/of onontgonnen terrein te betreden en het dragen van verantwoordelijkheid samengaan. Complicerende factor is, dat de werkvelden waarin alumni werkzaam zijn, zo divers zijn dat het niet mogelijk is om daarvoor nadere opleidingskwalificaties te formuleren. Na het verwerven van een werkplek zoeken alumni doorgaans van daaruit meer toegespitste vorming.

Naast deze eindtermen en -kwalificaties die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Masteropleidingen die opleiden tot een ambt

De eisen ten aanzien van de theologische masteropleidingen die tevens opleiden tot een kerkelijk ambt, zijn door de meeste kerken expliciet geformuleerd en door de onderwijsinstellingen direct of indirect overgenomen. De erkenning van de zijde van de protestantse kerk in Nederland en de rooms-katholieke kerk van de opleiding tot geestelijk verzorging is door hen nauw verbonden met de inhoud van de ambtsopleiding.

De protestantse kerk in Nederland stelt in ordinantie 13, artikel 1.4 van haar Kerkorde, dat de opleiding van haar predikanten in ieder geval omvat:

- de uitleg en theologie van de Heilige Schrift;
- de geschiedenis van de kerk, in het bijzonder de geschiedenis van de Reformatie en die van de kerken in Nederland;
- de leer en het belijden van de kerk;
- de ethiek;
- de verhouding van de kerk tot andere kerken, godsdiensten en levensbeschouwingen;
- de theorie en praktijk van ambt en gemeente;
- het kerkrecht;
- alsmede een tijdens de opleiding te volgen stage in een gemeente.

Diverse kleinere kerkgenootschappen hebben hun ambtsopleiding als inwonend seminarie/instituut ondergebracht bij één van de te visiteren instellingen, en hebben daarbij een overeenkomst gesloten waarbij ofwel een deel van de opleiding aan die instelling door eigen hoogleraren en universitair docenten wordt gegeven, ofwel aan die instelling deel uitmaakt van de eigen kerkelijke opleiding. Dit geldt bijvoorbeeld voor de baptisten, hersteld hervormden, nederlands-gereformeerden, oudkatholieken, remonstranten en vrij-evangelischen. Voor zover dit type kerkelijke opleidingen overheidssubsidie ontvangt, geeft de overheid die subsidie door via de universiteit aan welke zij zijn gevestigd, en stelt de overheid hierbij als voorwaarde dat deze universiteit voor de kwaliteitstoetsing zorg draagt. Voor zover dit type opleidingen niet door de overheid wordt gefinancierd, ziet de overheid ook niet toe op de kwaliteit. Daarom vallen deze opleidingen buiten de reguliere visitatie. De VUA kiest hier voor een andere lijn en beschouwt de aan de VUA gevestigde bekostigde opleidingen van de hersteld hervormde kerk, de doopsgezinde broederschap en de baptisten als regulier onderwijs; en laat deze dus mee visiteren.

De Tilburg School of Theology van de UvT en de Theologische Faculteit van de RU zijn bij de inrichting van hun opleidingen gebonden aan de apostolische constitutie *Sapientia Christiana* of *Ex Corde Ecclesiae*, die als kader dienen voor alle kerkelijk opgerichte en/of kerkelijk erkende katholieke theologische faculteiten ter wereld. Juist als kader laten zij ook de nodige ruimte voor concretisering die rekening houden met nationale wetgeving. Over de afstemming van de curricula op de kerkelijke documenten en de benoeming van docenten die een *mandatum docendi* behoeven voeren beide instellingen overleg met hun grootkanselier en/of hun *ordinarius loci*, en met de Congregatie voor Katholieke Educatie te Rome.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een driejarige masteropleiding theologie:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de eindtermen, vaardigheden en attitude die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot het kerkelijk ambt waartoe de master opleidt, en om dit ambt met vrucht te kunnen vervullen. Deze kwalificaties verschillen van kerk tot kerk en daarmee ook van master tot master.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Masteropleidingen geestelijke verzorging

Op het gebied van krijgsmacht en justitie heeft de overheid bepaalde zendende instanties bevoegd verklaard; binnen het leger en justitiële inrichtingen worden alleen geestelijk verzorgers aangesteld die een binding met een dergelijke zendende instantie hebben. Op het gebied van zorginstellingen – die doorgaans als de werkgever optreden – worden er door de overheid geen beroepseisen geformuleerd. In de praktijk worden in de zorginstellingen geestelijke verzorgers met zeer uiteenlopende opleidingen zowel op WO-niveau als ook op Hbo-niveau aangesteld, in veel gevallen met ambtsbevoegdheid, maar in toenemende mate ook zonder. De masteropleidingen die opleiden tot geestelijk verzorger bij zorginstellingen zijn door de Vereniging van Geestelijk Verzorgers bij Zorginstellingen geaccrediteerd aan de hand van een toetsingskader (<http://skgv.mijnregister.nl/files/Toetsingskader%20bij-%20en%20nascholing1.pdf>), en opgenomen in het register van geaccrediteerde opleidingen van de Stichting Kwaliteitsregister Geestelijk Verzorgers. Naast éénjarige opleidingen tot geestelijk verzorger bestaan er ook driejarige masteropleidingen die tevens opleiden tot een kerkelijk ambt en die voldoen aan de eerder genoemde kerkelijke eisen.

Met het oog op een bredere inzet in tal van andere organisaties biedt een enkele faculteit ook een éénjarige masteropleiding op het terrein van de geestelijke zorg in organisaties aan.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een masteropleiding geestelijke verzorging:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de kwalificaties die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot de functie van geestelijk verzorger bij het leger of een justitiële inrichting, voldoen aan de eisen zoals gesteld in het toetsingskader van de VGVZ (<http://skgv.mijnregister.nl/files/Toetsingskader%20bij-%20en%20nascholing1.pdf>), of beschikken over gelijkwaardige kwalificaties.
- Afgestudeerden van een driejarige masteropleiding geestelijke verzorging voldoen tevens aan de eindtermen die boven genoemd zijn bij masteropleidingen die opleiden tot een ambt.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Educatieve Masteropleidingen

Hoewel er (nog) geen wettelijke criteria voor de opleiding tot docent in het godsdienst-/levensbeschouwelijk onderwijs zijn geformuleerd, zijn er door humanistische, protestantse en rooms-katholieke beroepsverenigingen wel ‘profielen’ van de betreffende docent op de 1e en 2e graadsniveau opgesteld. Aan sommige universiteiten kan men via een minor in het bachelorprogramma een tweedegraads lesbevoegdheid verkrijgen. Er zijn twee varianten van de eerstegraads universitaire lerarenopleiding: een éénjarige educatieve master waartoe men kan worden toegelaten na voltooiing van een ander éénjarig masterprogramma binnen het religiedomein, en een tweejarig educatief masterprogramma, waarin de éénjarige universitaire lerarenopleiding wordt gecombineerd met éénjarig vakinhoudelijk verdiepingsprogramma op masterniveau. In beide gevallen maakt een onderwijsstage van 30 EC deel uit van het programma. Feitelijk duurt de masteropleiding tot leraar in beide gevallen twee jaar na de bachelor. Deze opleidingen zijn door de overheid bekostigd en er wordt studiefinanciering voor toegekend.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een educatieve masteropleiding:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de pedagogische en didactische kwalificaties die in het Nederlandse onderwijsveld gebruikelijk zijn voor docenten met een eerstegraads lesbevoegdheid.

Educatieve masteropleidingen vallen buiten de in DGO-verband georganiseerde visitatieronde.

Overige Masteropleidingen

De eisen voor de theologische masterprogramma's die voor meerdere beroepsvelden opleiden, verschillen per instelling en per studievariant.

Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties

Bacheloropleiding

Einddoel De afgestudeerde...	Eindterm De afgestudeerde...
1. is in staat tot zelfstandig bronnenonderzoek.	1. beheerst de talen van de Bijbel en het oudchristelijk Latijn in die mate dat hij in staat is tot zelfstandig bronnenonderzoek. 2. kan gebruik maken van hulpmiddelen als internet en databases. 3. heeft inzicht in het proces van de exegese.
2. gaat zelfstandig om met relevante theologische literatuur en begrippen.	4. is in staat relevante theologische wetenschappelijke literatuur te verzamelen en weer te geven. 5. kan op de verschillende theologische terreinen de belangrijkste theologisch-wetenschappelijke begrippen, theorieën, modellen, methoden en paradigma's herkennen.
3. heeft initiële kennis van en inzicht in de Bijbelse, ecclesiologische, systematische en praktische vakken.	6. heeft elementaire kennis van de Bijbel, de kerk- en theologiegeschiedenis, de christelijke geloofsleer en ethiek, en de praktisch theologische vragen, en geeft blijk van inzicht in de problemen die zich op deze terreinen voordoen. 7. heeft kennis van het missionaire en diaconale aspect van het gemeente-zijn.
4. kan de theologie plaatsen ten opzichte van andere wetenschappen.	8. is in staat om met het oog op theologische vragen de mogelijkheden van de inbreng van niet-theologische wetenschappen in hoofdlijnen te overzien. 9. heeft basale kennis van en inzicht in andere religieuze stromingen dan het christendom
5. weet zijn theologische kennis en vaardigheden in te zetten voor kerk en samenleving.	10. kan voor de theologie relevante kennis en vaardigheden integreren in een gereformeerde levensovertuiging en deze overtuiging expliciteren in wetenschappelijke discussies. 11. heeft basale kennis van en inzicht in de Bijbelse fundering, de theologische doordenking en de praktische contextuele uitvoering van de missionaire en diaconale taak van de gemeente en kan deze kennis communiceren. 12. heeft kennis van en inzicht in organisatievormen, werkvormen, processen en veranderingen in de gemeente en kan daarmee een bijdrage leveren aan de opbouw van de gemeente. 13. heeft elementaire vaardigheid verworven in het schrijven en presenteren van een meditatie, Bijbelstudie of preekvoorstel. 14. bezit de basisvaardigheden om preken te analyseren en bekritisieren.
6. kan een schriftelijk werkstuk wetenschappelijk acceptabel presenteren voor een publiek van specialisten.	15. kan argumentaties in teksten op de verschillende deelgebieden van de theologie analyseren en evalueren. 16. kan op correcte wijze een theologische vraagstelling beoordelen en dit oordeel beargumenteren. 17. bezit de vaardigheid om een specifieke thematiek op het terrein van een van de theologische hoofddisciplines via een zelfstandige bronnenbestudering en een goed gestructureerde schriftelijke rapportage wetenschappelijk te presenteren.
7. heeft zich een geestelijke instelling en psycho-sociale attitude verworven om doelgericht te kunnen werken (in kerk en samenleving).	18. beschikt over voldoende zelfkennis en heeft inzicht in persoonlijkheidsontwikkeling. 19. beschikt over empathisch vermogen in de omgang met de medemens. 20. is goed in staat tot het voeren van een gesprek en het inhoudelijk structureren daarvan. 21. is attent op en beschikt over vaardigheid in het omgaan met conflicten. 22. is in staat tot reflectie op de eigen houding en opvattingen en kan op grond daarvan zijn handelen bijstellen.
8. heeft een geestelijke instelling die getuigt van de liefde tot de Here God, zijn Woord, zijn dienst en zijn gemeente.	23. is zich bewust van zijn missionaire roeping. 24. heeft zich verdiept in de taak en de plaats van het geloof in zijn persoonlijk leven.

Beoogde eindkwalificaties, gerelateerd aan DGO-standaarden:

DGO-eindtermen en kwalificaties Bachelor Theologie	Eindtermen wetenschappelijke vorming bachelor Theologie TUA De afgestudeerde...
<i>Kennis</i>	
Een algemene oriëntatie in de theologie en de plaats die de theologie binnen het geheel der wetenschappen inneemt.	8. is in staat om met het oog op theologische vragen de mogelijkheden van de inbreng van niet-theologische wetenschappen in hoofdlijnen te overzien.
Elementaire kennis van en inzicht in de Bijbelwetenschappen, de geschiedenis van het christendom en de theologie, de geschiedenis van de filosofie, de godsdienstfilosofie en/of de systematische theologie, de ethiek, de religiewetenschappen, en de sociale wetenschappen en/of de praktische theologie.	5. kan op de verschillende theologische terreinen de belangrijkste theologisch-wetenschappelijke begrippen, theorieën, modellen, methoden en paradigma's herkennen. 6. heeft elementaire kennis van de Bijbel, de kerk- en theologiegeschiedenis, de christelijke geloofsleer en ethiek, en de praktisch theologische vragen, en geeft blijk van inzicht in de problemen die zich op deze terreinen voordoen. 7. heeft kennis van het missionaire en diaconale aspect van het gemeente-zijn. 11. heeft basale kennis van en inzicht in de Bijbelse fundering, de theologische doordenking en de praktische contextuele uitvoering van de missionaire en diaconale taak van de gemeente en kan deze kennis communiceren.
Elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de theologie als wetenschap.	3. heeft inzicht in het proces van de exegese 4. is in staat relevante theologische wetenschappelijke literatuur te verzamelen en weer te geven. 5. kan op de verschillende theologische terreinen de belangrijkste theologisch-wetenschappelijke begrippen, theorieën, modellen, methoden en paradigma's herkennen

DGO-eindtermen en kwalificaties Bachelor Theologie	Eindtermen wetenschappelijke vorming bachelor Theologie TUA De afgestudeerde...
Meer gevorderde kennis van en inzicht in één van de bovengenoemde terreinen van de theologie, die onder meer blijken uit een scriptie/bacheloreindwerkstuk.	16.kan op correcte wijze een theologische vraagstelling beoordelen en dit oordeel beargumenteren 17.bezit de vaardigheid om een specifieke thematiek op het terrein van een van de theologische hoofdisciplines via een zelfstandige bronnenbestudering en een goed gestructureerde schriftelijke rapportage wetenschappelijk te presenteren.
<i>Vaardigheden</i>	
In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot schriftelijke en mondelinge rapportage daarover.	13.heeft elementaire vaardigheid verworven in het schrijven en presenteren van een meditatie, Bijbelstudie, preekvoorstel of populair wetenschappelijke verhandeling. 14.bezit de basisvaardigheden om preken te analyseren en bekritisieren. 15.kan argumentaties in teksten op de verschillende deelgebieden van de theologie analyseren en evalueren 20.is goed in staat tot het voeren van een gesprek en het inhoudelijk structureren daarvan
In staat tot verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken.	1.beheerst de talen van de Bijbel en het oudechristelijk Latijn in die mate dat hij in staat is tot zelfstandig bronnenonderzoek. 4.is in staat relevante theologische wetenschappelijke literatuur te verzamelen en weer te geven
In staat tot het schrijven van een werkstuk volgens de binnen de theologie gangbare eisen.	13.heeft elementaire vaardigheid verworven in het schrijven en presenteren van een meditatie, Bijbelstudie, preekvoorstel of populair wetenschappelijke verhandeling. 16.kan op correcte wijze een theologische vraagstelling beoordelen en dit oordeel beargumenteren 17.bezit de vaardigheid om een specifieke thematiek op het terrein van een van de theologische hoofdisciplines via een zelfstandige bronnenbestudering en een goed gestructureerde schriftelijke rapportage wetenschappelijk te presenteren.
Het beheersen van voor de theologie relevante ICT-vaardigheden.	2.kan gebruik maken van hulpmiddelen als internet en databases.
In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen, en deze vraagstukken vanuit theologisch perspectief te evalueren.	8.is in staat om met het oog op theologische vragen de mogelijkheden van de inbreng van niet-theologische wetenschappen in hoofdlijnen te overzien. 9.heeft basale kennis van en inzicht in andere religieuze stromingen dan het christendom
Vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de theologie.	11.heeft basale kennis van en inzicht in de Bijbelse fundering, de theologische doordinking en de praktische contextuele uitvoering van de missionaire en diaconale taak van de gemeente en kan deze kennis communiceren. 12.heeft kennis van en inzicht in organisatievormen, werkvormen, processen en veranderingen in de gemeente en kan daarmee een bijdrage leveren aan de opbouw van de gemeente. 13.heeft elementaire vaardigheid verworven in het schrijven en presenteren van een meditatie, Bijbelstudie, preekvoorstel of populair wetenschappelijke verhandeling.
Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding.	8.is in staat om met het oog op theologische vragen de mogelijkheden van de inbreng van niet-theologische wetenschappen in hoofdlijnen te overzien. 18.beschikt over voldoende zelfkennis en heeft inzicht in persoonlijkheidsontwikkeling
In staat tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.	22.Is in staat tot reflectie op de eigen houding en opvattingen en kan op grond daarvan zijn handelen bijstellen 5.kan op de verschillende theologische terreinen de belangrijkste theologisch-wetenschappelijke begrippen, theorieën, modellen, methoden en paradigma's herkennen
<i>Academische attitude</i>	
Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten.	10.kan voor de theologie relevante kennis en vaardigheden integreren in een gereformeerde levensovertuiging en deze overtuiging expliciteren in (wetenschappelijke) discussies.
Blijk geven van het vermogen tot reflectie op eigen verantwoordelijkheid.	22.is in staat tot reflectie op de eigen houding en opvattingen en kan op grond daarvan zijn handelen bijstellen
Respect tonen voor de meningen en (geloofs)overtuigingen van anderen.	9.heeft basale kennis van en inzicht in andere religieuze stromingen dan het christendom 19.beschikt over empathisch vermogen in de omgang met de medemens 21.is attent op en beschikt over vaardigheid in het omgaan met conflicten 23.is zich bewust van zijn missionaire roeping.
<i>Overig</i>	
Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.	18.beschikt over voldoende zelfkennis en heeft inzicht in persoonlijkheidsontwikkeling. 19.beschikt over empathisch vermogen in de omgang met de medemens 20. is goed in staat tot het voeren van een gesprek en het inhoudelijk structureren daarvan. 21.is attent op en beschikt over vaardigheid in het omgaan met conflicten 22.is in staat tot reflectie op de eigen houding en opvattingen en kan op grond daarvan zijn handelen bijstellen

DGO-eindtermen en kwalificaties Bachelor Theologie	Eindtermen wetenschappelijke vorming bachelor Theologie TUA De afgestudeerde... 23.is zich bewust van zijn missionaire roeping. 24.heeft zich verdiept in de taak en de plaats van het geloof in zijn persoonlijk leven.
---	---

Beoogde eindkwalificaties, gerelateerd aan de curriculumonderdelen

Vakken A-jaar / Eindtermen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
Integratiecolleges										x			x			x						x		x	
Themadagen										x			x			x							x		x
Persoonlijke en praktische vorming																			x	x	x	x	x	x	x
Filosofie 1, 2					x			x		x															
Grieks 1	x																								
Grieks 2	x																								
Grieks 3	x																								
Grieks 4	x																								
Inleiding theologie				x	x	x		x		x															
Oriëntatie Oude en Nieuwe Testament		x		x	x	x		x		x															
Godsdienstwetenschap		x						x	x												x				
OT Hebreeuws 1	x																								
OT Hebreeuws 2	x																								
OT Hebreeuws 3	x	x																							
Inleiding kerkgeschiedenis	x	x	x	x	x	x	x									x	x	x							
Methodologie 1		x		x																		x			
Schriftelijke opdracht	x	x		x																		x			
Ethiek 1				x	x	x						x					x								
Inleiding exegese		x	x		x												x								
Vakken B-jaar / Eindtermen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
Integratiecolleges										x			x			x							x		x
Themadagen										x			x			x							x		x
Persoonlijke en praktische vorming																				x	x	x	x	x	x
Grieks 5	x	x																							
Grieks 6	x	x																							
OT Hebreeuws 4	x	x																							
OT Hebreeuws 5	x	x								x															
OT Hebreeuws 6	x	x								x															
kerkgeschiedenis 1	x	x	x			x	x	x																	
Evangelistiek/Missologie 1							x		x		x					x								x	x
Latijn 1	x																								
Latijn 2	x																								
Latijn 3	x																								
Oude Testament 1					x	x				x															
Exegese Nieuwe Testament 1	x	x	x	x	x								x												
Nederlandse kerkgeschiedenis					x	x		x								x									
Exegese Oude Testament 1	x	x	x	x	x	x							x												
Nieuwe Testament 1	x	x	x	x	x											x	x	x							
Vakken C-jaar / Eindtermen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
Integratiecolleges										x			x			x							x		x
Themadagen										x			x			x							x		x
Persoonlijke en praktische vorming																				x	x	x	x	x	x
Evangelistiek/Missologie 2								x		x		x				x									x
Kerkgeschiedenis 2	x	x	x	x	x	x	x									x	x	x							
Latijn 4	x																								
Latijn 5	x																								
Latijn 6	x																								
Nieuwe Testament 2	x	x	x	x	x											x	x	x							
Dogmatiek 1				x	x	x		x		x						x	x								
Dogmatiek 2				x	x	x		x		x						x	x	x							
Ethiek 2				x	x	x						x				x									
OT Hebreeuws 7	x	x						x								x									
Oude Testament 2					x	x		x		x															
Exegese Nieuwe Testament 2	x	x	x	x	x								x												
Homiletiek 1					x	x		x					x	x									x		x
Homiletiek 2					x	x		x		x				x	x								x		x
Methodologie 2		x		x													x	x							
Bachelorproef	x	x	x	x	x	x		x		x						x	x	x							
Exegese Oude Testament 2	x	x	x	x	x								x			x	x	x							
Judaica	x		x		x	x			x	x	x					x								x	x

Masteropleiding

Eindoelen De afgestudeerde...	Eindtermen De afgestudeerde...
1. is in staat tot zelfstandig bronnenonderzoek.	1. beheerst de talen van de Bijbel en het oudchristelijk Latijn in die mate dat hij in staat is tot zelfstandig bronnenonderzoek. 2. kan gebruik maken van hulpmiddelen als internet en databases. 3. heeft vaardigheden in het exegetiseren.
2. gaat zelfstandig om met relevante theologische literatuur en begrippen.	4. is in staat zelfstandig relevante theologische literatuur te verzamelen, te bestuderen, te evalueren en te verwerken. 5. kan op de verschillende terreinen op adequate wijze theologisch-wetenschappelijke begrippen, theorieën, modellen, methoden en paradigma's interpreteren en toepassen.
3. heeft grondige kennis van en inzicht in de Bijbelse, ecclesiologische, systematische en praktische vakken.	6. heeft grondige kennis van en inzicht in de Heilige Schrift, de geschiedenis van kerk en theologie, de christelijke geloofsleer en ethiek, en de principiële praktisch-theologische bezinning. 7. heeft kennis van het missionaire en diaconale aspect van het gemeente zijn.
4. is in staat om theologie te bedrijven in de bredere context van dit vakgebied.	8. kan bij zijn theologisch onderzoek de mogelijkheden van inbreng van andere wetenschappen naar waarde schatten en benutten. 9. is in staat op basis van basale kennis van en inzicht in persoonlijkheidsontwikkeling, en in het bijzonder van jongeren, hun gaven te ontdekken en de ontplooiing ervan te stimuleren. 10. beseft dat er culturele en sociale verschillen tussen mensen en leeftijdsgroepen zijn en weet deze in positieve zin te gebruiken.
5. weet zijn theologische kennis en vaardigheden vruchtbaar te maken voor kerk en samenleving.	11. weet zijn theologische kennis en vaardigheden te integreren in een gereformeerde levensovertuiging. 12. kan preken maken die Schriftuurlijk en confessioneel zijn en kan de liturgie daarop afstemmen. 13. is bereid en in staat in zijn prediking rekening te houden met maatschappelijke, culturele en levensbeschouwelijke ontwikkelingen in de hedendaagse maatschappij. 14. kan op adequate wijze als theoloog reageren op en meewerken aan een oplossing van problemen die vanuit kerk en samenleving om een antwoord vragen. 15. is in staat in een multiculturele samenleving het evangelie te verhelderen, te verdedigen en te verbreiden.
6. kan door middel van een schriftelijk werkstuk een wetenschappelijke visie presenteren.	16. toont door de vervaardiging van een schriftelijk werkstuk als vrucht van eigen onderzoek in staat te zijn tot initiële beheersing van een wetenschappelijke theologische probleemstelling. 17. kan op basis van kennis van de actuele stand van het onderzoek en via de formulering van een werkbare probleem- en doelstelling komen tot zelfstandige meningsvorming en deze verwoorden in een wetenschappelijk acceptabele en valide beargumenteerde visie. 18. kan zijn visie op bevredigende wijze presenteren en verdedigen tegenover een kritisch forum. 19. kan zich in woord en geschrift helder en goed uitdrukken.
7. weet op verantwoorde wijze zijn theologische kennis en vaardigheden te vertalen naar een mondelinge of schriftelijke presentatie voor een niet-theologisch gespecialiseerd publiek.	20. kan verantwoord leiding geven aan de eredienst. 21. kan een verantwoorde presentatie verzorgen van hetgeen hij heeft voorbereid. 22. beschikt over verschillende (o.a. pedagogische en didactische) vaardigheden om catechese te verzorgen en beheerst de daarvoor benodigde werkvormen. 23. kan de eigen geloofsbeleving op een zuivere wijze communiceren, zowel binnen als buiten de kerk. 24. kan de normen en waarden die aan zijn handelen ten grondslag liggen verhelderen.
8. heeft zich een geestelijke instelling en psycho-sociale attitude verworven om op adequate wijze leiding te kunnen geven en pastoraat te bedrijven in de gemeente en andere kerkelijke of maatschappelijke instanties.	25. heeft inzicht in groepsprocessen binnen de gemeente. 26. is in staat pastorale gesprekken te voeren. 27. (her)kent de grenzen van het pastoraat en kan doorverwijzen naar gespecialiseerde instanties. 28. heeft visie op, kan leiding geven aan gemeenteopbouw. 29. kan adequaat inspelen op verscheidenheid in de gemeente. 30. kan conflicten analyseren en op positieve wijze hanteren. 31. beheerst verschillende vergadertechnieken. 32. kan leiding geven aan en is in staat medeverantwoordelijkheid te dragen voor de beleidsmatige processen binnen de plaatselijke gemeente c.q. het bredere kerkelijke leven. 33. is bereid en in staat tot reflectie op eigen houdingen en opvattingen en kan op grond daarvan zijn handelen bijstellen. 34. is bereid en in staat vorm te geven aan een goed (geestelijk) klimaat in een groep en is in staat soepel in te spelen op diverse situaties. 35. is bereid zich in te leven in ervaringen en belevingen van anderen en weet dit zo te verwerken in het pastorale gesprek, dat zij kunnen groeien in zelfstandigheid en verantwoordelijkheid.
9. heeft een geestelijke instelling die getuigt van de liefde tot de Here God, zijn Woord, zijn dienst en zijn gemeente.	36. is zich bewust van zijn missionaire roeping. 37. beschikt over empathisch vermogen en communicatieve vaardigheden om in de omgang met de ander vorm te geven aan zijn roeping. 38. heeft zich verdiept in de taak en de plaats van het geloof in zijn persoonlijk leven.

Beoogde eindkwalificaties, gerelateerd aan DGO-standaarden:

DGO-eindtermen en kwalificaties Master Theologie Afgestudeerden...	Eindtermen wetenschappelijke vorming master Theologie TUA De afgestudeerde...
<i>Kennis</i>	
Beschikken over gespecialiseerde vakkennis en methodisch inzicht op een zodanig niveau, dat zij zich zelfstandig verder kunnen ontwikkelen in de door hen gekozen disciplinaire specialisatie. Zij zijn in staat om zelfstandig onderzoek te doen.	1.beheerst de talen van de Bijbel en het oudchristelijk Latijn in die mate dat hij in staat is tot zelfstandig bronnenonderzoek. 4.is in staat zelfstandig relevante theologische literatuur te verzamelen, te bestuderen, te evalueren en te verwerken 6.heeft grondige kennis van en inzicht in de Heilige Schrift, de geschiedenis van kerk en theologie, de christelijke geloofsleer en ethiek, en de principiële praktisch-theologische bezinning 8.kan bij zijn theologisch onderzoek de mogelijkheden van inbreng van andere wetenschappen naar waarde schatten en benutten. 16.toont door de vervaardiging van een schriftelijk werkstuk als vrucht van eigen onderzoek in staat te zijn tot initiële beheersing van een wetenschappelijke theologische probleemstelling
<i>Vaardigheden</i>	
Beschikken over de technische en theoretische vaardigheden om op een zelfstandige en wetenschappelijke wijze bronnen en literatuur te verzamelen, te analyseren en te beoordelen met als doel op een creatieve wijze verklarende of inzichtelijke werkhypothesen te formuleren en te toetsen en daarmee een bijdrage te leveren aan relevante wetenschappelijke debatten.	1.beheerst de talen van de Bijbel en het oudchristelijk Latijn in die mate dat hij in staat is tot zelfstandig bronnenonderzoek. 2.kan gebruik maken van hulpmiddelen als internet en databases. 3.heeft vaardigheden in het exegetiseren 17.kan op basis van kennis van de actuele stand van het onderzoek en via de formulering van een werkbare probleem- en doelstelling komen tot zelfstandige meningsvorming en deze verwoorden in een wetenschappelijk acceptabele en valide beargumenteerde visie. 18.kan zijn visie op bevredigende wijze presenteren en verdedigen tegenover een kritisch forum 19. kan zich in woord en geschrift helder en goed uitdrukken
Zijn in staat om te gaan met divers en weerbarstig bronnenmateriaal.	1. beheerst de talen van de Bijbel en het oudchristelijk Latijn in die mate dat hij in staat is tot zelfstandig bronnenonderzoek. 4. is in staat zelfstandig relevante theologische literatuur te verzamelen, te bestuderen, te evalueren en te verwerken
Zijn in staat tot reflectie op academisch niveau op religie in het algemeen en op de actuele situatie van godsdienstige gemeenschappen en individuen in hun historische en hedendaagse maatschappelijke context.	8. kan bij zijn theologisch onderzoek de mogelijkheden van inbreng van andere wetenschappen naar waarde schatten en benutten. 13. is bereid en in staat in zijn prediking rekening te houden met maatschappelijke, culturele en levensbeschouwelijke ontwikkelingen in de hedendaagse maatschappij. 14. kan op adequate wijze als theoloog reageren op en meewerken aan een oplossing van problemen die vanuit kerk en samenleving om een antwoord vragen. 15. is in staat in een multiculturele samenleving het evangelie te verhelderen, te verdedigen en te verbreiden 24. kan de normen en waarden die aan zijn handelen ten grondslag liggen verhelderen.
Zijn in staat een zelfstandig oordeel te vormen op het terrein van theologie en religiewetenschap.	16. toont door de vervaardiging van een schriftelijk werkstuk als vrucht van eigen onderzoek in staat te zijn tot initiële beheersing van een wetenschappelijke theologische probleemstelling 17. kan op basis van kennis van de actuele stand van het onderzoek en via de formulering van een werkbare probleem- en doelstelling komen tot zelfstandige meningsvorming en deze verwoorden in een wetenschappelijk acceptabele en valide beargumenteerde visie.
Zijn in staat verworven kennis toe te passen op complexe vraagstukken rond theologie en/of religie.	5. kan op de verschillende terreinen op adequate wijze theologisch wetenschappelijke begrippen, theorieën, modellen, methoden en paradigma's interpreteren en toepassen. 11. weet zijn theologische kennis en vaardigheden te integreren in een gereformeerde levensovertuiging.
Zijn in staat vakmatige inzichten en de resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten, en deel te nemen aan het maatschappelijk debat.	14. kan op adequate wijze als theoloog reageren op en meewerken aan een oplossing van problemen die vanuit kerk en samenleving om een antwoord vragen. 17. kan op basis van kennis van de actuele stand van het onderzoek en via de formulering van een werkbare probleem- en doelstelling komen tot zelfstandige meningsvorming en deze verwoorden in een wetenschappelijk acceptabele en valide beargumenteerde visie. 18. kan zijn visie op bevredigende wijze presenteren en verdedigen tegenover een kritisch forum 21. kan een verantwoorde presentatie verzorgen van hetgeen hij heeft voorbereid.
<i>Academische attitude</i>	
Zijn bereid en in staat tot rekening houden met historische, methodische, maatschappelijke en ethische aspecten bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken op het eigen vakgebied.	6. heeft grondige kennis van en inzicht in de Heilige Schrift, de geschiedenis van kerk en theologie, de christelijke geloofsleer en ethiek, en de principiële praktisch-theologische bezinning 10. beseft dat er culturele en sociale verschillen tussen mensen en leeftijdsgroepen zijn en weet deze in positieve zin te gebruiken.

DGO-eindtermen en kwalificaties Master Theologie Afgestudeerden...	Eindtermen wetenschappelijke vorming master Theologie TUA De afgestudeerde...
	<p>13. is bereid en in staat in zijn prediking rekening te houden met maatschappelijke, culturele en levensbeschouwelijke ontwikkelingen in de hedendaagse maatschappij.</p> <p>14. kan op adequate wijze als theoloog reageren op en meewerken aan een oplossing van problemen die vanuit kerk en samenleving om een antwoord vragen.</p> <p>24. kan de normen en waarden die aan zijn handelen ten grondslag liggen verhelderen.</p>
<p><i>Afstemming op arbeidsmarkt</i></p> <p>Afgestudeerden beschikken over voldoende van de genoemde vaardigheden om de academische beroepen of functies te kunnen vervullen waarvoor de betreffende masteropleiding opleidt. Hierbij kan men denken aan kerkelijke ambten en de functies van eerstegraads bevoegd leraar, geestelijk verzorger, consultant op het gebied van religie, en wetenschappelijk onderzoeker. Daarnaast is te denken aan andere academische beroepen, waarin duurzame kennisontwikkeling, -vererving of -verwerking, bereidheid om nieuw en/of onontgonnen terrein te betreden en het dragen van verantwoordelijkheid samengaan. Complicerende factor is, dat de werkvelden waarin alumni werkzaam zijn, zo divers zijn dat het niet mogelijk is om daarvoor nadere opleidingskwalificaties te formuleren. Na het verwerven van een werkplek zoeken alumni doorgaans van daaruit meer toegespitste vorming.</p>	<p>7. heeft kennis van het missionaire en diaconale aspect van het gemeente zijn</p> <p>9. is in staat op basis van basale kennis van en inzicht in persoonlijkheidsontwikkeling, en in het bijzonder van jongeren, hun gaven te ontdekken en de ontplooiing ervan te stimuleren.</p> <p>10. beseft dat er culturele en sociale verschillen tussen mensen en leeftijdsgroepen zijn en weet deze in positieve zin te gebruiken.</p> <p>11. weet zijn theologische kennis en vaardigheden te integreren in een gereformeerde levensovertuiging.</p> <p>15. is in staat in een multiculturele samenleving het evangelie te verhelderen, te verdedigen en te verbreiden</p> <p>17. kan op basis van kennis van de actuele stand van het onderzoek en via de formulering van een werkbare probleem- en doelstelling komen tot zelfstandige meningsvorming en deze verwoorden in een wetenschappelijk acceptabele en valide beargumenteerde visie.</p> <p>22. beschikt over verschillende (o.a. pedagogische en didactische) vaardigheden om catechese te verzorgen en beheerst de daarvoor benodigde werkvormen.</p> <p>23. kan de eigen geloofsbeleving op een zuivere wijze communiceren, zowel binnen als buiten de kerk.</p> <p>25. heeft inzicht in groepsprocessen binnen de gemeente</p> <p>26. is in staat pastorale gesprekken te voeren</p> <p>27. (her)kent de grenzen van het pastoraat en kan doorverwijzen naar gespecialiseerde instanties</p> <p>28. heeft visie op, kan leiding geven aan gemeenteopbouw</p> <p>29. kan adequaat inspelen op verscheidenheid in de gemeente</p> <p>32. kan leiding geven aan en is in staat medeverantwoordelijkheid te dragen voor beleidsmatige processen binnen de plaatselijke gemeente c.q. het bredere kerkelijke leven</p> <p>35. is bereid zich in te leven in ervaringen en belevingen van anderen en weet dit zo te verwerken in het pastorale gesprek, dat zij kunnen groeien in zelfstandigheid en verantwoordelijkheid</p> <p>36. is zich bewust van zijn missionaire roeping</p> <p>37. beschikt over empathisch vermogen en communicatieve vaardigheden om in de omgang met de ander vorm te geven aan zijn roeping</p> <p>38. heeft zich verdiept in de taak en de plaats van het geloof in zijn persoonlijk leven</p>
<p><i>Overig</i></p> <p>(Bij opleiding tot ambt) beschikken over de eindtermen, vaardigheden en attitude die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot het kerkelijk ambt waartoe de master opleidt, en om dit ambt met vrucht te kunnen vervullen. Deze kwalificaties verschillen van kerk tot kerk en daarmee ook van master tot master.</p>	<p>12. kan preken maken die Schriftuurlijk en confessioneel zijn en kan de liturgie daarop afstemmen.</p> <p>13. is bereid en in staat in zijn prediking rekening te houden met maatschappelijke, culturele en levensbeschouwelijke ontwikkelingen in de hedendaagse maatschappij.</p> <p>20. kan verantwoord leiding geven aan de eredienst</p> <p>22. beschikt over verschillende (o.a. pedagogische en didactische) vaardigheden om catechese te verzorgen en beheerst de daarvoor benodigde werkvormen.</p> <p>23. kan de eigen geloofsbeleving op een zuivere wijze communiceren, zowel binnen als buiten de kerk.</p> <p>25. heeft inzicht in groepsprocessen binnen de gemeente</p> <p>26. is in staat pastorale gesprekken te voeren</p> <p>27. (her)kent de grenzen van het pastoraat en kan doorverwijzen naar gespecialiseerde instanties</p> <p>28. heeft visie op, kan leiding geven aan gemeenteopbouw</p> <p>29. kan adequaat inspelen op verscheidenheid in de gemeente</p> <p>32. kan leiding geven aan en is in staat medeverantwoordelijkheid te dragen voor beleidsmatige processen binnen de plaatselijke gemeente c.q. het bredere kerkelijke leven</p> <p>35. is bereid zich in te leven in ervaringen en belevingen van anderen en weet dit zo te verwerken in het pastorale gesprek, dat zij kunnen groeien in zelfstandigheid en verantwoordelijkheid</p> <p>36. is zich bewust van zijn missionaire roeping</p> <p>37. beschikt over empathisch vermogen en communicatieve vaardigheden om in de omgang met de ander vorm te geven aan zijn roeping</p> <p>38. heeft zich verdiept in de taak en de plaats van het geloof in zijn persoonlijk leven</p>

OGO-eindtermen en kwalificaties Master Theologie Afgestudeerden...	Eindtermen wetenschappelijke vorming master Theologie TUA De afgestudeerde...
Naast deze eindtermen en -kwalificaties die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.	<p>25. heeft inzicht in groepsprocessen binnen de gemeente</p> <p>26. is in staat pastorale gesprekken te voeren</p> <p>27. (her)kent de grenzen van het pastoraat en kan doorverwijzen naar gespecialiseerde instanties</p> <p>28. heeft visie op, kan leiding geven aan gemeenteopbouw</p> <p>29. kan adequaat inspelen op verscheidenheid in de gemeente</p> <p>30. kan conflicten analyseren en op positieve wijze hanteren</p> <p>31. beheerst verschillende vergadertechnieken</p> <p>32. kan leiding geven aan en is in staat medeverantwoordelijkheid te dragen voor beleidsmatige processen binnen de plaatselijke gemeente c.q. het bredere kerkelijke leven</p> <p>33. is bereid en in staat tot reflectie op eigen houdingen en opvattingen en kan op grond daarvan zijn handelen bijstellen</p> <p>34. is bereid en in staat vorm te geven aan een goed (geestelijk) klimaat in een groep en is in staat soepel in te spelen op diverse situaties</p> <p>35. is bereid zich in te leven in ervaringen en belevingen van anderen en weet dit zo te verwerken in het pastorale gesprek, dat zij kunnen groeien in zelfstandigheid en verantwoordelijkheid</p> <p>36. is zich bewust van zijn missionaire roeping</p> <p>37. beschikt over empathisch vermogen en communicatieve vaardigheden om in de omgang met de ander vorm te geven aan zijn roeping</p> <p>38. heeft zich verdiept in de taak en de plaats van het geloof in zijn persoonlijk leven</p>

Beoogde eindkwalificaties, gerelateerd aan de curriculumonderdelen

Vakken D-jaar	Eindtermen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38				
Integratiecolleges												x							x					x											x	x				x			
Themadagen																			x																								
PPV																			x	x	x	x	x	x	x	x																	
Catechetiek				x	x				x	x	x	x											x	x	x	x	x								x	x		x	x	x			
Dogmatiek III				x	x	x			x		x					x	x																										
Exegese NT III		x	x	x	x	x			x				x							x	x		x																				
Gemeenteopbouw II							x	x				x	x											x						x		x	x	x					x				
Godsdienstfilosofie				x	x				x			x																															
Homiletiek III			x	x	x						x	x	x							x	x	x		x	x												x	x	x				
Alg kerkgeschiedenis V		x	x	x	x	x	x	x								x	x	x																									
Apologetiek				x	x	x	x	x			x	x				x	x																						x				
Kerkrecht II			x	x	x	x	x	x			x	x					x	x																									
Poimaniek			x	x		x	x	x	x		x	x			x										x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x	x			
Historia rev. OT				x	x	x		x				x																															
Homiletiek IV			x	x	x						x	x	x								x	x	x		x	x												x	x	x			
Pastorale psychologie				x	x			x	x	x	x	x			x									x	x	x	x	x	x	x	x												
Scriptie exegese		x	x	x	x		x	x	x		x							x	x																								
Logopedie						x														x	x		x																				
Dogmatiek IV				x	x	x					x				x		x	x	x	x																				x			
Exegese OT III		x	x	x	x	x								x		x	x	x																									
Historia rev. NT II				x	x	x					x																																
Ned Kerkgeschiedenis II				x	x	x		x							x																												
Evangelistiek II				x	x	x	x	x			x					x									x														x				
Vakken E-jaar	Eindtermen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38				
Integratiecolleges												x								x					x																x		
Master I-kritiekcollege				x	x	x					x											x	x	x	x	x													x	x	x		
Proponeren																																											
Logopedie						x														x	x		x																				
Ethiek III				x	x	x							x			x																											
Exegese NT IV		x	x	x	x	x		x			x									x	x		x																				
Gemeenteopbouw II							x	x				x	x																		x			x	x	x				x			
Homiletiek V			x	x	x	x					x	x	x								x	x	x		x	x													x	x	x		
Liturgiek				x	x						x	x											x	x	x		x	x												x			
Dogmatiek V				x	x	x					x				x		x	x	x	x																					x		
Ethiek IV				x	x	x							x			x																											
Exegese OT IV		x	x	x	x	x								x		x	x	x																									
Kerkrecht III				x		x	x	x							x		x	x	x	x																							
Vakken F-jaar	Eindtermen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38				
Master II-kritiekcollege				x	x	x	x					x	x	x								x	x	x		x	x												x	x	x		
Proponeren				x	x	x	x					x	x	x																											x	x	x
Integratiecolleges												x																													x		
Themadagen												x													x																	x	

Bijlage 4: Overzicht van de programma's

Bacheloropleiding

Jaar 1 / A-jaar

Vak	Blok 1	Blok 2	Blok 3	Blok 4	EC
Integratiecolleges		x			x
Themadagen				x	x
Logopedie	x	x	x	x	x
Persoonlijke en praktische vorming	x	x	x	x	x
Filosofie 1,2	2,5	2,5			5
Grieks 1,2,3,4	5	5	5	5	20
Inleiding theologie	2,5				2,5
Oriëntatie OT en NT	5				5
Godsdienstwetenschap		2,5			2,5
(Oudtestamentisch) Hebreeuws 1,2,3		5	2,5	2,5	10
Inleiding Kerkgeschiedenis			2,5		2,5
Methodologie/Schriftelijke opdracht			5		5
Ethiek 1				2,5	2,5
Inleiding exegese				5	5
Totaal	15	15	15	15	60

Jaar 2 / B-jaar

Vak	Blok 1	Blok 2	Blok 3	Blok 4	EC
Integratiecolleges		x			x
Themadagen				x	x
Logopedie	x	x	x	x	x
Persoonlijke en praktische vorming	x	x	x	x	x
Grieks 5,6	5		5		10
(Oudtestamentisch) Hebreeuws 4,5,6	2,5	2,5		2,5	7,5
Kerkgeschiedenis 1	5				5
Evangelistiek / Missiologie 1		2,5			2,5
Latijn 1,2,3		5	2,5	5	12,5
Oude Testament 1		5			5
Exegese Nieuwe Testament 1			2,5		2,5
Nederlandse kerkgeschiedenis			5		5
Exegese Oude Testament 1				2,5	2,5
Nieuwe Testament 1				5	5
Keuzevak	2,5				2,5
Totaal	15	15	15	15	60

Jaar 3 / C-jaar

Vak	Blok 1	Blok 2	Blok 3	Blok 4	EC
Integratiecolleges / themadagen / Master I-II kritiekcollege, Logopedie		x	2,5	x	2,5
Persoonlijke en praktische vorming	x	x	x	x	x
Evangelistiek / Missiologie 2	2,5				2,5
Latijn 4,5,6	2,5		2,5	2,5	7,5

Nieuwe Testament 2	5				5
Dogmatiek 1,2		2,5		5	7,5
Ethiek 2		2,5			2,5
Hebreeuws 7		2,5			2,5
Oude Testament 2		5			5
Bachelorproef / methodologie 2			7,5		7,5
Exegese NT 2			x		x
Exegese OT 2				x	x
Homilietiek 1,2			2,5	2,5	5
Keuzevak	2,5	2,5			
Judaïca / Kerk en Israël				5	5
Totaal	15	15	15	15	60

Masteropleiding

Jaar 1 / D-jaar

Vak	Blok 1	Blok 2	Blok 3	Blok 4	EC
Integratie- en themaweek, Master I-II kritiekcollege		0,7		0,8	1,5
Persoonlijke en praktische vorming	x	x	x	x	x
Catechetiek	4,5				4,5
Dogmatiek 3,4	3				3
Exegese NT 3	1,5				1,5
Gemeenteopbouw 2	1,5				1,5
Evangelistiek 2	2				2
Godsdienstfilosofie	2,5				2,5
Homilietiek 3, 4	1,5		1,5		3
Algemene kerkgeschiedenis 5		4,5			4,5
Apologetiek		2,5			2,5
Kerkrecht 2		1,5			1,5
Poimeniek		5,5			5,5
Historia revelationis NT 1			5,5		5,5
Pastorale psychologie			3		3
Keuzevak: Scriptie OT/NT			4,5		4,5
Logopedie 1			0,3	0,2	0,5
Exegese OT 3				1,5	1,5
Historia revelationis OT				5,5	5,5
Nederlandse kerkgeschiedenis 2				3	3
Totaal	16,5	14,7	14,8	14	60

Jaar 2 / E-jaar

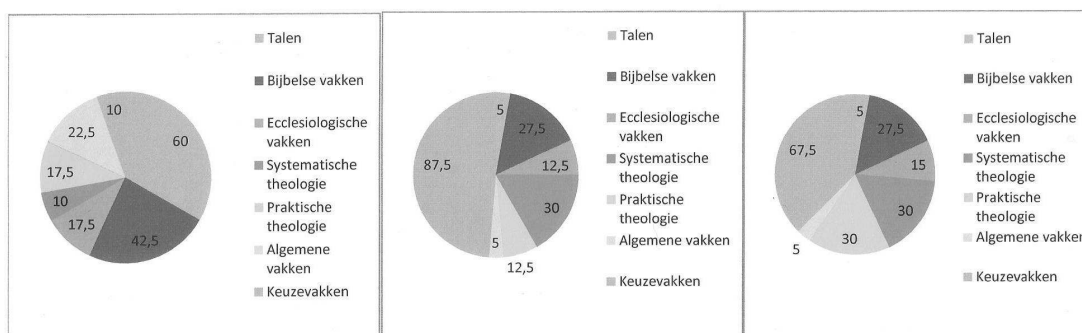
Vak	regulier			niet-examengericht		
	Blok 1	Blok 2	EC	Blok 1	Blok 2	EC
Integratie- en themaweek, Master I-II kritiekcollege	x	x	x	x	x	x
Logopedie 2	0,2	0,3	0,5	0,2	0,3	0,5
Ethiek 3, 4	3	3	6	3	3	6
Exegese NT 4	3		3	3		3
Homilietiek V	5,5		5,5			

Liturgiek	3		3			
Gemeenteopbouw 2	1,5		1,5	1,5		1,5
Exegese OT 4		4,5	4,5		4,5	4,5
Kerkrecht 3		3	3			
Dogmatiek 5		4,5	4,5		4,5	4,5
Facultatief						
-- Kerkrecht 3					3	3
-- Homilitiek 5				5,5		5,5
-- Liturgiek				3		3
Intrusiepakket majorgericht						
Totaal	16,2	15,3	31,5	16,3	15,3	31,5

Vakkenverdeling bacheloropleiding en masteropleiding:

Bachelor	Totaal	Master	Totaal	Master (predikant CGK)	Totaal
Talen	60	Talen	5	Talen	5
Bijbelse vakken	42,5	Bijbelse vakken	27,5	Bijbelse vakken	27,5
Ecclesiologische vakken	17,5	Ecclesiologische vakken	12,5	Ecclesiologische vakken	15
Systematische theologie	10	Systematische theologie	30	Systematische theologie	30
Praktische theologie	17,5	Praktische theologie	12,5	Praktische theologie	30
Algemene vakken	22,5	Algemene vakken	5	Algemene vakken	5
Keuzevakken	10	Keuzevakken	87,5	Keuzevakken	67,5
Totaal	180	Totaal	180	Totaal	180

Vakkenoverzicht inclusief ec, werk- en toetsvormen

Bacheloropleiding

Vak	Jaar	Blok	ects	Verplicht/Keuze		Werkvormen					Toetsvorm			
				verplicht	keuze	hoorcollege	werkcollege/ responsiecollege	zelfstudie	(praktische) opdracht (+ verslag) / studietaken	overig (zoals Bijbelstudie, discussie, causerie)	mondeling	schriftelijk	paper/leesverslag/scriptie	testimonium
	jaar	blok	ECTS											
Integratiecolleges	A	2		x		x				x				x
Themadagen	A	4		x		x				x				x
Logopedie	A	al		x						x				
Persoonlijke en praktische vorming	A	al		x		x	x		x				x	
Filosofie 1,2	A	1 en 2	5	x		x	x	x				x	x	x
Grieks 1	A	1	5	x	x	x	x	x				x		
Grieks 2	A	2	5	x	x	x	x	x				x		
Grieks 3	A	3	5	x	x	x	x	x				x		
Grieks 4	A	4	5	x	x	x	x	x				x		
Inleiding theologie	A	1	2.5	x		x	x	x				x		
Oriëntatie OT en NT	A	1	5	x		x	x	x	x			x	x	
Godsdienstwetenschap	A	2	2.5	x		x	x	x	x			x		
Hebreeuws 1	A	2	5	x			x	x				x		
Hebreeuws 2	A	3	2.5	x			x	x				x		
Hebreeuws 3	A	4	2.5	x			x	x				x		
Inleiding kerkgeschiedenis	A	3	2.5	x		x		x				x		
Methodologie 1	A	3		x		x	x	x						
Schriftelijke opdracht	A	3	5	x					x				x	
Ethiek 1	A	4	2.5	x		x	x	x				x		
Inleiding exegese	A	4	5	x		x	x	x				x		
Integratiecolleges	B	2		x		x				x				x
Themadagen	B	4		x		x				x				x
Persoonlijke en praktische vorming	B	al		x		x	x		x				x	
Grieks 5	B	1	5	x		x	x	x				x		
Grieks 6	B	2	5	x		x	x	x	x			x		
Hebreeuws 4	B	1	2.5	x			x	x				x		
Hebreeuws 5	B	2	2.5	x			x	x				x		
Hebreeuws 6	B	4	2.5	x			x	x				x		
Kerkgeschiedenis 1	B	1	5	x		x	x	x				x		
Evangelistiek/Missologie 1	B	2	2.5	x		x	x	x				x		
Latijn 1	B	2	5	x	x	x	x	x				x		
Latijn 2	B	3	2.5	x	x	x	x	x				x		
Latijn 3	B	4	5	x	x	x	x	x				x		
Oude Testament 1	B	2	5	x		x	x	x	x			x		
Exegese Nieuwe Testament 1	B	3	2.5	x		x	x	x	x				x	x
Nederlandse kerkgeschiedenis	B	3	5	x		x	x	x				x		
Exegese Oude Testament 1	B	4	2.5	x			x		x				x	x
Nieuwe Testament 1	B	4	5	x		x	x	x				x		
Integratiecolleges	C	2	2.5	x		x				x				x
Themadagen	C	4	2.5	x		x				x				x
Logopedie	C	3 en 4	0.5	x						x				x
Persoonlijke en praktische vorming	C	al		x		x	x		x				x	
Evangelistiek/Missologie 2	C	1	2.5	x		x		x				x		
Kerkgeschiedenis 2	C	1	2.5	x			x	x				x	x	
Latijn 4	C	1	2.5	x	x		x	x				x		
Latijn 5	C	3	2.5	x			x	x				x		
Latijn 6	C	4	2.5	x			x	x				x		

Vak	Jaar	Blok	ects	Verplicht/Keuze		Werkvormen					Toetsvorm			
	jaar	blok	ECTS	verplicht	keuze	hoorcollege	werkcollege/ responsiecollege	zelfstudie	(praktische) opdracht (+ verslag) / studietaken	overig (zoals Bijbelstudie, discussie, causerie)	mondeling	schriftelijk	paper/leesverslag/ scriptie	testimonium
Nieuwe Testament 2	C	1	5	x		x	x	x				x		
Dogmatiek 1	C	2	2.5	x		x	x	x				x		
Dogmatiek 2	C	4	5	x		x	x	x				x		
Ethiek 2	C	2	2.5	x		x	x	x				x		
Hebreeuws 7	C	2	2.5	x		x	x	x				x		
Oude Testament 2	C	2	5	x		x	x	x	x			x	x	
Exegese Nieuwe Testament 2	C	3		x		x	x		x				x	x
Homiletiek 1	C	3	2.5	x		x	x	x	x				x	x
Homiletiek 2	C	4	2.5	x		x	x	x		x	x			
Methodologie 2	C	3		x			x			x			x	
Bachelorproef	C	4	7.5	x					x				x	
Exegese Oude Testament 2	C	4	2.5	x			x		x				x	x
Judaica / Kerk en Israel	C	4	5	x		x	x	x				x		
Praktijkoriëntatie	B-E	Al	2.5		x				x		x		x	
Accenten uit het Oosten	C	1	2.5		x	x	x	x				x		
Argumentatieleer	B-E	1	4.5		x	x	x	x				x		
Catechetiek	C-E	1	2.5	x	x	x	x	x	x			x	x	
Dietrich Bonhoeffers theologie (dogmatiek)	A-E	1	2.5		x	x	x	x	x				x	
Ontwikkelingspsychologie	A-E	1	2.5		x	x			x				x	
Spiritualistiek	A-E	1	2.5		x	x	x		x				x	x
Intro. to Bible translation in a missionary context	B-E	2	2.5		x		x	x	x		x			
Kerk & Islam; missionaire ontmoeting met Moslims	B-E	2	2.5		x		x	x	x			x	x	
Missiologie - de God van de Bijbel of de goden van Afrika	A-E	2	2.5		x	x	x	x			x		x	
Pastoraal-agogische vaardigheden	B-E	2	2.5		x		x	x	x				x	
Aramees	B-E	3 en 4	5		x		x	x				x		
Crisisinterventie bij misbruik in de gemeente	B-E	3	2.5		x	x	x	x	x				x	
Cultuurfilosofie	A-E	3	2.5		x	x	x	x	x				x	
Missiologie/Evangelistiek (Urban Mission)	A-E	3	2.5		x				x	x			x	
Pastorale psychologie	C-E	3	3	x	x	x	x	x	x		x			
Psychologie	A-E	3	2.5		x	x		x	x				x	
Geloof en rede	A-E	4	5		x	x	x	x	x		x		x	
Heidelberse catechismus (symboliek)	A-E	4	2.5		x		x	x				x		
Sola Scriptura? Reading the Psalms with Reformers	B-E	4	2.5		x	x			x				x	
Praktische psychologie voor het pastoraat	B-E	4	2.5		x	x		x	x				x	
Theologie van Jeremia	A-E	4	2.5		x	x	x		x				x	
Hermeneutiek bijbels theologische benadering	B-E	1	2.5		x	x	x	x	x			x		
Geloofsleer en NG-identiteit 1	D-E	2	2.5		x	x	x	x	x				x	
Praktische theologie-cyclus	C-D	2 en 4	2.6		x		x	x					x	

Masteropleiding

Vak	Jaar	Blok	ECTS	Verplicht/Keuze		Werkvormen					Toetsvorm			
	jaar	blok		verplicht	keuze	hoorcollege (incl. lezingen)	werkcollege/ responsiecollege	zelfstudie	(praktische) opdracht (+ evt. verslag) / studietaken	overig (zoals Bijbelstudie, discussie, causeurie etc.)	mondeling	schriftelijk	paper/leesverslag/scriptie	testimonium
Integratiecolleges	D	2	0.7	x		x				x				x
Themadagen	D	4	0.8	x		x				x				x
Persoonlijke en praktische vorming	D	al		x		x	x			x			x	
Catechetiek	D	1	4.5	x		x	x	x	x			x	x	
Dogmatiek III	D	1	3	x		x		x				x		
Exegese Nieuwe Testament III	D	1	1.5	x		x	x	x	x				x	x
Gemeenteopbouw II	D	1	1.5	x		x	x	x	x		x		x	
Godsdienstfilosofie	D	1	2.5	x		x		x	x			x	x	
Homiletiek III	D	1	1.5	x		x	x	x	x				x	x
Algemene Kerkgeschiedenis V	D	2	4.5	x			x	x				x		
Apologetiek	D	2	2.5	x		x	x	x				x		
Kerkrecht II	D	2	1.5	x		x		x				x		
Poimeniek	D	2	5.5	x		x	x	x			x			
Historia Revelationis NT II	D	3	5.5	x		x	x	x			x			
Homiletiek IV	D	3	1.5	x		x	x	x	x				x	x
Pastorale psychologie	D	3	3	x		x	x	x		x	x			
Scriptie exegese OT of NT	D	3	4.5	x					x				x	
Logopedie I	D	3 en 4	0.5	x						x				x
Dogmatiek IV	D	4	3	x		x	x	x	x			x		
Exegese Oude Testament III	D	4	1.5	x			x		x				x	x
Historia Revelationis OT	D	4	5.5	x		x	x	x	x			x		
Nederlandse Kerkgeschiedenis II	D	4	3	x		x	x	x				x		
Integratiecolleges	E	2	0.7	x		x				x				x
Master I kritiekcollege	E	al		x					x				x	
Logopedie II	E	1 en 2	0.5	x						x				x
Ethiek III	E	1	3	x		x	x	x				x		
Exegese Nieuwe Testament IV	E	1	3	x			x	x	x		x			
Homiletiek V	E	1	5.5	x		x	x	x	x		x		x	
Liturgiek	E	1	3	x		x	x	x			x			
Dogmatiek V	E	2	4.5	x		x	x	x			x			
Ethiek IV	E	2	3	x		x	x	x	x			x		
Exegese Oude testament IV	E	2	4.5	x		x	x	x	x		x			
Kerkrecht III	E	2	3	x			x	x	x			x	x	
Master II-kritiekcollege	M	al		x					x				x	
Proponeren	M	nvt	2.5					x	x					
Integratiecolleges	M	nvt	0.5	x		x				x				x
Themadagen	M	nvt	0.5	x		x				x				x
Predikantsmajor OT	M	nvt	60				x	x	x		x		x	
Major Oude Testament	M	nvt	58					x	x	x		x		x
Bijbels Aramees	M	nvt	9					x	x			x		
Major Nieuwe Testament	M	nvt	58					x	x	x		x		x
Predikantsmajor Kerkgeschiedenis	M	nvt	60					x	x	x		x		x
Major Kerkgeschiedenis	M	nvt	58					x	x	x		x		x
Major Ned. Kerkgesch.	M	nvt	58					x	x	x		x		x
Major Kerkrecht	M	nvt	58					x	x	x		x		x
Major Gemeenteopbouw	M	nvt	58					x	x	x		x		x
Predikantsmajor Dogmatiek	M	nvt	40				x	x	x	x		x		x
Major Dogmatiek	M	nvt	58				x	x	x	x		x		x
Major Dogmagesch.	M	nvt	58					x	x	x		x		x

Vak	Jaar	Blok	ECTS	Verplicht/Keuze		Werkvormen				Toetsvorm				
	jaar	blok		verplicht	keuze	hoorcollege (incl. lezingen)	werkcollege / responsie college	zelfstudie	(praktische) opdracht (+ evt. verslag) / studietaken	overig (zoals Bijbelstudie, discussie, causerie etc.)	mondeling	schriftelijk	paper/leesverslag/scriptie	testimonium
Predikantsmajor Ethiek	M	nvt	40			x	x	x	x		x		x	
Major Ethiek	M	nvt	58			x	x	x	x		x		x	
Major Apologetiek	M	nvt	58			x	x	x	x		x		x	
Major Diakoniologie	M	nvt	58				x	x	x		x		x	
Major Missiologie/Evang.	M	nvt	58				x	x	x		x		x	
Minor Oude Testament	M	nvt	14				x	x	x		x		x	
Minor Nieuwe Testament	M	nvt	14				x	x	x		x		x	
Minor Biblietiek	M	nvt	14				x	x	x		x		x	
Minor Judaica	M	nvt	14			x	x	x			x			
Minor Kerk en Israël	M	nvt	14			x	x	x			x			
Minor kerkgeschiedenis	M	nvt	14				x	x			x			
Minor Nederlands Kerkgeschiedenis	M	nvt	14				x	x	x		x		x	
Minor Kerkrecht	M	nvt	14				x	x			x			
Minor Gemeenteopbouw	M	nvt	14				x	x	x				x	
Minor Dogmatiek	M	nvt	14				x	x	x		x		x	
Minor Dogmagesch.	M	nvt	14				x	x	x		x		x	
Minor Symboliek	M	nvt	14				x	x	x		x		x	
Minor Ethiek	M	nvt	14				x	x			x			
Minor Homiletiek	M	nvt	14				x	x			x			
Minor Poimeniek	M	nvt	14				x	x			x			
Minor Liturgiek	M	nvt	14				x	x			x			
Minor Catechetiek	M	nvt	14				x	x			x			
Minor Missiologie	M	nvt	14					x	x		x		x	
Minor Evangelistiek	M	nvt	14					x	x		x		x	
Minor apologetiek	M	nvt	14				x	x	x		x		x	
Minor Mod. Theolisch.	M	nvt	14					x	x		x		x	
Minor Gem. stage	M	nvt	14					x	x				x	

Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleiding

Bacheloropleiding

Uitval na 1, 2, en 3 jaar

Cohort	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Uitval na 1jr	0%	17%	0%	0%	6%	0%
Uitval na 2jr	25%	33%	0%	0%	13%	
Uitval na 3jr	75%	33%	0%	0%		

Rendement (vwo-instroom)

Cohort	2006	2007	2008	2009
Rendement na 3 jaar	0%	60%	40%	75%
Rendement na 4 jaar	25%	80%	100%	
Rendement na 5 jaar	50%	80%		
Rendement na 6 ⁽⁺⁾ jaar	50%			

Rendement (totale instroom)

Cohort	2006	2007	2008	2009
Rendement na 3 jaar	0%	50%	44%	50%
Rendement na 4 jaar	40%	67%	100%	
Rendement na 5 jaar	60%	83%		
Rendement na 6 ⁽⁺⁾ jaar	60%			

Contacturen

Studiejaar	1	2	3
Contacturen	12.6	10.4	11.7

Masteropleiding

Rendement

Cohort	2009	2010	2011
Rendement	75%	40%	70%

Contacturen

Studiejaar	1	2	3
Contacturen	11.5	10.1	2.4

Algemeen

Docentkwaliteit (BA+MA)

Graad	MA	PhD	BKO
Percentage	90%	60%	0%

Student-docentratio (BA+MA)

Ratio	17.3
-------	------

Bijlage 6: Bezoekprogramma

Woensdag 10 april			Aanwezigen	
09.00	12.30	Vorbereidende vergadering (zelfevaluatie scripties), inzien stukken + lunch		
12.30	13.30	Opleidingsmanagement	Prof. dr. Gerard den Hertog Ir. Wim Hanekamp Wilma van der Zande- de Roo Drs. Rianne Annot	Rector Voorzitter college van bestuur Universiteitssecretaris Beleidsmedewerker onderwijs
13.30	14.15	Bachelorstudenten	Neline Schoonderwoerd Willem Nijssse Reint van der Knijff Margreet Visscher Hans van Vulpen Roel Koelewijn	1 ^e jaar 2 ^e jaar 3 ^e jaar 3 ^e jaar, PFSAR 2 ^e jaar, admissiaal 3 ^e jaar, NGP
14.15	15.00	Masterstudenten	Mans Raveling Arco den Heijer Jelle Hoefnagel/Pieter Boom Wouter Beinema Sander Griffioen Jelle Knol	1 ^e jaar 2 ^e jaar 3 ^e jaar 3 ^e jaar 2 ^e jaar, admissiaal 2 ^e jaar, NGP
15.00	15.15	Pauze	-	
15.15	16.15	Docenten	Prof. dr. Teus Hofman Prof. dr. Gerard den Hertog Prof. dr. Arie Baars/ drs. Jan van 't Spijker Prof. dr. Herman Selderhuis Drs. Juditha Oosterhuis- den Otter Dr. Ad van der Dussen	Nieuwe Testament Systematische theologie Ambtelijke vakken Kerkgeschiedenis Grieks Systematische theologie
16.15	17.00	Alumni	Drs. Mark Bergsma Drs. Jurrian Oosterbroek Drs. Geertje Fokkema- van Drongelen Ds. Dingeman Quant Drs. Jeroen de Jong Drs. Laurens den Butter	Predikant Docent middelbaar onderwijs Jeugdwerkadviser Predikant, curator Predikant PKN Predikant, stagebegeleider
17.00	18.00	Open spreekuur / vergadering commissie	-	
Donderdag 11 april				
9.00	10.00	Opleidingscommissie	Drs. Rianne Annot Wilma van der Zande- de Roo Peter van Veen Dr. Adrie Drint Drs. Petronelle Baarda Jorne den Boer	Beleidsmedewerker onderwijs Studieadviseur Opleidingscoördinator NGP Docent Masterstudent Masterstudent
10.00	10.45	Examencommissie(s) + studieadviseur(s)	Wilma van der Zande- de Roo Dr. Maarten Kater Dr. Henk Geertsema Dr. Jaap Dekker	Studieadviseur Docent, voorzitter Extern lid NGP
10.45	11.30	Vergadering commissie	-	
11.45	12.30	Opleidingsmanagement	Prof. dr. Gerard den Hertog Ir. Wim Hanekamp Wilma van der Zande- de Roo Drs. Rianne Annot	Rector Voorzitter college van bestuur Universiteitssecretaris Beleidsmedewerker onderwijs
12.30	13.00	Rondleiding faciliteiten (collegezalen, bibliotheek etc.)	Wouter Beinema	Masterstudent
13.00	14.00	lunch	-	
13.45	15.45	Vergadering commissie	-	
16.00	16.15	Presentatie voorlopige bevindingen	Zoveel mogelijk betrokkenen	

Bijlage 7: Bestudeerde documenten en scripties

Voor het bezoek heeft de commissie de afstudeerscripties bestudeerd van de studenten met de volgende studentnummers:

Bacheloropleiding

909	900	885	843	873
932	934	904	886	916
901	913	969	864	911

Masteropleiding

893	808	803	783	815
782	778	800	860	807
831	830	805	827	962

Tijdens het bezoek heeft de commissie onder meer de volgende documenten bestudeerd of ingezien (deels als *hard copies* en deels digitaal):

- Studiemateriaal: handboeken en syllabi, readers, studiehandleidingen en toetsmaterialen;
- Voorbeelden van werkstukken en opdrachten van studenten;
- Regelingen, waaronder het Onderwijs- en examenreglement en het Scriptiereglement;
- Recente verslagen Opleidingsadviescommissie en Examencommissie;
- Het Reglement examencommissie, Toetsbeleidsplan en de Regeling Geslaagd Toetsen;
- Vakevaluaties, evaluatieformulieren, en een rapportage van de alumni-enquête;
- Documenten over personeelsbeleid, waaronder Nota Strategisch Beleid en BKO-gids;
- Informatie over aanstellingen en deskundigheden van alle personeelsleden;
- Wetenschappelijke jaarverslagen;
- Paper 'Inventarisatie knelpunten en verbeterpunten curriculum';
- Een overzicht van recent afgeronde afstudeerwerken;
- Materiaal over de studievereniging, voorlichtingsmateriaal en nieuwsbrieven.

Van een aantal vakken heeft de commissie expliciet al het beschikbare materiaal (inclusief tentamens, nakijkmodellen, uitwerkingen door studenten) opgevraagd en systematisch bekeken.

Uit de **bacheloropleiding**:

- Persoonlijke en praktische vorming
- Schriftelijke opdracht
- Methodologie
- Inleiding theologie
- Latijn 3, 5 en 6
- Hebreeuws 6,7
- Kerkgeschiedenis 1 en 2
- Nederlandse kerkgeschiedenis NGP
- Exegese Nieuwe Testament 1 en 2
- Dogmatiek 2

- Bonhoeffers Theologie
- Praktische theologie voor het pastoraat

Uit de **masteropleiding**:

- Integratiecolleges
- Exegese NT 3,4
- Exegese OT 3,4
- Ethiek III
- Dogmatiek V
- Geloofsleer en identiteit 2
- Evangelistiek
- Ethiek
- Dogmageschiedenis (+ Patristiek)

Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Diede Houtebank

PRIVÉ ADRES: Kaatsaan 14
P.O. 2199
Kanblagen
België

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UW, UvT, UL, TUA, RUG,
RU, TUGK, VU, PThU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

1

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSpraak OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: Leiden DATUM: 27.03.2013

HANDETEKENING:

2

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Hans-Georg Ziebartz

PRIVÉ ADRES: Fahrenweg 50
10719 Berlin
Deutschland

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UvT, TUA, TUGK

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

1

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSpraak OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: Tilburg DATUM: 5 maart 2013

HANDETEKENING:

2

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Gibart Tigelaar

PRIVÉ ADRES: Memorielaan 3
6226 DB
Maarssen

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

U, T, UL, TUA, RUG, VU,
PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden kunnen beïnvloeden;

1

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: Leiden DATUM: 27.03.2013

HANDTEKENING:

[Handwritten signature]

2

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Henk Witte

PRIVÉ ADRES: De Renselg
sosi DA Coirle

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UL, TUA, TU3Kv, RU, RUG,
VU, PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden kunnen beïnvloeden;

1

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: Leiden DATUM: 25.03.2013

HANDTEKENING:

[Handwritten signature]

2

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Esza DelahayePRIVÉ ADRES: St. Ignatiusstraat 237
4817 KK Breda

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UL, TUA, TUgKv, PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEINVLOEDEN;

1

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: Leiden DATUM: 27.03.2013

HANDTEKENING:

2

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Daan de LangePRIVÉ ADRES: Catharijnesingel 56
Utrecht

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

cluster visitatie Theologie en
Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UvA, UU, UvT, TUA, RUG
TUkange, RU, UL

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEINVLOEDEN;

1

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: Utrecht, 10kt. 2012 DATUM:

HANDTEKENING:

2